

Սույն գիրքը թվայնացվել է Գրքասեր ՀԿ-ում՝ հայերենով գրականության պահպանման, հանրայնացման և ժամանակակից թվային միջավայրում հասանելի դարձնելու նպատակով:

Կազմակերպության նախաձեռնությունը միտված է հայերեն գրքերի և տեքստերի տարածմանը, ընթերցանության խթանմանը և մշակութային ոչ նյութական ժառանգության պահպանությանը՝ ապահովելով դրանց հասանելիությունը հնարավորինս լայն շրջանակների համար:

Մենք հավատում ենք, որ թվայնացումը ոչ միայն պահպանման միջոց է, այլև գիտելիքի, գրականության և մշակույթի շարունակական փոխանցման կարևոր ուղի:

Գրքասեր ՀԿ-ն գրքերը ձայնագրում և թվայնացնում է բացառապես Ձեր նվիրատվությունների շնորհիվ: Կազմակերպությանը կարող եք օժանդակել հետևյալ հղումով՝

<https://grqaser.org/hy/donate>

Ստուգված

Հայ գրականություն, Թատերգություն
13+

Շիրվանզադե Նամուս

Դրամա 4 գործողությամբ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. ասիական դերձակ, առաջ 48, հետո 57 տարեկան:

ՍՄԲԱՏ. նրա որդին, առաջ 12, հետո 21 տարեկան:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. կավե ամաններ ծախող, առաջ 45, հետո 54 տարեկան:

ՍԵՅՐԱՆ. նրա որդին, առաջ 11, հետո 20 տարեկան:

ՌՈՒՍԱՄ. վաճառական, 32 տարեկան:

ԶԱՎԱԴ, Ռուստամի ընկերները՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ, 35 տարեկան:

ԶԱՅԱՆԳԻՐ, Անորոշ տարիքով:

ԵԳՈՐ, Ռուստամի հասակակից:

ԵԳՈՐ, 25 տարեկան:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ, Ռուստամի ծառան, 25 տարեկան:

ԱՂԱԲԵԳ, հարսանիքի հյուր, 18 տարեկան:

ՍԵՐԳԵՅ-ԲԵԳ, հարսանիքի թամադա, 40 տարեկան:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ, երիտասարդ:

Ա. հյուր

Բ. հյուր երիտասարդներ-տղամարդիկ:

Գ. հյուր

ԿԱՆԱՅՔ

ԳՅՈՒԼԼԱԶ, Բարխուդարի կինը, առաջ 38, հետո 47 տարեկան:

ՍՈՒՍԱՆ, Բարխուդարի աղջիկը, առաջ 9, հետո 18 տարեկան:

ՄԱՐԻԱՄ, Հայրապետի կինը, առաջ 40, հետո 49 տարեկան:

ՍԱՆԱՄ, Ռուստամի մայրը, 50 տարեկան:

ՇՊՊԱՆԻԿ, միջնորդ կին, 40 տարեկան:

Ա. հյուր

Բ. հյուր միջին տարիքի կանայք:

Գ. հյուր

ԱՆԽՈՍ

Հյուրեր, հարևաններ, անցորդներ—երկու սեռից:

Քահանաներ, տիրացուներ, երաժիշտներ, ոտնավորներ¹:

Գործողությունը կատարվում է Շամախի քաղաքում:

1859—69 թվականներին: Նախերգանքի և առաջին արարվածի մեջ անցնում է ինը տարի:

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

ՍՈՒՍԱՆԻ ԵՎ ՍԵՅՐԱՆԻ ՆՇԱՆՎԵԼԸ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՏ ՀԵՏՈ

Երկու տնակների մեջ եղած պարիսպը նոր է խորտակվել երկրաշարժից, և նրանք

կանաչազարդ գավիթները բեմի առաջին մասում միացել են: Դեպի աջ

Բարխուդարի մի հարկանի տնակն է՝ տափակ կտուրով և երկու լուսամուտներով:

Ձախ՝ Հայրապետի մի հարկանի տնակն է՝ տափակ կտուրով և մի լուսամուտով —

դեպի գավիթ: Երկու տնակների առջև նեղ քարաշեն սաքուներ: Գավիթների հետին

մասը ներկայացնում է խորտակված պարսպի ավերակը, հետո փայտյա

ցանկապատ երկու ծուռ ու մուռ դռնակներով դեպի փողոց, որոնցից ձախ կողմինը

տանում է դեպի Հայրապետի, աջ կողմինը դեպի Բարխուդարի տնակը:

Ավանսցենից սկսած գավիթների երկու երրորդական մասը դեպի խորքը ծածկված

է խսիրներով, թաղիքներով և հասարակ կապերտներով, որոնց վրա խառնիխուռն

դարսած են մեծ քանակությամբ բարձեր, վերմակներ, ներքնակներ և այլն: Մի չթյա

վարագույր բեմը կիսում է երկու մասի: Այդ վարագույրը ամբողջ ժամանակ

ժողոված է, միայն գործողության վերջումն են բաց անում: Խորքում, պարսպի աջ և

ձախ կողմերում երկու մեծ թռենիներ, որոնցից մեկը Բարխուդարի, մյուսը

Հայրապետի տնակին է պատկանում: Ցանկապատի հետևը փողոց է, այնուհետև

քաղաքի ավերակները: Վաղ երեկո է, արեգակի դեղնագույն ճառագայթները

ոսկեգոծել են հեռավոր ավերակները: Օդի մեջ թանձր փոշի օրը հետզհետե մթնում

է:

ՏԵՍԻԼ 1

Վարագույրը բարձրանալիս խուլ դղրդոցներ, գոռում-գոչումներ, բարձր լացի և

զանգերի ձայներ: Այս բոլորը սկզբում խլացուցիչ է, ապա գնալով թուլանում է,

վերջապես դադարում է, երբ մուլթը բոլորովին տիրում է: Փողոցով անցնում են

խումբ-խումբ տղամարդիկ և կանայք, մեծ մասամբ ոտաբաց, գլխաբաց, փոշով

ծածկված: Շատերը բեռնավորված են տնային իրերով: Կանայք գրկած կամ

մեջքների վրա տանում են երեխաների: Մի քանի պատգարակներ, վրան դիակներ

¹ Ոտնավորներ կոչվում են այն հյուրերը, որոնք սպասավորի դեր են կատարում:

և վիրավորվածներ: Պատգարակների առջև և հետևից լացող և կուրծք ծեծող կանայք, գզգզված մազերով:

ՍՄԲԱՏ. (Վարագույրը բացվելուց բավական անցած գալիս է հոգնած, փոշոտ, քրտինքը սրբելով: Տասներկու տարեկան պատանի է, հագած կապտագույն արխալուղ, կարճ չուխայով, մեջքին արծաթյա գոտի, գլխին բուխարայի մորթուց ցածր և կլոր գդակ, որ այն ժամանակ «գարիբալդի» անունն էր կրում: Ոտներին հասարակ ռուսական կոշիկներ, որոնց աններկ անկարողողի մեջ են մտցրած վարտիկի ծայրերը: Առաջ է գալիս և նստում է Սուսանի ու Սեյրանի անկողինների միջև, հատակի վրա, գգակը գլխից վերցնելով): Օ'հ ոտներս կոտորվեցին, հոգիս բերանս եկավ:

ՍԵՅՐԱՆ. (Նստած է նախ հատակի վրա փռած անկողնի մեջ հագուստով: Տասնումեկ տարեկան պատանի է: Հագած է ամառային սպիտակ արխալուղ չթից, մեջքին արծաթյա գոտի, ոտներին հասարակ ռուսական կոշիկներ: Գլուխը փաթաթած է կապույտ թաշկինակով: Մի քանի ժամ առաջ նրան դուրս են բերում փլատակների տակից, ուստի փոշոտ է): Գնացի՞ր թուրքերի թաղը:

ՍՄԲԱՏ. Հենց այնտեղից եմ գալիս. էլ տեղ չթողեցի. Շխի, Մեյդանի, Սարի-Թորփաղ: Տեսա քանդված մեչիղները, բաղնիսները, քարվանսարանները:

ՍՈՒՍԱՆ. (Նստած է հագուստով աջ կողմի անկողնի մեջ: Ինը տարեկան սիրունադեմ աղջիկ է, հագին կարմիր շապիկ, մանիշակագույն մետաքսյա արխալուղ բաց կրծքով և տերևածև թևերով: Գլխին կապած է ճուֆխի: Ոտներին կոպիտ եվրոպական կոշիկներ): Ասում են թուրքերից շատ մարդ է սպանվել, ճշմարի՞տ է:

ՍՄԲԱՏ. Շա՛տ, շատ-շատ: Ղալա-բազարի բաղնիսիը տասնուչորս մարդ դուրս բերեցին տափակած, արյունաթաթախ: Աչքովս տեսածը համբեցի միևնույն վաթսուն: Է՛է, շատ է, ինչ հարյուր, ինչ երկու հարյուր: Հայերից քիչ մարդ կսպանվել, այն էլ բազարում: Հորեն տանում են նրանց դիակները: Դե՛հ, հիմի դուք պատմեցեք, ինչպես մնացիք հողի տակ: (Գրպանից դուրս է բերում մի խնձոր և կրծոտելով ուտում):

ՍԵՅՐԱՆ. Մենք մեր փողոցում էինք: Ես Սուսանի համար մեր ծառից թուփ էի թափ տալիս քարերով ու փայտերով: Առաջ-առաջ երկինքը որոտաց:

ՍՈՒՍԱՆ. (Վրդովվելով): Էլի ասաց երկինքը: Տափի տակից էր, տափի տակից, կարմիր կովն էր մռնչում: (Գրպանից հանում է ծամոն և սկսում է ծամել):

ՍՄԲԱՏ. Լավ, թող պատմի:

ՍԵՅՐԱՆ. (Ժպտալով): Շները ոռնացին, հավերը կչկչալով դես ու դեն փախան: Տափը լիլիսաց, տները օրորվեցին: Ես վախից կուչ եկա: Սուսանը վազեց, փեշիցս բռնեց. «Վա՛յ մամա, վա՛յ մամա» կանչելով:

ՍՄԲԱՏ. Հետո՞, հետո՞:

ՍԵՅՐԱՆ. Հետո փախանք:

ՍՄԲԱՏ. Փողոցի մեջտեղով պիտի փախչեիք:

ՍԵՅՐԱՆ. Շվարվել էինք, մոռացանք, պատերի տակով փախանք: Շափա՛լյանց տան առաջ գլխիս վրա մի մեծ բան ընկավ:

ՍՈՒՍԱՆ. Հենց Շափալյանց դուռն էր:

ՍԵՅՐԱՆ. Գլուխս պտտեց, աչքերս մթնեցին, ընկա երեսիս վրա:

ՍՈՒՍԱՆ. Ես էլ ընկա:

ՍԵՅՐԱՆ. Մեկ էլ հանկարծ գյուռ-գյուռ հող, քար, փայտ թափվեցին մեր գլխին:

ՍՄԲԱՏ. (Դեն գցելով կերած խնձորի միջուկը): Ուշքդ չգնա՞ց:

ՍԵՅՐԱՆ. Չէ, գլուխս ջարդվել էր, արյուն էր գնում: Ասածու ողորմությունով դուռը

մեր վրա էր, չթողեց, որ ճխլտվենք: Բայց շունչս կտրվում էր: Սուսանը լաց էր լինում: Սիրտս մղկտում էր: Ուզում էի խոսել, ձայնս փորիցս դուրս չէր գալիս. վերջը աչքերս մթնեցին, էլ ոչինչ չտեսա:

ՍՈՒՍԱՆ. Ես տեսնում էլ էի, լսում էլ էի:

ՍՄԲԱՏ. Ի՞նչ էիր տեսնում:

ՍՈՒՍԱՆ. Կարմիր կովին:

ՍԵՅՐԱՆ. Կարմիր կով չկար:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Վիրավորված սրտմտությամբ)*: Սուտ ես ասում, կար, աչքովս տեսա:

Նա մեր տնից մեծ էր, մեր ծառից բարձր: Աչքեր ուներ — արունով լիքը գավաթների պես, բերան ուներ — վառած թոնրի նման: Ալով էր դուրս գալիս այնտեղից վռվռալով: Լեզուն այսքան էր, այ, էլ ավելի. պոզերը սուր-սուր, ծուռ-ծուռ: Մի մռնչում էր, որ մազերս փշաքաղվում էին, մարմինս զարզանդում էր:

ՍԵՅՐԱՆ. *(Հանգիստ)*: Ես քեզ ասում եմ, տափի տակին կարմիր կով չկար: Եթե լիներ, ես էլ կտեսնեի:

ՍՈՒՍԱՆ. Ես էլ քեզ ասում եմ կա, կա ու կա: Դու չգիտե՞ս, որ աշխարհը այդ կարմիր կովի մեջքի վրա է կանգնած: Նա հազար ոտներ ունի: Երբ մենք չարություն ենք անում, մեր ծնողների խոսքը չենք լսում, կարմիր կովը կատաղում է, մեջքը թափահարում է, տափը շարժվում է, տները թափվում են, մարդիկ տակն են մնում: Թող Սմբատը ասե, եթե ինձ չես հավատում:

ՍՄԲԱՏ. Ես մի օր մեր վարժապետին հարցրի, նա ասաց, որ տափի տակին ոչ կարմիր կով կա, ոչ էլ սպիտակ. *(Վեր է կենում)*:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Վշտանալով, բաց է անում աջ ձեռի հինգ մատները օդի մեջ և ճանկ անում վարժապետի հասցեին)*: Առա, ես հողս քո վարժապետի գլխին, նա ինչ է հասկանում:

ԴՐՍԻՑ. *(Լսվում է բավականին երկարատև դղրդյուն)*:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Սարսափած ոտքի է թռչում)*: Այ, տեսար, էլի կարմիր կովը կատաղեց:

ՍԵՅՐԱՆ. *(Սարսափած, ոտքի է թռչում)*: Տափը շարժվում է:

Փախչենք:

ՍՄԲԱՏ. Իսկի մի վախենաք, տափը հանդարտ է, գնամ տեսնեմ ինչ պատահեց *(Վազում է բեմի խորքը)*:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Իրար ձեռքից բռնած, երկյուղով նայում են դեպի խորքը)*:

ԴՐՍԻՑ. *(Շարունակ լսվում է աղմուկ, սակայն ոչ առաջվա պես սաստիկ: Չանգերը դադարել են)*:

ՍՄԲԱՏ. *(Քիչ հետո գալիս է)*: Ոչինչ, մի վախենաք, Չոփուռանց տան մնացած պատն էր, իրանք թափեցին, որ անցնողների վրա չընկնի:

ՏԵՍԻԼ 2

ՆՈՒՅՆՔ և ՄԱՐԻԱՄ

ՄԱՐԻԱՄ. *(Գալիս է ձախ կողմի տնակից, ձեռքին մի վառած մոմ, որ դնում է իրանց տան սաքվի վրա: Մոտ քառասուն տարեկան կին է, հասարակ տեղական հագուստով. գլխին թոռ է կապած, ուսերին գցած հասարակ հնամաշ շալ)*: Սուրճն ընկավ, երկինք երկիր խավարվեց: Ինչ մեղք էինք արել, երկնային դատավոր, որ այսպես պատժեցիր մեզ: Պառկեցեք, բալաներս, պառկեցեք, մի լսեք այդ զարհուրելի ձայները, մի տեսեք այդ դիակները, որ տանում են փողոցով: Օրինյալ լինի աստծու զորությունը, օրինյալ լինի, որ ձեզ ազատեց: *(Ձեռները դեպի երկինք քարձրացնելով)*: Տեր, դու սրանց պահես պահպանես փորձանքներից:

ՍԵՅՐԱՆ. (Նստում է իր անկողնի մեջ): Մամա, ես քաղցած եմ:
ՍՈՒՍԱՆ. (Նստում է անկողնի մեջ): Ես էլ: (Ծամոնը դուրս է բերում բերանից):
ՄԱՐԻԱՄ. Քար կտրվեմ, բալաներս, այսօր անոթի եք. գնամ հաց ու պանիր բերեմ
ձեզ համար: (Ուզում է գնալ):

ՏԵՍԻԼ 3

ՆՈՒՅՆՔ և ԳՅՈՒԼՆԱԶ

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Գալիս է աջ կողմի դռնից ձեռքին մի վառած մոմ, որ դնում է իրանց
տան սաքվի վրա: Կռան տակին մի կապույտ սփռոց և մյուս ձեռքին ավսեններ.
Մարիամից մի քիչ երիտասարդ կին է, ավելի սիրուն: Հագնված է Մարիամի պես,
շալը հնամաշ է): Համբերիր, ա կնիկ, ես սեղան եմ պատրաստում: Մենք էլ անոթի
ենք, միասին մի բան ուտենք: (Սփռոցը սփռում է հատակի վրա և ավսենները վրան
դարսում):

ՄԱՐԻԱՄ. Աստված ինձ հավիտյան անոթի թողեց: Ա՛խ, Գյուլնազ, քանովեցինք-
պրծանք: Գնացել էի մարդուս դուքանը տեսնելու: Այնքան կուժ ու կուլայից քսան
հատ չի մնացել, չիմ փշրվել է, մոխիր դարձել: (Արտասվում է):

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Ինչ անենք, մինիկ տղայիդ կյանքին մատաղ մարդուդ կուժ ու կուլան:
Մի կտոր հաց միշտ կճարենք, բայց զավակներ ճարել չենք կարող:

ՄԱՐԻԱՄ. (Աչքերը թաշկինակով սրբելով): Դե, դրուստ ես ասում, ինչ ասեմ, փառք
երկնավորին: (Սկսում է օգնել Գյուլնազին):

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Փառք, փառք և փառք, որ դրանց կյանքն առավ ու մեկ էլ մեզ բաշխեց:
(Ցույց է տալիս Սուսանին ու Սեյրանին նայելով դեպի երկինք): Արարիչ աստված,
ինչ կապույտ է երկինքդ, ինչ պայծառ են աստղերդ, բայց չգիտեմ ինչու ես
բարկանում մեզ վրա:

ՍՈՒՍԱՆ. Մամա, իմ աստղը ո՞րն է: (Վեր է կենում):

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Ա՛յ, տեսնո՞ւմ ես, այն պզտիկն է, յոթ եղբայրների մոտ: Աստված քեզ
յոթի տեղ մի եղբայր է տվել, աղաչիր Նրան, որ պահի, պահպանի մինիկ եղբորդ չար
աչքից, չար նիաթից (Սեղանի շուրջը ներքնակներ է գցում):

ՄԱՐԻԱՄ. Է՛հ, ես էլ գնամ, ինչ որ ունիմ, բերեմ (Գնում է, աջ կողմի դռներով, և
խսկույն գալիս, բերելով մի քանի լիքն ավսեններ, օղու շիշ և բաժակներ):

ՍՍԲԱՏ. Ես մինչև լույս չեմ քնելու:

ՍՈՒՍԱՆ. Ես էլ:

ՍԵՅՐԱՆ. (Ոտքի թռչելով): Հա՛փ, հա՛փ, հուռա՛, քե՛ֆ ենք անելու:

ՄԱՐԻԱՄ. Սուս, ամոթ է, լսո՞ւմ ես լացի ձայները: Ամբողջ քաղաքը սգի մեջ է
(Բերած ամանները դնելով սփռոցի վրա): Քամած մածուն, խաշած ձվեր, այս էլ մի
քիչ ձուկ:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Դնելով սփռոցի վրա բերած ավսենները): Այս էլ պանիր, թթվեղեն,
խաշած հավ, արաղ: Սմբատ, այն ճրագները մեջտեղ դիր:

ՍՍԲԱՏ. (Վերցնում է սաքուների վրայից Մարիամի և Գյուլնազի քերած մոմերը և
դնում սփռոցի վրա):

ՏԵՍԻԼ 4

ՆՈՒՅՆՔ և ՀԱՅՐԱՊԵՏ

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Գալիս է խորքի ցանկապատի ձախ կողմի դռնակից: Քառասունհինգ
տարեկան տղամարդ է, նիհար, բայց զվարթ դեմքով, քիչ ալեխառը կարծիկ
միջուկով, շատ հաստ ու ցած ընկած բեղերով: Հագած է կապտագույն արխալուղ,

սև խոնաւացած չուխա՝ կարծ թւերով: Մեջքին կապած է մոխրագույն հասարակ ասույա գոտի: Ոտներին հագած է սպիտակ գուլպաներ և քոշեր չմուշկներ, ոտից մինչև գլուխ ծածկված է փոշով: Հասնելով կապերտների սահմանին, հագուստը թափ է տալիս և այնպես առաջ գալիս):

ՄԱՐԻԱՄ. Եկա՞ր վերջապես: Ի՞նչ նոր խաբար ես բերել:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Տեսա բոլոր ազգականներիդ ու ազգականներին: Շամչանց տան պատերը ճաքել են, վնաս չունի: Մաղաքանց կտուրը թափվել է, դա էլ վնաս չունի, ճատտի Կտուրանց տունը տակնուվրա է եղել, ինձ հարցնես, դա էլ վնաս չունի: Ամա որ Մարմարանց հավաքունը ընկել է, երկու հավ է սատկել, դա մեծ վնաս է բոգբաշի համար:

ՄԱՐԻԱՄ. Տնաքանդ, ունեցած չունեցածդ ձեռքիցդ գնացել է, էլի հանաքներ ես անում:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Ձառ ու ջահաննամը, որ գնացել է (Ուզում է Մարիամին գրկել, ընդդիմություն տեսնելով, զսպում է իրան): Մի կտոր հաց միշտ կճարենք (Սեղանը տեսնելով): Օհո՛, սեղան եք պատրաստել: Այդ լավ է, քաղցած եմ: Արադ էլ կա՞: Կա, էլ ինչո՞ւ ենք սպասում: Բարխուդարը տանը չէ՞: (Բողկ է վերցնում ու ծամում):

ՄԱՐԻԱՄ. Շուտով կգա:

ԴՐՍԻՑ. (Հեռվից լսվում է թմբուկների, ծնծղաների ձայներ: Թուրքերը ողբում են իրանց մեռելներին, գոռալով. «Շահ Հոսեյին, վայ Հոսեյին»):

ՍԵՅՐԱՆ. Այդ ի՞նչ է:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Թուրքերը շախսեյ-վախսեյ են անում իրանց մեռելների համար:

ՍՈՒՍԱՆ. (Գրկելով Գյուլնազին): Մամա, ես վախենում եմ:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Մի վախենար, բալաս:

ՄԱՐԻԱՄ. Գիշերվա խավարին այդ ձայները մարդու զարգանդեցնում են:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Կարծես դժոխքից են գալիս:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Բարխուդարին տեսնելով): Եկ, ա մարդ, քաղցած մեռանք:

ՏԵՍԻՆ 5

ՆՈՒՅՆՔ և ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Գալիս է աջ կողմի դռներից՝ մի երկար և շատ բարակ չիբուխ ծխելով: Բարձրահասակ խոժոռ ու մռայլ դեմքով մարդ է, սափրած երեսով: Հագած է երկար թւերով չուխա, տակից հին ձևի արխալուղ, լայն և տերևածև թւերով ու բաց կրծքով: Մեջքին, արխալուղի վրայից կապած է կապույտ մետաքսյա գոտի: Գլխին դրած է երկար, սրածայր գդակ: Քառասուն և ութ տարեկան է: Քայլում է ծանր, միշտ գլուխը հպարտ բարձրացրած: Շախսեյ-վախսեյի հասցեին): Քանդվեց, տակն ու վրա եղավ շեն քաղաքը: Դա աստծու արդար պատիժն էր, որ եկավ մեր գլխին (Կապերտներին հասնելով, չմուշկները հանում է և այնպես առաջ գալիս):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Ինչո՞ւ աստծու արդար պատիժը հենց մեզ է հասնում: Ուրիշ քաղաքներ չկա՞ն:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ոչ մի տեղ չկա այն ապականությունը, ինչ որ այս անիծված երկրում: Հավատ չմնաց, օրենք չմնաց, բոլորը ոտնատակ արին մարդիկ: Ո՞վ էր տեսել, որ հայ քրիստոնյան մոռանա խաչ ու խաչվառ, չուզենա լսել զանգերի ձայն, պաս ու ծոմ չպահի:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Էլի լութերականների դե՞մ ես կատաղել:

ԴՐՍԻՑ. (Դադարում է շախսեյ-վախսեյը):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Ավելի գրգռվելով): Քանզվի նրանց տունը, որ մեր տները քանդեցին: Տեսված բա՞ն է, որ հայ քրիստոնյան պսակվի իր հորեղբոր կամ մորաքրոջ աղջկա հետ: Իհարկե, նա երկնքից մտիկ է անում, տեսնում է այս ամենը ու մեզ պատժում է: Թացն էլ այրվում է չորի կրակով:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Իմ կարճ խելքով լուծերականությունը շատ լավ բան կլիներ, եթե թույլ տար արադ, գինի խմել:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Կատաղի հայացք ձգելով նրա վրա): Հայրապետ: ՀԱՅՐԱՊԵՏ.

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Բարխուդարին): Նստիր, երեխաները քաղցած են: ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ.

ԱՄԵՆԶԸ. (Նստում են սփռոցի շուրջը—ծախապատիկ, կանայք սպասելով, որ առաջ տղամարդիկ նստեն, փոքրերը սպասելով մեծերի նստելուն):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Բարխուդարի և իր բաժակներն օդի ածելով): Է՛հ, Բարխուդար, խմիր, աստված գնացողների հոգին լուսավորե, մնացողներին ազատե նոր-նոր փորձանքներից:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Ամեն, տեր աստված:

ՄԱՐԻԱՄ. Ամեն:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Բաժակը զարկելով Բարխուդարի բաժակին): Գցիր, ունայնություն և ունայնությանց, ասում է տեր-Իսրայելը. այսօր բաղումն ենք, էգուց հողում:

(Բաժակը դատարկում է մի կումով, գլուխը դեպի մեջքը թեքելով անմիջապես թթվեղեն է ուտում): Օրինավոր թունդ արադ է:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Նախքան ուտելը, երեսն երեք անգամ խաչակնքել է): Հողումն ենք, թե բաղում, տա աստված, որ չմոռանանք վախն աստծուց և ամոթը մարդկանցից: (Օդի է խմում):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Նորից լցնելով յուր բաժակը): Իհարկե:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Խմում է շտապով, ինքն իր մտքերով հափշտակվելով): Բայց մարդիկ ոչ վախ ունեն, ոչ ամոթ: Որտեղ է մեր հայրերի և պապերի ճշմարտությունը: Աբուռ չի մնացել, հայա չի մնացել, նամուս ասած բանը այսօր ճրագով են փնտրում, չկա: (Յուր բաժակը բռնում է, որպեսզի Հայրապետը լցնե): Չզվել եմ մարդկանցից, Հայրապետ, զզվել: Շունը շնությունով այն չի անում, ինչ որ նրանք (խմում է):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Դրուստ խոսողի ձին թամբած պիտի լինի, որ ճշմարտությունն ասի ու նստի վրեն, փախչի: Է՛հ, ինչ գործ ունինք ուրիշների հետ, ամեն մարդ ինքն է պատասխանատու յուր մեղքերի համար:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Իր դատարկ բաժակը տալով Հայրապետին): Կանանց համար էլ ածիր, թող մի քիչ նրանց սրտերն էլ բացվին: (Դադարելով ուտել, մտածում է):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Բարխուդարի բաժակը լցնելով, տալիս է Մարիամին, իր բաժակը տալիս է Գյուլնազին): Խմեցեք մեր ընտանիքների բարեկամության կենացը: Ինչպես մինչև այսօր ենք սիրով հարևանություն արել, տա աստված, որ այսուհետև էլ անենք: Ի՞նչ կասես, Բարխուդար:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Երեսը ծածկելով, բաժակը բարձրացնում է Բարխուդարի կողմը և խմում): Ամեն:

ՄԱՐԻԱՄ. (Երեսը շալով ծածկելով, բաժակը բարձրացնում է Հայրապետի կողմը և խմում): Ամեն, տեր աստված:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Հույս երկնավորին, որ ինչպես մեր հայրերն ու մայրերն են մինչև գերեզման հաշտ ապրել, մենք էլ ապրենք: Ի՞նչ կասես, Բարխուդար: Այ մարդ, ինչի՞

մասին ես մտածում:

ԲԱՐԻՍՈՒԴԱՐ. (Մի վճռական շարժում անելով): Երեխաներ, կերաք, կշտացա՞ք:

ՍՈՒՍԱՆ. (Բերանը անձեռոցիկով սրբելով): Ես կշտացա:

ՍԵՅՐԱՆ. Ես էլ:

ԲԱՐԻՍՈՒԴԱՐ. Դե, քնելու ժամանակ է:

ՍԵՅՐԱՆ. (Վեր է կենում, պառկում յուր անկողնի մեջ):

ՍՈՒՍԱՆ. (Վեր է կենում, գնում, պառկում իր անկողնի մեջ):

ՄԱՐԻԱՄ. (Վեր է կենում, Սուսանին ծածկում վերմակով):

ԲԱՐԻՍՈՒԴԱՐ. Հայրապետ, եկ մի բան անենք, որ աստվածն էլ հավանի, մարդիկն էլ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Դադարելով ուտել): Ասա, Բարիսուդար, ասա, դու գիտես, որ քո ամեն մի խոսքը ինձ համար օրենք է:

ԲԱՐԻՍՈՒԴԱՐ. Ա կնանիք, մոտ եկեք, լավ բան եմ ասելու:

ՄԱՐԻԱՄ. (Գալիս, նստում են և ուշադրությունը լարում):

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Բարիսուդարին, լսում):

ՍՄԲԱՏ. (Ուզում է գնալ պառկելու):

ԲԱՐԻՍՈՒԴԱՐ. (Սմբատին): Դու մնացիր, հարկավոր ես:

ՍՄԲԱՏ. (Նստում է և ուշադրությունը լարում):

ԲԱՐԻՍՈՒԴԱՐ. Լսի՛ր, Հայրապետ: Այդ պարիսպը, որ բաժանում էր մեր տները, քանդվեց:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Հառաչելով): Քանդվեց:

ԲԱՐԻՍՈՒԴԱՐ. Քեզ եմ հարցնում, ո՞վ քանդեց:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Դե, իհարկե, երկրաշարժը:

ԲԱՐԻՍՈՒԴԱՐ. (Ոգևորված): ՉԷ, Հայրապետ: (Ձեռքը հանդիսավոր բարձրացնում է երկինք): Նա քանդեց, Նա ինքն իր ձեռքով: Ինչո՞ւ համար քանդեց, քեզ եմ հարցնում: ՄԱՐԻԱՄ. (Խոր հառաչելով): Նրա համար, որ մեզ ծախսի մեջ գցի:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Մեղք ես գործում, Մարիամ բաջի, այդպես չէ: Աստված այդ պարիսպը քանդեց, որ մեր տները միացնե: Քանդեց, որ մեր բարեկամությունը ավելի հաստատե:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Ոգևորվելով): Ափարիմ, Բարխուդար, ափարիմ: (Օղի է խմում):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Համբերիր, թող խոսքս վերջացնեմ: Ականջ դրեք, ա կնանիք, ինչ որ պիտի ասեմ, կեսը ձեզ համար է:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Մոտ նստեցեք, մի ամաչեք: Ետ քաշեցեք շալներդ, որ ականջներիդ բացվեն, լավ լսեք:

ՄԱՐԻԱՄ. (Երեսը բաց անելով, Գյուլնազին շնչում է): Սիրտս թրթռում է:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Իմն էլ:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Միշտ հանդիսավոր): Հայրապետ, Մարիամ բաջի, դուք մարդ ու կնիկ մի հատիկ աչքի լույս տղա ունեք:

ՄԱՐԻԱՄ. (Խորը հառաչում է, աչքերը աղերսանքով դեպի վեր բարձրացնելով):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Մենք էլ մարդ ու կնիկ մի տղա ունինք ու մի աղջիկ:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Խորը հառաչում է, աչքերը աղերսանքով դեպի վեր բարձրացնելով):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Եկեք, ձեր տղային բաշխեցեք մեզ, մենք էլ մեր աղջկան բաշխենք ձեզ: Ինչ կասեք, հը՞:

ԱՄԵՆՔԸ. (Տարակուսանքով նայում են իրարու):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Ժպտում է):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Ճակատը սրբելով): Բարխուդար, չեմ իմանում, ասածդ պարզ չէ, թե խեղճ է մթնել, ես բան չհասկացա:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Որ չհասկացար, պարզ կասեմ: Մինչև օրս ձեր Սեյրանն ու մեր Սուսանը մեծացել են միասին, ինչպես մի տան երեխաներ: Աստծու կամքն էր, որ նրանք այսօր միասին մնան փլատակների տակ, միասին էլ Դե որ այդպես է, ուրեմն, աստված կամեցել է, որ նրանք իրանց ողջ կյանքն էլ միասին ապրեն, ծերանան ու մի տան մեջ մեռնեն: Հիմի հասկացա՞ր:

ՄԱՐԻԱՄ. (Գյուլնազին ուրախ, ուրախ բոթելով): Աղջի լսեցի՞ր:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Լսում եմ, լսում:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Հափշտակվելով): Քո բերանով ինքը՝ սուրբ հոգին է խոսում, մարդ:

Այդ ինչ լավ բան ասացիր:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Եկեք այս գիշեր, այդ բաց երկնքի տակ, այդ պլավան աստղերի վկայությամբ, վերևից մեզ մտիկ անող աստծու ու հրեշտակների օրհնությամբ Սուսանին և Սեյրանին նշանենք. ի՞նչ կասեք, հը՞:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Ավելի ոգևորված, Մարիամին): Լսո՞ւմ ես, ա կնիկ, դե, խոսիր էլի, ինչ ես պապանձվել:

ՄԱՐԻԱՄ. Աստված շնորհավոր անե:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. Աստված շնորհավոր անե:

ՍՄԲԱՏ. Ամեն:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Այ մարդ, այդ ո՞ր սուրբը միտքդ այդպես լուսավորեց: (Մարիամին): Դե, ա կնիկ, ծափ տուր, պար գանք, հարսնացու ունիս, տղադ նշանվեց: (Գդակն ուրախությունից մի կողմ շարտելով): Ադա, Սմբատ, ասա հա՛փ, հա՛փ, հուռռա՛:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Հանդարտ, ձայնդ գլխիդ մի գցիր, մարդիկ սգի մեջ են: Ես իմ աղջիկը տալիս եմ քո որդուն, որ մեր բարեկամությունը հաստատվի որդոց որդի: Հավիտյանս հավիտենից: Թող ինչպես մեր և ձեր մեջ այդքան տարվա ընթացքում ջուրը ջրությունով չի անցել, չանցնի մեր զավակների, թոռների ու ծոռների մեջ էլ:

ՄԱՐԻԱՄ.

ԳՅՈՒԼԼԱԶ(Միաձայն): Ամեն, տեր աստված, ամեն:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ինչպես աստված քանդեց այդ պարիսպը, թող այդպես էլ քանդվի ու ոչնչանա այս երկու տների մեջ ամեն մի հակառակություն, ատելություն, նախանձ:

ՄԱՐԻԱՄ.

ԳՅՈՒԼԼԱԶ(Միաձայն): Ամեն, ամեն:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Մարդ ես, Բարխուդար, մարդու լեզվով ես խոսում: (Օդի է խմում):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Ավելի ոգևորվելով): Տեսնո՞ւմ եք այն երկու թթի ծառերը. մեկը մերն է, մյուսը ձերը, մեկը մեր բակումն է, մյուսը ձեր բակում: Տեսե՞ք ինչպես են բարձրացել, իրարու խառնվել: Այստեղ էլ խառն է աստծու մատը: Հենց այդ ծառերի տակ խաղալով են մեծացել մեր զավակները: Թող նրանց աստղերը միանան այդ ծառերի պես:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Միանան:

ՄԱՐԻԱՄ.

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. (Միաձայն): Ամեն, ամեն:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Աշխարհը մեծ է, մարդիկ՝ շատ, բայց նամուսով մարդ շատ քիչ կա: Հայրապետ, ես մինչև հիմա քեզ նամուսով մարդ եմ ճանաչել, հենց այս պատճառով էլ ուզում եմ, որ իմ աղջիկը քո տունը մտնի, այնտեղ ապրի ու այնտեղ մեռնի:

ՄԱՐԻԱՄ. Աչքիս լույսի պես կպահեմ նրան, եթե աստված մեզ մի կտոր հաց կտա:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Այդ մասին շատ էլ մի մտածիր, Մարիամ բաջի: Աստված ինչպես մեզ չի թողել քաղցած, մեր զավակներին էլ չի թողնիլ:

ՄԱՐԻԱՄ. Երանի այդպես լինի:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Այդպես էլ կլինի, այդպես էլ կլինի, քիչ մտածիր: Երկիրը շարժվեց, մարդիկ փչացան հարյուրներով, քո մարդու կուժ ու կուլան միայն կորավ, ի՞նչ արած, աստծու կամքն էր. Էգուց մարդուդ դուքանը էլի կսարքենք:

ՄԱՐԻԱՄ. (Հառաչելով): Ինչո՞վ:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Իմ փողով, Մարիամ բաջի, իմ փողով: Ես ունիմ, շատ չէ, բայց ձեզ բավական է:

ՄԱՐԻԱՄ. Աստված հազարապատիկը տա. . . Աստված. . .

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Խիստ ընդհատելով): Չէ, չէ, առանց շնորհակալության: Բարեկամների մեջ նազ ու բազն ավելորդ է: Ապրելն ինչ բան է, անասուններն ու թռչուններն էլ են ապրում: Բայց մարդ կա, որ նամուսի համար կախաղան կբարձրանա, մարդ էլ կա, որ շան չափ ամոթ չունի: Նամուս, նամուս, նամուս: Ով ունի այդ գոհարը — մարդ է, ով չունի — անասուն է: (Տեսնելով, որ Հայրապետը հուզմունքից արտասվել է): Ի՞նչ պատահեց քեզ, մարդ աստծու:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Աչքերը սրբելով, ժպտում է): Ոչինչ, խոսքերդ սրտիս դիպան: (Ուզում է օղի ածել):

ՄԱՐԻԱՄ. (Շիշը խլելով Հայրապետից): Խոսքերը չէ, այ թե ինչը դիպավ սրտիդ: Հերիք է:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Աղերսելով): Ա՛ կնիկ, թող տեսնենք, ա՛ կնիկ:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. Աղջի ինչի՞ եմ նստել. գնամ մուրաբա բերեմ, բերաններս քաղցրացնենք: (Վեր է կենում):

ՄԱՐԻԱՄ. (Վեր կենալով): Թող ես բերեմ:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. Իմը նարինջի է:

ՄԱՐԻԱՄ. Իմը սերկևիլ է:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. Ես վարդի մուրաբա էլ ունիմ:

ՄԱՐԻԱՄ. Ես ընկույզ ել ունիմ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Լավ, մի կտորվեք. գնացեք, երկուսդ էլ բերեք:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. (Գնում է աջ կողմի դռներով):

ՄԱՐԻԱՄ. (Գնում է ձախ կողմի դռներով):

ՏԵՍԻԼ 6

ՆՈՒՅՆՔ, առանց ԳՅՈՒԼԼԱԶԻ և ՄԱՐԻԱՄԻ

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Կնոջ հետևից նայելով, իր համար օղի է ածում):

Ախ, Բարխուդար, Բարխուդար, ի՞նչ ասեմ:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Լուրջ, մտազբաղ): Սմբատ, գնա ավետարանդ ու գրիչդ բեր այստեղ:

ՍՄԲԱՏ. (Շտապով գնում է աջ կողմի դռներով և իսկույն ետ գալիս, ձեռին հնամաշ կազմով մի ավետարան, մի փետրյա գրիչ և կաղաման):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Նայելով դեպի Սուսանի ու Սեյրանի անկողինները): Օ՛րնչ անուշ են քնած: Քնեցեք, քնեցեք անմեղ քնով, թող երկնային հրեշտակները ձեզ պահապան լինին: (Օղի է խմում):

ՏԵՍԻԼ 7

ՆՈՒՅՆՔ, ՄԱՐԻԱՄ և ԳՅՈՒԼԼԱԶ

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Բերեք, տեսնենք ինչ եք բերել:

ՄԱՐԻԱՄ. (Ձախ կողմի դռներից գալով, սփռոցի վրա է դնում երկու տեսակ մուրաբա):

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. (Աջ կողմի դռներից գալով, սփռոցի վրա է դնում երեք տեսակ մուրաբա):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Բաց արեք երեսներդ, օրես դենը մենք քույր ու եղբայրներ ենք:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Շատ լուրջ ընդդիմանալով): ՉԷ, Հայրապետ, քույրն էլ պիտի ամաչի եղբորից: Ինչպես իրանց մայրերն են երեսները միշտ տղամարդկանցից ծածկել, թող իրանք էլ ծածկեն: (Մի գդալ մուրաբա ուտելով, Սմբատին): Նստիր ու այդ սուրբ ավետարանի կողքին գրիր ինչ որ ասեմ:

ՍՄԲԱՏ. (Երկու գդալ մուրաբա է ուտում, ավետարանը բաց է անում, դնում

ծնկների վրա և պատրաստվում է գրել նրա կազմի ներսի կողմում):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Հանդիսավոր): Գրիր: Հազար ութ հարյուր հիսունուինը ամի տյառն մերո Հիսուսի Քրիստոսի:

ՍՄԲԱՏ. Տյառն մերո Հիսուսի Քրիստոսի:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Երեսին խաչակնքում է, մուրաբա ուտում, ծուռ, ծուռ նայելով օղու շշին, ապա Մարիամին):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Մայիս ամսի տասին, հրամանավն աստծո, եղյալ է երկրաշարժ մեծ: Չյուլում:

ՍՄԲԱՏ. Չյուլում:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Բազում տներ, քարվանսարաներ, երեք մեջիտ, չորս բաղնիս քանդալ է:

ՍՄԲԱՏ. Քանդալ է:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Բազում մարդիկ կոտորյալ է վասն մեղաց մերո, անօրինաց:

ՍՄԲԱՏ. Անօրինաց:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Չուկքի անիրավ լուծերականությունն եկյալ, մտյալ է անտեր քաղաքս, բրիշակ արարյալ է:

ՍՄԲԱՏ. Բրիշակ արարյալ է:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Իժ օձի գավակ Չորամբի:

ՍՄԲԱՏ. Չորամբի: Հայրիկ, այդ ո՞վ է:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Այն անիծված լեմսա քարոզիչը, որ լուծերականությունը բերավ, մոցրեց այստեղ: Գրեցի՞ր:

ՍՄԲԱՏ. Գրեցի: Իժ օձի գավակ Չորամբի:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Տակը խազ քաշիր:

ՍՄԲԱՏ. Քաշեցի:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Հիմի գրիր: Մեր Սուսանն ու Հայրապետի տղա Սեյրանը մնացյալ են Շափայանց կտուրի տակ: Հրամանավն աստծո ողջ, առողջ հանյալ են: Մեր ամենեցուն մեծ ուրախություն: Գրեցի՞ր:

ՍՄԲԱՏ. Գրեցի:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Տակը խազ քաշիր: Հիմի մի մատ ներքև գրիր: Այս գիշեր ի մեջ սեղանի ուխտյալ ենք Սուսանին նշանել Սեյրանի հետ: Խրախճան:

ՍՄԲԱՏ. Խրախճան:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Եվ հրամանավն աստծո, ինը տարի անցած պսակելու ենք:

ՍՄԲԱՏ. Պսակելու ենք:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Տացե աստված, որ արժանանան սուրբ սեղանին:

ՍՄԲԱՏ. Սուրբ սեղանին:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ամեն:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Ամեն:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Ամեն:

ՄԱՐԻԱՄ. Ամեն, տեր աստված:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Վերջացրի՞ր:

ՍՄԲԱՏ. Վերջացրի:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. *(Մարիամին և Գյուլնազին)*: Հիմի լավ ականջ դրեք: Քանի՞ տարեկան է Սեյրանդ, Մարիամ բաջի:

ՄԱՐԻԱՄ. Առաջին վարդավառին տասներկուսը կլրանա:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. *(Գյուլնազին)*: Քանի՞ տարեկան է մեր Սուսանը:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Ավետարանի կողքին գրած է նրա ծնունդը: Եղբայրս է գրել:

ՍՄԲԱՏ. *(Նայելով ավետարանի կազմի ներսին)*: Սեպտեմբերի հինգին ինը տարեկան կլինի:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. *(Հանդիսավոր)*: Այս գիշեր մենք նրանց նշանեցինք: Մեր պապերի օրենքով Էգուցվանից էլ նրանք չպիտի տեսնեն իրարու: Գյուլնազ, Սուսանն էլ չպիտի տնից դուրս գա: Մարիամ բաջի, դու էլ հասկացրու որդուդ, որ էլ Սուսանի երեսը չպիտի տեսնե: Ինը տարին կանցնի, մենք մեր ուխտը կկատարենք. լսեցի՞ք: *(Զիբուխը լցնում է)*:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Լսեցինք:

ՄԱՐԻԱՄ. Ինչպես հրամայեցիր, այնպես էլ կանենք:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Դու խոսում ես աստծու և մարդկանց օրենքներով:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. *(Դուրս բերելով արխալուղի գրպանից մագնիս, կայծակաքար և արեթ իբր թե չիբուխը վառելու)*: Հայրապետ, ինչպես ես ու դու մեր կնկա երեսը մինչև հարսանիքի երրորդ օրը չենք տեսել, քո որդին էլ չպիտի տեսնե իր հարսնացուին: *(Արեթը դնելով կայծակաքարի վրա, մագնիսով զարկում է)*: Տղա և

աղջիկ այսպես են, այ: Եթե նրանք միմյանց տեսնեն, կրակ կառաջանա և մեջտեղ իմ ու քո նամուսը կայրվի այս դավի պես: Վայ այն օրին, երբ նրանք մինչև իրանց հարսանիքը կտեսնեն միմյանց: Ես իմ ձեռքով կխեղդեմ իմ աղջկան էլ, քո որդուն էլ: (Սմբատին): Տուր ինձ այդ ավետարանը: (Չիբուխը դնում է մի կողմ, ավետարանը վերցնում է, գդակը մի կողմ դնելով, երեք անգամ երեսին խաչակնքում է և ավետարանը համբուրում ու ճակատին դնում): Ամենքդ համբուրեցեք այս սուրբ ավետարանը և ասացեք՝ «ուխտ եմ անում»: (Ավետարանը տալիս է Հայրապետին, չիբուխը վերցնում):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Ավետարանը համբուրելով տալիս է Գյուլնազին): Ուխտ եմ անում:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Ավետարանը համբուրելով տալիս է Մարիամին): Ուխտ եմ անում:

ՄԱՐԻԱՄ. (Ավետարանը համբուրելով տալիս է Սմբատին): Ուխտ եմ անում:

ՍՍԲԱՏ. (Երեք անգամ համբուրում է ավետարանը):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Հիմի կարող ենք ասել. աստված շնորհավոր անե:

ԱՄԵՆՔԸ. Աստված շնորհավոր անե:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Վեր կենալով): Դե, սեղանը հավաքեցեք, գնացեք քնելու:

ԱՄԵՆՔԸ. (Վեր են կենում):

ՄԱՐԻԱՄ. (Կանգնում է Սեյրանի անկողնի գլխին, աղոթում, աչքերն ուղղելով դեպի երկինք): Տեր, դու իմ մինիկ գավակին գցեցիր փորձանքի մեջ, դու նրան ազատեցիր: Տեր, ամեն բան քո ձեռքին է: Դու այսուհետև պահիր, պահպանիր նրան:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Կանգնելով Սուսանի անկողնի գլխին, նայում է թախծալի հայացքով քնած աղջկան): Քնիր, սիրուն աղջիկս, քնիր, թող հրեշտակները պահպանեն քեզ: (Մեկուսի): Ահ, սիրտս վատ բան է գուշակում:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Ձեռով նշան է անում Գյուլնազին չթյա վարագույրը բանալու և չիբուխը ձեռին գնում է իր տան առջևի սաքուի վրա նստում):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Նստում է իր տան առջևի սաքուի վրա):

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Չթյա վարագույրը բաց է անում և ընտանիքները բաժանում միմյանցից): Բարի գիշեր:

ՄԱՐԻԱՄ. Բարի գիշեր:

ՎԱՐԱԳՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԱՐՎԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ԻՆԸ ՏԱՐԻ ԱՆՑԱԾ

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԻ ՏՈՒՆԸ ՆԵՐՍԻՑ

Բավական ընդարձակ մի սենյակ՝ ասիական անաղարտ կահ-կարասիով: Խորքում, դեպի ձախ մի թևանի աններկ դուռը, որ տանում է դեպի գավիթ. դեպի աջ երկու լուսամուտ, առանց ապակիների, աններկ փեղկերով, որոնք բաց են: Մի թևանի մի դուռ ևս ձախ պատի մեջ: Այս դուռը տանում է բնակարանի երկրորդ սենյակը և խոհանոցը: Հատակը ծածկված է դեղնագույն խսիրներով, որոնց վրա երկու հասարակ կապերտներ: Պատերը պաստառ չունին, ներկված են պարզ կապույտ կավով: Աջ պատի ամբողջ երկարությամբ, առաստաղից մոտ մի արշին ցածր նեղ խորշ (ռաֆ), ուր շարեշար դրած են զանազան հին չինական անոթներ—իբրև զարդ: Երկու մոտավորապես երեք արշին բարձրությամբ և լայնությամբ քառակուսի խոր խորշեր (ջամխուդան) նույն պատի մեջ: Ձախ պատի մեջ ևս երկու նույնանման խորշեր, միայն ավելի փոքր: Առաջին խորշերի մեջ դարսված են

անկողիններ (վերմակներ, ներքնակներ, բարձեր): Փոքր խորշերի (թախչա) մեջ գտնվում են տնային անոթներ և պաշարեղենը: Անոթներ և սեղաններ չկան: Պատերի տակ ձգված են ներքնակներ (մինդարներ): Խորքում լուսամուտների առջև քով քովի դրած են երկու մեծ Իրբիթի սնդուկներ, ծածկված փոքրիկ գորգերով: Աջ պատի առջև թախտ, նույնպես ծածկված:

ՏԵՍԻԼ 1

ՍՈՒՍԱՆ և ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ

Նստած են դեմուդեմ սնդուկների վրա: Սուսանը թոռ է գործում, Սուսամբարը՝ գուլպա: Բավական երկարատև լռություն: Լուսամուտներից երևում են խտատերև թթենու ճյուղեր, որոնց վրա բազմաթիվ ճնճղուկներ ծլվում են: Դռնից մերթ ընդ մերթ լսվում են շրջավաճառների երգեցիկ ձայները:

ՍՈՒՍԱՆ. + (Դարձել է բարձահասակ, վայելչակազմ, գեղեցիկ, տասնութ տարեկան աղջիկ: Հագած է լայն փոխան, դեղնագույն մետաքսյա շապիկ, որի վրան բեհեզյա շյապկան, գլխին բեհեզյա ճուլթի, ճակատի վրա եզրերը ոսկեթել ժապավենով: Ճուլթիի վրան սպիտակ թոռ. խիտ ու երկար մազերը, որ այժմ հինայած են, մի խոշոր հյուսվածքով ընկել են թիկունքի վրա և հասնում են մինչև մեջքը: Լուռ գործում է, մերթ ընդ մերթ, հառաչելով և թախծալի հայացքներ ձգելով դեպի թթենին):

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. (Սուսանին հասակակից աղջիկ է, ոչ գեղեցիկ, բայց համակրելի զվարթ դեմքով, վառվռուն աչքերով, հագած է սպիտակ կտավյա շապիկ, վրան կանաչագույն արխալուղ, կուրծքը բաց, թևերը տերևածև, գունավոր լայն փոխան: Գլխին կապած է մետաքսյա ճուլթի, առանց որևէ զարդի: Դադարում է գործելը: Հառաչում է): Աղջի, Սուսան:

ՍՈՒՍԱՆ. (Մտազբաղ աշխատում է մեքենաբար):

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. (Մի քիչ անցած): Սուսան:

ՍՈՒՍԱՆ. (Լուռ է):

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. (Անհամբեր): Աղջի, Սուսան:

ՍՈՒՍԱՆ. (Սթափվելով իր մտքերից): Հը՞:

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Չոռ:

ՍՈՒՍԱՆ. Չոռ էլ, զիսկում էլ:

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. (Մի կողմ դնելով ձեռագործը): Մի՛ն դեն դիր այդ սատանի տոտիկը. մի քիչ հանգստանանք: Մատներս փետացան շատ գործելուց:

ՍՈՒՍԱՆ. (Հառաչում է, դադարելով գործել): Ո՛ւֆ: (Ձեռներն անզոր դնում է ծնկների վրա):

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Էլ ի՞նչ ուֆ. հոգիներս դուս եկավ: Մի քիչ խոսենք, սրտներս բացվին:

ՍՈՒՍԱՆ. Է՛հ, խոսքս էլ է պրծել, զրույցս էլ:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Դե, լավ, պառավ կնկա պես մի քացախիր: Տես, ծտերն ինչպես են ծլվում: Արի կուտ ածենք, տեսնենք կգա՞ն ուտելու: Ունե՞ք: *(Վեր է կենում)*:

ՍՈՒՍԱՆ. Թախչումը հացի փշրանքներ կլինեն:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. *(Մոտենում է փոքր խորշերից մեկին, վարագույրը բանալով, վերցնում է հացի փշրանքը և լուսամուտից դուրս թափում քիչ-քիչ)*: Ծիվ, ծիվ, ծիվ, ծիվ: Եկան հավաքվեցին: Օհո՛, ինչ շատ են: Էլի եկան, դրանք ինձ էլ կուտեն: Կերեք, կերեք: Մի՛ կռվեք: Ամոթ է: Տես այն պոչը կտրածը ինչ չարն է:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Նայելով լուսամուտից)*: Երանի ձեզ, որ ազատ, համարձակ, որտեղ որ ուզում եք, այնտեղ եք թռչում: Այդ ծառերն էլ, այդ սարերն էլ, դաշտերն էլ, արար աշխարհը ձեզ համար է:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Էյ, չար Զուլիանոս, թող ընկերդ էլ ուտի: Ծիվ, ծիվ, ծիվ, ծիվ... Դե, հերիք է: *(Դադարում է փշրանքներ ածել)*: Չիստ, չիստ, գնացեք կորեք:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Մտազբաղ)*: Թռան, գնացին ուրախ-ուրախ: Օ՛, հազար երանի ձեզ: Գցել են մեզ տան, դռներն երեսներիս ծածկել, մարդու կերպարանք չենք տեսնում:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Դու ծտի՞ն ես նախանձում:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Հառաչելով)*: Ահ, ի՞նչպես չնախանձեմ:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. *(Բարձրաձայն ծիծաղելով)*: Հա՛, հա՛, հա՛, ծտին է նախանձում: Հա՛, հա՛, հա՛:

ՍՈՒՍԱՆ. Ինչո՞ւ ես ծիծաղում:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Ծիտը թռչկոտում է ծառի վրա, դու թառ ես լինում ծառի տակ, ծառի տակ: *(Ծափ է տալիս ու պարում)*:

ՍՈՒՍԱՆ. Ի՞նչ ես ուզում ասել:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. *(Շարունակելով)*: Կարմիր թթի ծառի տակ, ծառի տակ: Համ երգում է, համ պաչում, համ պաչում է: Համ երգում, ծառի տակ:

ՍՈՒՍԱՆ. Մասխարա:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. *(Դադարում է պարել)*: Դե, լավ, ես ամեն բան գիտեմ, ամեն բան:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Շառազունելով)*: Ի՞նչ գիտես:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Այն գիտեմ, որ դու նրա հետ գիշերները թաքուն-թաքուն տեսնվում ես ծառի տակ:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Վախեցած, ձեռքը դնում է Սուսամբարի բերանին)*: Սուս, լեզուդ փորդ գցիր:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Ես մեղա ասածու: Լավ մի՛ վախենար, ոչ ոքի չեմ ասիլ: *(Գրկում է Սուսանին և միասին սկսում են քայլել ետ ու առաջ)*: Երանի քեզ, շատ լավն է: Երեկ մեր տան առաջով անցնում էր: Դռների արանքով մտիկ արի: Ախ, ինչպես մեծացել է, սիրունացել, բոլը չինար, մեջքը նազիկ, աչքերը նախշուն-նախշուն, բեղերը բարակ-բարակ:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Երջանիկ)*: Հավանո՞ւմ ես:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Ով չի հավանիլ: Նմանը չկա մեր քաղաքում: Փողոցներով անցնելիս կանայք դռների հետևից նրան են մտիկ անում, բայց ափսոս:

ՍՈՒՍԱՆ. Ինչո՞ւ ափսոս:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Ասում են վատ ջահելների հետ է խառնվել ու մի քիչ փչացել:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Սրամտուրյամբ)*: Սուտ են ասում, սուտ են ասում:

(Թողնում է Սուսամբարի ձեռքը):

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Դե լավ, մի՛ փրփրիր, հողս բամբասողների գլխին: Դու ինձ այն ասա, հարսանիքդ երբ է:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Տխրում է)*: Չեմ իմանում:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Իսկ ես գիտեմ իմ հարսանիքը երբ է: Վարդավառից հետո:

ՍՈՒՄԱՆ. Ուրեմն, աչքդ լույս:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Էհ շատ հարկավոր է, ուզում է թող չլինի:

ՍՈՒՄԱՆ. Նշանածիդ չե՞ս սիրում:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Սերս ո՞րն է, ինչ ես խոսում: Երեսը տեսե՞լ եմ, որ սիրեմ, կամ չսիրեմ:

Ասում են մի չոփուռ տղա է, քիթն էլ ծուռ:

ՍՈՒՄԱՆ. *(Ձեռք ծնկան զարկելով)*: Վայ, քոռանամ. քիթը ծո՞ւռ, խեղճ Սուսամբար, ինչո՞ւ են քեզ նրան տալիս:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Էհ, ում ուզում են թող տան, ինձ համար միևնույն է, ճակատիս ինչ որ գրված է, այն է կաաարվելու: Դեհ, օրը մթնեց, գնամ-կորչեմ, թե չե հայրս կգա, ինձ տանը չի տեսնիլ, մորս հետ կկռվի: *(Վերցնում է իր ձեռագործը սնդուկի վրայից, շալը գցում է գլխին)*: Էգուց կգա՞ս մեր տուն:

ՍՈՒՄԱՆ. Չէ, Սուսամբար. ծնողներս չեն թողնում ազգական բարեկամներիս տուն գնալ:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Էհ, գեղեցիկ լինելն էլ մի բան չէ: Իմ ծնողները չեն վախենում, որ դաչաղներն ինձ կփախցնեն: Մնաս բարով: *(Համբուրվում է Սուսանի հետ և գնում է խորքի դռնով)*:

ՏԵՍԻԼ 2

ՍՈՒՄԱՆ մենակ, հետո ԳՅՈՒԼԼԱԶ

ՍՈՒՄԱՆ. *(Սուսամբարին ուղեկցելով մինչև խորքի դուռը, կանգնում է այնտեղ, նայում թթենու ծառերին, ճանաչում, ձեռք հենած դռան կողքին: Ապա սթափվելով, գալիս է սենյակի կենտրոնը)*:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. *(Գալիս է ձախ կողմի դռնով՝ կռնատակին մի խայտաբղետ մետաքսյա չարշով ծալած: Մազերը դադարել է ներկել հինայով, ուստի բավական ճերմակել են: Ինքը տարվա մեջ նկատելի ծերացել է:)* Գնա՞ց Հռուսիկի աղջիկը:

ՍՈՒՄԱՆ. Գնաց:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. Ինչո՞ւ թողիր: Ես ուզում էի հորաքրոջդ մոտ գնալ, նա հիվանդ է:

ՍՈՒՄԱՆ. *(Սրամատուլթյամբ)*: Մամա, հերիք է ինչքան ինձ տանջեցիք: *(Քայլում է)*:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. *(Հառաչելով)*: Ես ինչ անեմ, որդի, հորդ ասա: Նա է հրամայել, որ քեզ տանը մենակ չթողնեմ:

ՍՈՒՄԱՆ. *(Խորին վշտով)*: Հայրս, հայրս, նրա խստությունը ինձ գերեզման կիջեցնի: Մամա, մամա, ես չեմ կարող դիմանալ այս կյանքին: *(Փաթաթվում է մոր պարանոցին ու լալիս)*:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. Լավ, լաց մի լինիր: Սիրտս մղկտում է արտասուքդ տեսնելիս:

ՍՈՒՄԱՆ. Չեմ կարող, չեմ կարող:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. Եթե իրավունքն իմ ձեռքին լիներ, քեզ ռուսի շորեր կհագցնեի, գլխիդ շյապ կդնեի ու կասեի. «գնա, բալաս, գնա ուր ուզում ես, ապրիր ինչպես կամքդ է»: Բայց ես մայր եմ, հայր չեմ: Դու գիտես, որ ես ինքս էլ գերի եմ քո հոր ձեռքում: Լավ, սրբիր աչքերդ: Աստված ողորմած է. կարելի է շուտով հարսանիքդ լինի:

ՍՈՒՄԱՆ. *(Աչքերը սրբելով)*: Իմ հարսանիքը վաղուց պիտի լիներ: Չգիտեմ ինչու եք

ձգձգում:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. Էլի հայրդ Է մեղավոր: Աստված գիտե ինչ ունի իր մտքում: Երբ հարսանիքիդ մասին խոսք եմ գցում, աչքուկքը թթվեցնում Է:

ՍՈՒՍԱՆ. (Չետաքրքրությամբ): Եվ ոչինչ չի՞ ասում:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. Ոչինչ:

ՍՈՒՍԱՆ. (Զսպում Է իրան բռնազբոսիկ ժպիտով): Լավ, մամա, գնա, ուր ուզում ես, թող ինձ մենակ:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. Լավ, շատը համբերել ես, քիչն Էլ համբերիր: Ամառը չինի, թող աշունքին լինի հարսանիքդ:

ՍՈՒՍԱՆ. Գնա, մամա, գնա հորաքրոջս մոտ, նա խեղճ Է, մենակ Է:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. (Զարշույլ բաց անելով և նրա մեջ փաթաթվելով): Է՛հ, գնում եմ, մնացիր մենակ, ինչ անեմ, թող այս անգամ հայրդ կատաղի ինձ վրա: Տունը սրբիր, հետո սամովարը կոնես: (Գնում Է դեպի խորքը):

ՍՈՒՍԱՆ. Գնա. ես անգործ չեմ մնալ: (Գլուխագին ուղեկցելով մինչև խորքի դուռը, չմուշկները դրսում դնում Է նրա առջև և հետո գալիս Է ետ, դրսից բերելով մի չորթ ավել):

ՏԵՍԻՆ 3

ՍՈՒՍԱՆ մենակ, հետո ՍԵՅՐԱՆ

ՍՈՒՍԱՆ. (Սկսում Է հատակն ավելել, հանդարտ երգելով մի տեղական եղանակ):

ՍԵՅՐԱՆ. (Բավական ժամանակ անցած՝ լուսամուտից ցույց Է տալիս իր գլուխը: Քսան տարեկան գեղեցկադեմ, բարձրահասակ երիտասարդ Է դարձել: Երեսը մաքուր Է, բարակ բեղերով, գլխին կլորածև և ոչ այնքան բարձր գդակ Բուխարայի մորթուց կարած: Ոտներին եվրոպական կոշիկներ): Սուսան, Սուսան:

ՍՈՒՍԱՆ. (Լսելով իր անունը, ցնցվում Է: Տեսնելով Սեյրանին, ավելը ձեռքից բաց Է թողնում): Սեյրան:

ՍԵՅՐԱՆ. Նա ինքն Է: (Գլուխն ավելի Է բարձրացնում):

ՍՈՒՍԱՆ. Չուր ես եկել, հեռացիր, ախ, շուտ հեռացիր:

ՍԵՅՐԱՆ. Բարձր մի խոսիր, թող ներս մտնեմ:

ՍՈՒՍԱՆ. Ոչ, ոչ, գնա, հեռացիր, չի կարելի:

ՍԵՅՐԱՆ. Շատ լավ կարելի Է: (Բարձրանալով լուսամուտ, ներս Է ցատկում): Օհ,

հագիվ տեսա քեզ: (Հևալով): Մի շաբաթ օր ու գիշեր հսկում եմ— չես երևում:
(Մոտենում է Սուսանին):

ՍՈՒՍԱՆ. (Հեռանում է դեպի ձախ, երկյուղից շնչասպառ): Գնա, ասում եմ, գնա,
հայրս կարող է գալ:

ՍԵՅՐԱՆ. Հայրդ չէ, նրա պապն էլ գերեզմանից դուրս գա, չեմ հեռանալ, մինչև որ
չասեմ, թե ինչու համար եմ եկել:

ՍՈՒՍԱՆ. (Բոլորովին շփոթված): Ախ, տեր աստված, նա վախ չունե, ամոթ չունե:
Սեյրան աղաչում եմ, ինձ թաղես, գնա:

ՍԵՅՐԱՆ. Ասում եմ, ոտս դուրս չեմ դնիլ, մինչև որ հետդ չխոսեմ:

ՍՈՒՍԱՆ. Դե մնացիր, ես փախա: (Վազում է դեպի ձախ կողմի դուռը):

ՍԵՅՐԱՆ. Չեմ թողնիլ տեղիցդ շարժվես: Լսիր Սուսան, լսիր. մեր ծնողները մեզ
նշանել են երկրաշարժի օրը, որ ինը տարուց հետո պսակեն: Ինը տարի՛ն լրացել է,
մի ամիս էլ անցել, բայց մեր հարսանիքի մասին խոսք չկա մեջտեղ: Ի՞նչ է
պատճառը:

ՍՈՒՍԱՆ. (Միշտ երկյուղով աջ ու ձախ նայելով): Ես քեզ ասել եմ, որ ինքս էլ չգիտեմ:
Գնա, հեռացիր:

ՍԵՅՐԱՆ. Ի՞նչ է ասում հայրդ:

ՍՈՒՍԱՆ. Նա ոչինչ չի ասում, ոչինչ:

ՍԵՅՐԱՆ. Սուտ մի խոսիր, Սուսան: Էլ ես համբերություն չունեմ այս անորոշ
դրության մեջ մնալու: Կամ այո, կամ ոչ: Կամ ես պիտի պսակվեմ քեզ հետ, կամ այս
սուրը սիրտս պիտի խրեմ: (Ետ անելով չուխայի փեշը, ցույց է տալիս մեջքին
կապած դաշույնը):

ՍՈՒՍԱՆ. Ա՛խ, թող, թող սուրը: Հայրս հենց այդպիսի բաների համար քեզ չի
սիրում:

ՍԵՅՐԱՆ. Չի՞ սիրում: Ուրեմն, ճշմարիտ են ասում, որ նա ինձ համարում է
փչացած, կորած մարդ: Ասա, լսո՞ւմ ես:

ՍՈՒՍԱՆ. Ես հորս հետ չեի կարող խոսել քո մասին: Նա մորս էլ ոչինչ չի ասում, բայց
մի անգամ այն դռան հետևից լսել եմ նրանց խոսակցությունը քո հոր հետ:

ՍԵՅՐԱՆ. (Հետաքրքրված): Ի՞նչ էին խոսում:

ՍՈՒՍԱՆ. Հայրս ասում էր, որ դու ուսումդ կիսատ ես թողել ու դուրս եկել
ուսումնարանից:

ՍԵՅՐԱՆ. Կիսատ թողի, որովհետև վարժապետն ինձ ծեծում էր: Հետո՞:

ՍՈՒՍԱՆ. Ասում էր, որ ուսումնարանից հետո մտաւ հորդ դուքանը, այնտեղ էլ չմնացիր:

ՍԵՅՐԱՆ. Որովհետև հայրս էլ ծեծում էր ինձ: Է՛լ ինչ էր ասում:

ՍՈՒՍԱՆ. Ասում էր, որ քեզ աշակերտ տվեցին իրան, արհեստ չսովորեցիր, փախար:

ՍԵՅՐԱՆ. Առաջինը, ես դերձակ չէի ուզում լինել երկրորդ, Սուսան, հորդ մասին մի խոսիր: Յոթ ամիս աշակերտ եղա նրա մոտ, այնքան ծեծեց ինձ, որ վրաս մնաց մի կաշի և մի ոսկոր: Նա մարդ չէ, Սուսան, նա ֆարրաշ է խաների ժամանակից մնացած: Նա ինձ ինչով ասես ծեծում էր— չիբուխով, գազով, մկրատով, մինչև անգամ արդուկով: Նա ինձ բարձրացնում էր իր երկար ուսերի վրա և գետնին զարկում ինչպես մի կատվի, ինչպես մի շան ձագի: Ես ի՞նչպես մնայի այդ տեսակ մարդու մոտ:

ՍՈՒՍԱՆ. (Մտազբաղ): Ճշմարիտ է, հայրս շատ խիստ մարդ է:

ՍԵՅՐԱՆ. Ծեծը, Սուսան, վատ բան է մարդու համար, շատ վատ բան: Ծեծը ոչ միայն մարդու մարմինն է ցավեցնում, հոգին էլ է տանջում: Թող ինձ խրատեն, նախատեն, հայիոյեն, անիծեն, թող տնից դուրս անեն, առանց հաց ու ջրի թողնեն, բայց չծեծեն: Ես ծեծը անպատվություն եմ համարում: Նամուս ունեցող մարդը չի կարող թույլ տալ, որ մի ուրիշ մարդ իրան վրա ձեռք բարձրացնի:

ՍՈՒՍԱՆ. (Լսել է ուշադիր, մելամաղձոտ, մտազբաղ): Ճշմարիտ ես ասում, Սեյրան, ճշմարիտ ես ասում. ծեծվելը ես էլ եմ ամոթ համարում: Բայց ինչ արած, ինչ արած, քանի որ մենք պետք է հնազանդվենք մեր ծնողներին, թեկուզ նրանք մեզ կախ էլ տան:

ՍԵՅՐԱՆ. Ոչ, Սուսան, չպիտի հնազանդվենք: Խոնարհվենք, սիրենք, հարգենք, բայց չթողնենք, որ մեզ հետ վարվեն ինչպես անասունների հետ: Ես այսպես եմ հասկանում և այսպես էլ պիտի անեմ, այսուհետև. էլ ոչ ոքի, ոչ ոքի չեմ թույլ տալ զլխիս մի մազին դիպչելու: Չէ որ հիմա ես էլ եմ տղամարդ, ես էլ նամուս ունեմ. վայ նրան, որ կփորձի իմ պատվին դիպչել. կտոր-կտոր կանեմ այդպիսուն:

ՍՈՒՍԱՆ. (Նայելով Սեյրանին, հափշտակվել է նրանով և մոռացել է իր երկյուղը): Գիտեմ, դու քաջ ես, քո կռների մեջ առյուծի ուժ կա, և սրտիդ մեջ խանի հպարտություն: Դու երեխա ժամանակդ էլ հպարտ էիր, և ոչ ոք չէր համարձակվում քեզ դիպչել: Ա՛խ, երանի անցած գնացած օրերին, երանի մեր ազատ մանկության, հազար երանի:

ՍԵՅՐԱՆ. (Ոգևորվելով): Ուրեմն մի՞տղ է մեր մանկությունը, հիշո՞ւմ ես դու այդ օրերը: (Բռնում է նրա ձեռքը):

ՍՈՒՍԱՆ. Մի՞թե կարող եմ մոռանալ: Օ՛, Սեյրան, ես ամեն բան հիշում եմ, ամեն բան:

ՍԵՅՐԱՆ. (2վարթ): Մինչև անգամ կարմիր կովի՞ն:

ՍՈՒՍԱՆ. Ախ, թող հանաքներդ: Ես իմ երեխայությունը հիշելիս արտասվում եմ: Մի՞տդ է ինչպես էիր բարձրանում մեր և ձեր թթի ծառերի վրա և ինձ համար թուրթ թափ տալիս:

ՍԵՅՐԱՆ. Ինչպես կարող եմ մոռանալ: Երեք անգամ քո պատճառով ծառից ընկել եմ, քիթս ու պռունգս ջարդել:

ՍՈՒՍԱՆ. (Ավելի ու ավելի հափշտակվելով անցյալով): Ա՛խ, ես ժամերով նստում եմ լուսամուտի մոտ, մտիկ եմ անում մեր ծառին, ձեր ծառին, հիշում եմ այդ երջանիկ օրը: Սիրտս մղկտում է, արտասուքը խեղդում է ինձ: Պատահում է, որ ուզում եմ գնալ գցել ինձ ջրհորի մեջ և խեղդվել: (Արտասվում է):

ՍԵՅՐԱՆ. Լաց մի լինիր, Սուսան. մի տխրեցնիր ինձ, կարճ ենք տեսնելու միմյանց, մի լաց լինիր: (Մի ձեռով գրկում է Սուսանին, մյուսով սկսում է շոյել նրա մազերը): Ինչ բարձրացե՛լ ես, ինչ սիրունացե՛լ, մազերդ երկարել են, թանձրացել: Հինա մի դնիր, Սուսան, հիսան թրքուհուն է սագում: Առանց հինայի մազերիդ գույնը ավելի գեղեցիկ է:

ՍՈՒՍԱՆ. (Աչքերը սրբելով): Մայրս չի թողնում, ասում է հիսան գլխացավը ոչնչացնում է:

ՍԵՅՐԱՆ. Դու գլխացա՞վ ունիս:

ՍՈՒՍԱՆ. (Հառաչելով): Ա՛հ, գլխացավ էլ ունիմ, սրտացավ էլ: (Բոլորովին մոռանալով իրան, բռնում է Սեյրանի ձեռը և տանում դեպի իր կուրծքը): Դիր ձեռքդ կրծքիս, տես ինչպես է թրթռում սիրտս, կասես բռնած ծիտ լինի: Ահ, ես ուժ չունիմ (գլուխը թեքում է Սեյրանի ուսին):

ՍԵՅՐԱՆ. (Հափշտակվելով): Ահ, հիմա տեսնում եմ, որ դու ինձ սիրում ես, ինչպես ես քեզ, Սուսան, Սուսան: (Սեղմում է Սուսանի գլուխը իր կրծքին):

ՍՈՒՍԱՆ. Երանի այսպես մեռնեի, որ դու ինձ թաղեիր:

ՍՍՅՐԱՆ. Ոչ, մի՛ ասա, դու չես մեռնիլ, դու իմը պիտի լինիս: (Հանկարծ ամուր գրկում է և պինդ համբուրում նրան):

ՍՈՒՍԱՆ. (Օձից խայթվածի պես սթափվում է): Վայ, այդ ի՞նչ արիր: (Ազատվում է Սեյրանի կրծքից): Գնա, շուտ հեռացիր: Ես ինքս ինձ մոռացա: Հայրս, մայրս, խայտառակվեցի, դու ինձ պաչեցիր. գնա, գնա: (Հեռանում է սարսափած):

ՍԵՅՐԱՆ. Մի վախենար, Սուսան, քաջ եղիր: Դու իմ հարսնացուն ես, ես քո փեսացուն. դու իմն ես, ես քոնը: Ոչ ոք իրավունք չունի մեր մեջ մտնելու: Թող մի անգամ էլ (արագ հարձակվում է Սուսանի վրա, գրկում, ամուր համբուրում): Էգուց երեկոյան քեզ կսպասեմ ձեր ծառի տակ:

ՍՈՒՄԱՆ. (Հագիվ ազատվելով Սեյրանից, երեսն ամիթից ծածկում է երկու ձեռներով): Ես կորա:

ՍԵՅՐԱՆ. (Վազում է դեպի լուսամուտ, Բարխուդարին տեսնելով):

ՏԵՍԻԼ 4

ՆՈՒՅՆՔ և ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Ներս է մտնում խրճիթի դռնից: Ինը տարվա մեջ շատ էլ չի փոխվել, միայն գլխի կարճ խուզված մազերն ավելի են սպիտակել: Հագնված է այնպես, ինչպես ինը տարի առաջ: Ուզում է դռների մոտ չմուշկները հանել, տեսնում է Սեյրանին Սուսանին համբուրելիս, վազում է ներս չմուշկներով): Լիրբ, լիրբ: (Վազում է Սեյրանի հետևից, չի կարողանում բռնել):

ՍԵՅՐԱՆ. (Ցատկում է լուսամուտից դուրս):

ՏԵՍԻԼ 5

ՍՈՒՄԱՆ և ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ

ՍՈՒՄԱՆ. (Դողալով, սարսափած վերցրել է ավելը և ուզում է հատակը սրբել):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ի՞նչ էր անում նա այստեղ:

ՍՈՒՄԱՆ. (Ավելը բաց է թողնում ձեռից):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Ձայնը բարձրացնելով): Ի՞նչ էր անում նա այստեղ:

ՍՈՒՄԱՆ. (Ուզում է պատասխանել, լեզուն կաշկանդվում է):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ես քեզ հարցնում եմ, ի՞նչ գործ ունեք այդ լակոտն այստեղ:

ՍՈՒՄԱՆ. (Դողդոջուն ձայնով): Եկել էր քեզ տեսնելու:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Դառն հեգնությամբ): Հաա՛, շատ շնորհակալ եմ: Անառակ:

ՍՈՒՄԱՆ. (Ձեռներն իրար զցելով, աղերսական): Մեղա աստծու, հայր, մեղա աստծու:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Բռնում է Սուսանի թևից և քաշելով նրան, տանում է դեպի ձախ կողմի դուռը): Եկ այստեղ, եկ, ես քեզ ցույց կտամ, թե դու ում աղջիկն ես:

ՍՈՒՄԱՆ. Խնայիր, ներիր: (Հետևում է հորն և գնում մյուս սենյակ, ու ճչում է):

ՏԵՍԻԼ 6

ԳՅՈՒԼՆԱԶ և ՍՍԲԱՏ

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Գալիս է խորքի դռնով: Չմուշկները հանում է դռան մոտ, չարշովը վերցնում է և ծալում): Ախր դու ի՞նչ գործ ունես նրանց հետ:

ՍՄԲԱՏ. (Գալիս է մոր հետ խորքի դռնով: Քսանումենկ տարեկան երիտասարդ է: Հագած է սև սատինից արխալուղ, վրան կարճ թևերով չուխա վագմաներով: Գլխին կլոր գդակ, ոտներին եվրոպական կոշիկներ): Նրանք թափվեցին մեզ վրա ծեծելու: Ես ու Սեյրանը փայտերով հարձակվեցինք նրանց վրա և մի լավ խրատեցինք:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Գալիս է բեմի կենտրոնը, լսում է Սուսանի ձայնը): Այդ ի՞նչ է պատահել երեխայիս: (Չարշովը մի կողմ շարտելով վագում է դեպի ձախ կողմի դուռը) Ամա՛ն:

ՍՄԲԱՏ. Հայրիկը ծեծում է նրան: (Տրտմությամբ): Ա՛հ: (Վրդովված անցուդարձ է անում):

ՏԵՍԻԼ 7

ՍՄԲԱՏ և ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Գալիս է ձախ կողմի դռնով առանց գդակի: Չափազանց գռգռված է): Անառակի ծնունդ, անառակ (Սմբատին տեսնելով): Ադա, գնա այս րոպեիս Հայրապետին կանչիր այստեղ:

ՍՄԲԱՏ. Ի՞նչ է արել, որ էլի ծեծեցիր:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ծեծե՞լ, ծեծելն ի՞նչ է: Ես շամփուրները պիտի շիկացնեմ կրակի վրա և մեկ-մեկ դաղեմ նրա մատները:

ՍՄԲԱՏ. Այդքան էլ խստություն:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ձայնդ կտրիր, լիրբ. եթե դու նամուսով եղբայր ես, պետք է խանչալդ բազարի մեջ խրես այդ լակոտի փորը, փորոտիքը թափես մարդկանց առաջ: Նա՛համարձակվի իմ տունը մտնել, նամուսս ոտնատակ անե՞լ: Ես ցույց կտամ նրա հորը: Գնա, կանչիր այդ մարդուն շուտ:

ՍՄԲԱՏ. (Շտապով գնում է խորքի դռնով): (Մյուս սենյակից լսվում է Սուսանի հեծկլտանքը):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Մոտենում է ձախ կողմի դռանը և դեպի մյուս սենյակը): Զիչ գնգզնգա, շուն, թե չե՛ էլի կգամ:

ՍՈՒՍԱՆ. (Դադարում է ճչալ):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Վերցնում է պատի փոքր խորշերի մեկից երկար ու բարակ չիբուխը, դուրս է բերում արխալուղի գրպանից դառը թամբաքուլի քսակը, մի տերև թամբաքուլ դնում ձեռների մեջ, տրորում ու լցնում չիբուխը և մագնիսը կայծակաքարին զարկելով վառում է աբեթը ու չիբուխը ծխում):

ՏԵՍԻԼ 8

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ և ԳՅՈՒԼՆԱԶ

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Գալիս է ձախ կողմի դռնով, գունատ արտասովելով): Անսիրտ, անհոգի, ո՞րտեղ էր քո աստվածը, ի՞նչ օրի ես գցել երեխայիս:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Զիչ խոսիր: Օրը մթնել է, մոմ վառիր:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Մթներ երկինք ու երկիր, այս օրը չտեսնեի: Աստված, աստված, երանի այն կնոջը, որ զավակ չունի: (Վերցնում է պատի խորշից մի մոմ, վառում է լուցկիով և դնում է սնդուկներից մեկի վրա):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Շուն ընկների ինձ համար ավելի լավ կլիներ, քան այդ տեսակ աղջիկ: (Անցուդարձ է անում հուզված):

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Ինչո՞ւ, ի՞նչ մի մեղք է գործել: (Ավելի վերցնում է հատակի վրայից, արագ սրբում է սենյակը և խորքի դռներով դուրս գնում):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ամոթ չունե, հարցնում էլ է: Ես քեզ քա՞նի անգամ եմ ասել, մի՛ թողնիր աղջկանդ տանը մենակ. ի՞նչ ես չարշովը գլխիդ՝ փողոցները չափչփում:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Ես փողոցները չեի չափչփում, գնացել էի քրոջդ տեսնելու: Նա մահամերձ է: (Կարգի է բերում սենյակը):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Թող ամենքը սատկեն. ինձ համար իմ տան պատիվն է միայն թանկ: Ես գլխիս գդակ ունեի, դու նրան վերցրիր և շան ու գայլերի առաջ գցեցիր:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Ախր ի՞նչ մի մեծ մեղք է, որ հարսնացուն տեսնվում է իր նշանածի հետ:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Դու տեսնվում էի՞ր ինձ հետ, երբ հարսնացու էիր:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Երանի տեսնեի, քեզ նման գազանի կինը չեի լինիլ:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Կատաղելով, սպառնալով չիբուխով): Սուս, թե չէ քեզ էլ աղջկադ օրը կգցեմ:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Ահ, անիծվի քեզ նման մարդը:

ՏԵՍԻԼ 9

ՆՈՒՅՆՔ, ԶԱՅՐԱՊԵՏ և ՍՍԲԱՏ

ԶԱՅՐԱՊԵՏ. (Գալիս է խորքի դռնով: Հագնված է այնպես, ինչպես ինը տարի առաջ: Ծերացել է: Զմուշկները թողնում է դռան մոտ, գդակը վերցնում): Ողորմի աստված:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Աստված ողորմի:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Խռով կենա ժամը քո գլխին:

ԶԱՅՐԱՊԵՏ. (Ապշելով, մի քայլ ետ է գնում): Մարդ աստծու, եկեղեցուց եմ գալիս:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Եսիրս Յնդստան դուրս կգա, ոտաբաց, գլխաբաց դռնե դուռ ողորմություն կհավաքեմ, այս խայտառակությունը չեմ տանիլ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Բան ասա, բան հասկանամ, ի՞նչ ես պառավ կնկա պես անեծք կարդում: (Գդակը դնում է գլխին):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Քաշիր տղիդ կապը, Հայրապետ, քաշիր ասում եմ, թե չէ նրան էլ կսպանեմ, աղջկանս էլ, քեզ էլ, ինձ էլ: Հերիք չէ, որ ինքը լրբացել է, հերիք չէ, որ այս լակոտին էլ փչացրել է: (Ցույց է տալիս Սմբատի վրա, որ այդ վայրկյանին գալիս է խորքի դռնով): Հիմա իմ անունն է քաղաքի բերանը գցել: Չէ, չէ, Հայրապետ, իմ նամուսը չի տանիլ այդ բանը:

ՍՄԲԱՏ. (Գնում է ձախ կողմի դռնով այդ վայրկյանին իսկ, երբ Բարխուդարը մատնանիշ է անում իրեն):

ՏԵՍԻԼ 10

ՆՈՒՅՆՔ, առանց ՍՄԲԱՏԻ

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. + (Գյուլնագին): Ա կնիկ, գոնե դ՛ՐԼ ասա, ի՞նչ է պատահել:

ԳՅՈՒԼՆԱԳԻ. + (Առանց նայելու Հայրապետին): Ի՞նչ գիտեմ, Սեյրանը եկել էր մեր տուն:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. + Հենց ա՛յդ:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. + Ասա՛ր էլի, լեզուդ չի՞ զորում: (Հայրապետին): Աչքովս տեսա նրանց գրկված, համբուրվելիս:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. + Այ թե ինչ:

ՄՅՈՒՍ ՍԵՆՅԱԿԻՑ. + (Մյուս սենյակից լսվում է Սուսանի տնքտնքոց):

ԳՅՈՒԼՆԱԳԻ. + Զիչ տնքտնքա, անբախտ, քիչ: (Գնում է աջ կողմի դռնով):

ՏԵՍԻԼ 11

ՆՈՒՅՆՔ, առանց ԳՅՈՒԼՆԱԳԻ

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Բաս ես գնամ նրա գլուխը շների բաժին դարձնեմ, թեկուզ խանչալ քաշի ինձ վրա: (Դիմում է դեպի խորքի դուռը):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Սպասիր:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Կանգ է առնում):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ես դրա համար չեմ կանչել քեզ: Եթե դու խրատող հայր լինեիր, մինչև հիմա կխրատեիր:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Զիչ ե՛մ խրատել, քի՞չ եմ ծեծել: Էլ ճիպոտ չմնաց տանը, որ վրեն կոտրած չլինեմ: Որ չխրատվեց, ի՞նչ անեմ: Դու էլ ես ծեծել, կարողացա՞ր մարդ շինել:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ականջ դիր: (Հուզմունքը զսպելով): Այս երեկո բազարից տուն եմ գալիս, մեր փողոցի անկյունում մի քանի ջահել-ջուհուկներ, հավաքված, լախկոթու

են տալիս: Մոտեցած, չմոտեցած՝ նրանցից մեկն ասում է. «Դա չէ՞ Սեյրանի հետ գիշերն իրենց ծառի տակ պաչպչվող աղջկա հայրը»: «Դա է»,— պատասխանում է մյուսը: Լսում են թե չե՞ քիչ է մնում խելքս գլխիցս թռչի: Աչքերս արյուն են կոխում, ուզում եմ ետ դառնալ, լրբերի գլուխները ջարդել, բայց մտածում եմ՝ նրանք ի՞նչ մեղք ունեն, լսել են, խոսում են: Անիծում եմ չար սաղայելին, ճանապարհը շարունակում: (Ձայնը ընդհատելով): Գալիս եմ տուն անիծածին խրատելու: Ներս եմ մտնում: Օ՛, Հայրապետ: Թշնամիս չտեսնե այն, ի՞նչ որ ես տեսա: Որդիդ գրկել է աղջկաս, պաչում է: Ուզում եմ բռնել լակոտիդ, ոտներին տակ գցել, փախչում է: Աչքերս մթնում են, բռնում եմ աղջկաս թևից, տանում մյուս սենյակ: Դե լսիր ինչպես է տնքտնքում:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Անսիրտ ես, Բարխուդար, անսիրտ:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Եթե մայրը վրա չհասներ, չչոքեր առա՛ջս, ո՞վ գիտե կարելի էր ծեծելով սպանեի:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Կսպանեիր, կսպանեիր, ես քեզ ճանաչում եմ:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ի՞նչ արած. ծեծել եմ, համ էլ խղճում եմ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Այդպես չի կարելի, Բարխուդար, դու շատ խիստ ես, շատ: Նրանք օտարներ չեն, նշանածներ են: Էսօր, Էգուց պիտի պսակվեն:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Ծիծաղում է դառն հեգնությամբ): Հա՛, հա՛, հա՛, այսօր Էգուց պիտի պսակվեն: ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Ի՞նչու ես ծիծաղում, մի՞թե այդպես չէ:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Դու կտեսնես: (Բարձր ձայնով): Սմբա՛տ : ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Ի՞նչ ես ուզում անել: ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Կտեսնես, ասում եմ: (Ավելի բարձր), Սմբա՛տ

ՏԵՍԻՆ 12

ՆՈՒՅՆՔ, ՍՄԲԱՏ, հետո ԳՅՈՒԼՆԱԶ և ՄԱՐԻԱՄ

ՍՄԲԱՏ. (Շտապով գալիս է ձախ կողմի դռնով): Համմե:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Բեր այստեղ մեր ավետարանը, կանչիր մորդ այստեղ:

ՍՄԲԱՏ. (Ներս է գնում նույն դռնով և իսկույն վերադառնում Գյուլնազի հետ, ձեռին հնամաշ կազմով ավետարանը):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Խելքս ոչինչ չի կտրում:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ես չեմ թողնիլ, որ մարդիկ ասեն, թե Բարխուդարը կոտրած ամանը կոտրողին տվեց, որ կոծկի:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Ներս մտնելով Սմբատի հետևից): Երեխաս տաքություն ունի, զառանցում է:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Սմբատին): Տուր ինձ այդ ավետարանը, գրիչդ բեր:

ՍՄԲԱՏ. (Ավետարանը Բարխուդարին տալով, փոքրիկ խորշերի մեկից վերցնում և բերում է մի կաղաման և մի փետրյա գրիչ):

ՄԱՐԻԱՄ. (Գալիս է խորքի դռնով հուզված, 9 տարվա մեջ շատ է ծերացել: (Մազերը բոլորովին ճերմակել են: Գալիս է առանց չարչովի՝ գլխին մի հասարակ շալ): Ի՞նչ է պատահել այս տանը: Ես լսեցի, որ. . .

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Ընդհատելով): Ա՛խ, Մարիամ բաջի, աշխարհը խավարել է մեր գլխին:

Եկ, երեխայիս մին ճար արա: (Գնում է ձախ կողմի դռնով):
ՄԱՐԻԱՄ. (Գնում է Գյուլնազի հետևից):

ՏԵՍԻԼ 13

ՆՈՒՅՆՔ, առանց ԳՅՈՒԼՆԱԶԻ և ՄԱՐԻԱՄԻ

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Նստում է սնդուկներից մեկի վրա, գրիչը թաթախում է
թանաքամանի մեջ): Ո՞րտեղ է գրված այն անառակների մասին:

ՍՄԲԱՏ. (Ցույց է տալիս ավետարանի կազմի մեջ այն տեղը, ուր նշանակված էր
Սուսանի և Սեյրանի նշանվելը): Ահա՛, այստեղ:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Անուն հոր և որդու և հոգույն սրբո: (Գրիչը հանդիսավոր
բարձրացնում է): Ինչ տարի սրանից առաջ ես ուխտեցի իմ աղջկան քո որդուն տալ,
այսօր ինքս իմ ձեռքով ջնջում եմ իմ ուխտը: (Ուզում է ջնջել):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Կրոնական սարսափով բռնելով Բարխուդարի ձեռքը): Կաց, մարդ,
մի անիր, աստված քեզ կպատժի:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Թող պատժի: (Հրելով Հայրապետին, ջնջում է Սմբատի գրածը, մի
քանի անգամ գիծ քաշելով նրա վրա): Վերջացավ: Թող իմ դատաստանն երկնքում
լինի եթե ես վատ բան արի:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Մեկուսի): Այս մարդը մեզ կործանելու է: (Բարխուդարին): Ուրեմն՝ Էլ
աղջկադ չէ՞ս տալիս իմ որդուն:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Ավետարանը Սմբատին տալով, վեր է կենում): Ո՛չ ես աղջիկ ունեմ,
ո՛չ դու որդի:

ՍՄԲԱՏ. (Սրտմտությամբ): Հայր:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Խիստ): Զո բանը չէ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Լավ մտածիր, ինչ արիր:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ինչ որ արի, արած է:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Իսկ մեր քառասուն տարվա բարեկամությունը:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ես էզուցվանից կիրամայեմ, որ շինեն պարիսպը մեր տների մեջ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Ճակատագրին խոնարհվողի հեզությամբ): Լավ, թող քո ասածը լինի:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ես իմ նամուսը բարեկամության համար ծախել չեմ կարող:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Գլուխը քարշ՝ քայլերն ուղղում է դեպի խորքի դուռը):

ՏԵՍԻՆ 14

ՆՈՒՅՆՔ. ՍԵՅՐԱՆ. ԻճԵՌ ՄԱՐԻԱՄ Ա ԳՅՈՒԼԼԱԶ

ՍԵՅՐԱՆ. (Շտապով գալիս է խորքի դռնով, հուզված, առանց գդակի): Սպասիր:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. Պակասը դու էիր: (Կանգ է առնում):

ՍՄԲԱՏ. (Խոր ընկերական կշտամբանքով): Սեյրա՞ն:

ՍԵՅՐԱՆ. Սուս, ես էլ իմը պիտի ասեմ, ԻճԵՌ ուզում եմ, թող անեն:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Զայրանալով): Դուրս կորի այստեղից, դուրս, ասում եմ:

ՍԵՅՐԱՆ. Դու լսիր, դու լեզու չունես այդ մարդու մոտ: (Բարխուդարին): Լսիր, ջառ ու ջահաննամը դու էլ, քո բարեկամությունն էլ, պատիվն էլ, նամուսն էլ: Ինձ համար այդ բոլորը Սուսանի մի եղունգին չարժեն: Դու ուզում ես խլել ինձանից: Չես կարող, երկինքը վկա, չես կարող: Ես քեզ կսպանեմ, այդ չեմ թողնիլ:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Ծաղրաբար): Մի՞թե:

ՍԵՅՐԱՆ. Ես քեզ ասում եմ, չեմ թողնիլ: Ո՞վ ես դու, ի՞նչ իրավունքով ես ծեծում նրան: Ես լսում էի նրա ձայնը: Գազան, ի՞նչ մեղք է արել նա, որ տանջում ես: Նա իմ հարսնացուն է, ես նրա նշանածը: Ուզեցինք տեսնվել, տեսնվեցինք: Քեզ ինչ, կամ ձեզ ի՞նչ: Ի՞նչ իրավունքով եք մեջ ընկնում, ի՞նչ իրավունքով:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Հայրապետին): Դուրս տար այդ անպատկառին թե չէ գլուխը շների կերակուր կշինեմ: (Ուզում է հարձակվել Սեյրանի վրա):

ՍՄԲԱՏ. (Բարխուդարի թևից քաշելով): Համբերիր, թող տեսնենք ինչ է ասում

ՏԵՍԻՆ 15

ՆՈՒՅՆՔ, ՄԱՐԻԱՄ Ա ԳՅՈՒԼԼԱԶ

ՄԱՐԻԱՄ. (Դուրս է գալիս ձախ կողմի դռնով այն վայրկյանին, երբ Բարխուդարը ուզում է հարձակվել Սեյրանի վրա): Աման աստված, կարող է սպանել երեխայիս:

ՍԵՅՐԱՆ. Մի վախենար, մայր, քո որդուն սպանողը դեռ չի ծնվել (Բարխուդարին): Ինչ ես ձայնդ գլխիդ գցում: Ո՞ւմ ես ուզում վախեցնել: Էլ ես առաջվա երեխան չեմ, էլ քո գոռոցներն ինձ համար երկյուղալի չեն: Ջնջեցիր, հա, ավետարանի վրա արած ուխտդ: Այդ է քո ազնիվ խոսքը: Կրունկիս չարժեն նա: Մտիկ արեք այդ գոռոզին, դեռ երես ունի նամուսի մասին էլ խոսելու:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Կատաղի): Սո՛ւս, սո՛ւս, անասուն, թե չէ կատաղում եմ:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. (Գալիս է ձախ կողմի դռնով):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Անե՛ծք քեզ, չար սաղայել, աչքերս արյուն է կոխում:

ՍՄԲԱՏ. (Հուզմունքից գոռալով մոտենում է Սեյրանին): Գնա՛, հեռացիր, հետո ես քեզ հետ կխոսեմ:

ՍԵՅՐԱՆ. Դու մի խառնվիր, իմ բանը այդ մարդու հետ է: Դու էլ ես տանջվում նրա ձեռքին, դու էլ գիտես նա ինչ գազան է:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Շուն, շան զավակ: (Հարձակվում է Սեյրանի վրա և չիբուխով երկու անգամ զարկում նրան):

ՄԱՐԻԱՄ. Վայ սպանեց: (Մոտենում է Գյուլնազին և գրկում նրան):

ՍԵՅՐԱՆ. (Ձեռք տանելով դեպի մեջքին կապած դաշույնը): Ես քո փորոտիքը դուրս կածեմ, անիրավ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Խելակորույս): Ադա, հերիք է, ադա ամոթ է: (Բռնում է Սեյրանին երկու ձեռներով: Գդակն ընկնում է):

ՄԱՐԻԱՄ. (Աղերսական): Սեյրան, Սեյրան:

ՍՄԲԱՏ. (Կատաղում է): Դաշույնիդ ձեռ մի տալ, թե չէ ես էլ ունեմ: (Ձեռք տանում է դեպի իր չուխայի տակ թաքցրած դաշույնը):

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. (Բռնում է Սմբատի ձեռները հետևից) Ես քեզ չեմ թողնիլ խառնվելու, չեմ թողնիլ: Ինչ ուզում ես — թող անես:

ՍԵՅՐԱՆ. (Ազատվելով Հայրապետի ձեռներից): Երկինքը վկա այդ չիբուխը գլխիդ կփշրեի, եթե Սուսանը չլիներ: Բայց այդ հարվածը ես չեմ տանիլ, եթե Սուսանին խլես ինձանից:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Ես կտոր-կտոր կանեմ նրան, շներին կգցեմ, քեզ չեմ տալ:

ՍԵՅՐԱՆ. Այդ կտեսնենք:

ՍՈՒՍԱՆ. (Ներսից տառապանքով), Մամա, մամա:

ԳՅՈՒԼՆԱԶ. Գալիս եմ, անբախտ, գալիս եմ: (Շտապով գնում է ձախ):

ՍԵՅՐԱՆ. Դա նրա ձայնն է, ով գիտե մեռնում է: Ես ուզում եմ նրան տեսնել: (Դիմում է դեպի ձախ դուռը):

ԲԱՐԽՈՒԴԱ. (Կանգնում է ձախ դռան առաջ պաշտպանողական դիրքում): Զո գերեզմանը կտեսնես, նրան չես տեսնիլ:

ՍԵՅՐԱՆ. (Դաշույնը մերկացնելու): Դե, կեր. գազան:

ՍՄԲԱՏ. (Արագ մերկացնում է դաշույնը և Սեյրանի դեմ կանգնում): Կանգ առ: Ես

քո կողմն եմ, բայց չեմ թողնիլ հորս սպանես:

ՄԱՐԻԱՄ. (Գլուխն արագ բաց անելով, չորում է երկուսի մեջտեղ, մազերը տարածում նրանց ոտների առաջ): Ներկեցեք կարմիր արյունով ճերմակ մազերս:

ՍԵՅՐԱՆ. (Սարսափով ետ է կանգնում): Մայր: (Դաշույնը դնում է պատյանի մեջ):

ՍՄԲԱՏ. (Սարսափած): Մարիամ բաջի: (Լռություն): Վեր կաց: (Դաշույնը դնում է պատյանի մեջ):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Այնքան շփոթվել է, որ չգիտե ինչ անե: Ձեռները աջ ու ձախ տարածելով, մերթ սրան է դիմում, մերթ նրան):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Լռություն: Արձանի պես կանգնած է ձախ դռան առաջ):

ՄԱՐԻԱՄ. (Վեր է կենում մազերը ժողովելով: Շնչասպառ է, դողում է, անորոշ հնչյուններ է արձակում):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Հայրապետին ու Մարիամին): Տեսա՞ք այդ բոլորը. կշտացա՞ք: Դե բարի ճանապարհ: Իմ տան դռները այսուհետև ձեզ համար չեն բացվիլ: (Մի քանի քայլ առաջ է գալիս):

ՍՄԲԱՏ. Հայր, ես քեզ պաշտպանեցի, բայց քո արարմունքը պաշտպանել չեմ կարող: Սուսանը Սեյրանի հարսնացուն է, նրա հետ էլ պիտի պսակվի:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Ուշադրություն չդարձնելով Սմբատի վրա: Հայրապետին և Մարիամին սառը եղանակով): Դուք դեռ այստեղ ե՞ք:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. (Երևում է ձախ կողմի դռան մեջ): Մի արա, մարդ, մի արա:

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. Բարխուդարը թքածը լգողներից չէ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Գդակը հատակից վերցնելով): Լավ, քո ասածը լինի: Բայց երկինքը վկա, Բարխուդար, լավ բան չես անում: (Հուզված): Մնաս բարով, Գյուլնազ բաջի, ես քեզանից շնորհակալ եմ: (Մարիամին խղճուկ ձայնով): Գնանք, ա կնիկ:

ՄԱՐԻԱՄ. (Մազերը շտկելով): Գնանք:

ՍԵՅՐԱՆ. Լսեցեք, երդվում եմ իմ նամուսով, որ Սուսանը կամ իմը կլինի, կամ գերեզմանինը: (Արագ քայլերով գնում է խորքի դռներով):

ՀԱՅՐԱՊԵՏ. (Հետևում է Սեյրանին, ձեռները դեպի երկինք բարձրացրած):

ՄԱՐԻԱՄ. Թող ասածու դատաստանին մնա մեր ամենքի դատը: (Գնում է Հայրապետի հետևից, աչքերը սրբելով):

ՍՄԲԱՏ. (Նայում է Բարխուդարին դառը հանդիմանությամբ):

ՍՈՒՍԱՆ. (Մյուս սենյակից տառապանքով): Մամա, մամա:

ԳՅՈՒԼԼԱԶ. (Հեկեկալով դնում է ձախ կողմի դռնով):

ԲԱՐԽՈՒԴԱՐ. (Պատրաստվում է չիբուխ ծխելու):

Վարագույր

ԱՐԱՐՎԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ռուսաստանի բնակարանը: Հարսանիքի տեսարան

ՍՈՒՄԱՆԻ ՊՍԱԿԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մի շատ ընդարձակ սենյակ, կահավորված կեսասիական և կեսեվրոպական եղանակով: Հատակը ծայրե ի ծայր ծածկված է թանձր պարսկական գորգերով: Դռներ խոսքի պատի մեջ, որ տանում են դեպի գավիթ, դռներ աջ պատի մեջ, որ տանում են բնակարանի մյուս սենյակները: Երկու նեղ ու երկար ճաշի սեղաններ, մեկն աջ, մյուսը ձախ պատի առջև: Երկուսն էլ ծածկված են կապույտ սփռոցներով: Ձախ պատի մեջ լուսամուտներ: Ոտնավորները արխալուղներով, առանց չուխայի, սև չուստեր հագած, սեղանները պատրաստում են հարսանիքի խնջույքի համար, մերթ աջ կողմի դռներով, մերթ խորքի դռներով բերելով հարկավոր իրերը: Հետզհետե խորքի դռներով գալիս են հյուրերը, գլխավորապես տեղական հագուստներով: Նրանք, որոնք չմուշկներ ունին հագած, թե՛ կին և թե՛ տղամարդիկ, խորքի դռների մոտ դրսում հանում են իրանց չմուշկները և գուլպաներով ներս մտնում: Կանայք ներս մտնելով, իրանց չարշովները վերցնում են, տղամարդիկ գդակները վերցնում են և տալիս աջ դռների մոտ կանգնած մի պատանու, որ տանում է մյուս սենյակ: Ամենքը հագել են իրանց լավագույն զգեստները, տղամարդիկ մետաքսյա արխալուղներ, կանայք թավշյա միսթանաներ, բեհեզյա չաքաններ, արխալուղներ: Կանանց մեծամասնության մետաքսյա շապիկների եզրերը ու փեշերը զարդարված են ոսկե դրամներով, Մի քանի կանանց գլուխները զարդարված են ոսկե պսակներով (դիադեմ): Արևելյան ճոխ շքեղություն, գույների առատություն: Հասակավոր կանայք երեսբայ են, երիտասարդներից շատերը սքողում են իրանց երեսները տղամարդկանցից:

ՏԵՍԻՆ 1

Հյուրեր—կանայք

Ա. ՀԱՅՈՒՐ. (խորքի դռներով ներս մտնելով ուրիշ երկու կանանց հետ, չարշովը վերցնում է, տալիս աջ կողմի դռների մոտ կանգնած պատանուն): Բախտավոր աստղի տակ է ծնվել Գյուլնազի աղջիկը, ի՞նչ ասեմ:

Բ. ՀԱՅՈՒՐ. (Անելով նույնը, ինչ որ առաջինը): Տես ի՞նչ տուն ու տեղ է մտնելու: Կես կուշտ, կես քաղցած մի դերձակի աղջիկ ու սեղաններ:

Գ. ՀԱՅՈՒՐ. (Չարշովի փոխարեն շալ է գցած գլխին: Հագնված է համեմատաբար համեստ): Աղջիկն այնքան սիրուն է, որ արժանի է ավելի հարուստ տուն մտնելու:

Ա. ՀԱՅՈՒՐ. Հողեմ նրա սիրուն գլուխը:

Բ. ՀԱՅՈՒՐ. Տափը մտնե լպստածը:

Ա. ՀԱՅՈՒՐ. Լպստած լինի լավ է, լակլակած է:

Գ. ՀԱՅՈՒՐ. (Կշտամբանքով): Աղջի, քիչ բամբասեցեք, հերիք է:

Բ. ՀԱՅՈՒՐ. Իսկի էլ բամբասանք չէ. երևում է, որ դու կուժ ու կուլա ծախող Հայրապետի տղա Սեյրանի մասին չես լսել:

Գ. ՀԱՅՈՒՐ. Ի՞նչ պիտի լսեի:

Ա. ՀԱՅՈՒՐ. Աշխարհից բեխաբար ես:

Բ. ՀԱՅՈՒՐ. Ողջ քաղաքն է խոսում:

Գ. ՀԱՅՈՒՐ. Ի՞նչ է խոսում:

Ա. ՀԱՅՈՒՐ. Որ Սուսանը Սեյրանի հետ գիշերները տեսնվել է:

Բ. ՀԱՅՈՒՐ. Իրանց թթի ծառի տակ:

Ա. ՀԱՅՈՒՐ. Որ սիլիկ-բիլիկ են արել. գրկվել են, պաչպչվել:

Բ. ՀԱՅԿԻՆ. Որ հայրը տեղն ու տեղը երկուսին էլ բռնել է ումի լավ դնքսել:

Ա. ՀԱՅԿԻՆ. (Աջ ու ձախ նայելով): Սուս, պատճառավոր է եղել:

Ա. ՀԱՅԿԻՆ. (Շշնջունով): Վիժել է:

Գ. ՀԱՅԿԻՆ. (Վրդովված): Հերիք է, հերիք: Որ վզովս թոկ գցեք, խեղդեք այդ բանին չեմ հավատալ: Այն խոնարհ, պարկեշտ Գյուլնազի աղջիկը չէր կարող այդպիսի բաներ անել:

ՏԵՍԻԼ 2

ՆՈՒՅՆՔ և ՍԱՆԱՄ

ՍԱՆԱՄ. + (Գալիս է աջ կողմի դռներով, մոտ հիսուն տարեկան գեր, առողջ ու գեղեցիկ կին է բարեհամբույր դեմքով: Հագած է թավշյա մորենագույն միսթանա, որի փեշերի եզրերը զարդարված են թանկագին մաշկով: Միսթանայի տակից, սպիտակ մետաքսյա շապիկի վրա, կապած է կարմիր գույնի մետաքսյա գոտի, որ ուրախության նշան է: Մազերը հինայած չեն, ուստի ճերմակած են: Ուրախ և զվարթ): Համեցեք, համեցեք: Բարով հազար բարի եք եկել:

Ա. ՀԱՅԿԻՆ. + (Համբուրվում է Սանամի հետ): Աչքդ լույս, ա կընիկ աչքդ լույս: Ինչ աղջիկ ուզեցիր ինչ աղջիկ, հրեշտակ է. խելոք, պարկեշտ: (Արխալուղի գրպանից դուրս է բերում մի մեծ նուռ ոսկե թղթով ծածկած, վրեն մեխակներ ցցած և տալիս է Սանամին):

Բ. ՀԱՅԿԻՆ. + (Համբուրվելով Սանամի հետ): Ողջ քաղաքն է գովում հարսնացվիդ, ասում են նմանը չկա: (Տալիս է Սանամին ծխախոտի մեծ տուփի չափ մի կանֆետ):

Գ. ՀԱՅԿԻՆ. + (Վրդովված, մեկուսի): Ձեր աչքը դուրս գա: (Համբուրվում է Սանամի հետ, ոչինչ չի տալիս): Աստված տա, որ երկուսն էլ բախտավոր լինեն, ինչ ասեմ: (Իսկույն հեռանում և խառնվում է մյուս հյուրերին):

Ա. ՀԱՅԿԻՆ. + (Երրորդ հյուրի հասցեին): Շնորհքդ կտրվի, մի մեխակ էլ բերեիր աչքալուսի համար:

Բ. ՀԱՅԿԻՆ. + Երեւում է, որ չար մտքով է եկել:

ՍԱՆԱՄ. + Աղքատ կնիկ է, չունե, ի՞նչ բերեր: (մի երիտասարդ *կնոջ, որ օգնում է սեղան պատրաստողներին*): Աղջի, Ջավահիր, այս նուռն ու կանֆետը տար մյուս սենյակը:

ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ. (Չորս հոգով գալիս են խորքի դռներով և առանց գդակները վերցնելու, խոնարհ գլուխ են տալիս Սանամին, մի անկյունում նստում և սկսում են լարել իրանց գործիքները):

ՍԱՆԱՄ. (Մոտենում է խորքի դռներին, եկող հյուրերին ընդունելու համար, ոմանց նետ համբուրվում է, նվերներն ընդունելով):

ՀԱՅԿԻՆԵՐ. (Տալիս են Սանամին, բացի քաղցրավենիներից, արծաթյա բաժակներ, գդալներ, շաքարամաններ և այլն):

ԴՐՍԻՑ. (Շատ հեռվից լսվում է զուռնայի ձայն, որ հետզհետե մոտենում է):

ՀԱՅԿԻՆԵՐ. Գալիս են, գալիս են:

ՍԱՆԱՄ. (Հյուրերին): Տեղ բաց արեք:

ՀԱՅԿԻՆԵՐ. (Կանգնում են աջ ու ձախ՝ երկու շարքերով):

ՏԵՍԻԼ 3

ՆՈՒՅՆՔ և ԱՂԱԲԵԳ

ԱՂԱԲԵԳ. *(Մի երիտասարդ՝ արխալուղով, չուխայով, եվրոպական կոշիկներով, ներս է վազում խորքի դռներով գունատ, հեղափոխական)*: Ահ, նամարդներ, ինչպես փախան:

ՍԱՆԱՍ. *(Վախեցած)*: Ի՞նչ է պատահել:

ՀԱՌԻՐԵՐ. *(Շրջապատելով Աղաբեգին)*: Ի՞նչ է պատահել, ի՞նչ է պատահել:

ԱՂԱԲԵԳ. *(Շնչասպառ)*: Թշնամի մարդիկ հարսանիքն ուզում էին փչացնել:

ՀԱՌԻՐԵՐ. Ովքե՞ր էին, ովքե՞ր:

ԱՂԱԲԵԳ. Չճանաչեցինք: Լսեցեք, ինչպես պատահեց: Հարսանիքը ժամից դուրս եկավ, ճանապարհ ընկավ այստեղ: Գյոզանց տնին հասած-չհասած՝ հանկարծ մեզ վրա սկսեցին քարեր թափվել, մի մեծ քար դիպավ ջահ տանողի թևին, ջահը նրա ձեռից ընկավ, հանգավ: Մենք մնացինք խավարի մեջ: Միայն թագավոր-թագուհուն մերն էին լուսավորում: Բարձրացավ հարայ-հուրայ: Մենք շվարեցինք: Կանայք վայնասուն բարձրացրին:

ՍԱՆԱՍ. *(Անհամբեր)*: Հետո՞, հետո՞:

ԱՂԱԲԵԳ. *(Տակավիճակ հեղափոխական)*: Ռուստամը գոռաց. «Ադա ջահը վառեցեք»: Գոյու Մաթոսը ջահը վառեց, ի՞նչ տեսանք, մոտ տասը-տասներկու ջահել տղերք փայտերով և խանչալներով գալիս են մեզ վրա:

Գ. ՀԱՌԻՐ. Թուրքե՞ր:

ԱՂԱԲԵԳ. Հայեր: Նրանք հայերեն էին հայիոյում: Ռուստամը մի ձեռքով գրկեց Նորահարսին, մյուսով խլեց խաչեղբոր թուրը և Ասլանի պես գոռաց. «Ով որ նամարդ չէ, թող առաջ գա»: Մերոնք սիրտ առան: Չուխաները հանեցին, թևներին փաթաթեցին, վազեցին չուռ Մնացականի չափառներից մի-մի փայտ դուրս բերեցին: Մի քանիսն էլ խանչալներ ունեին: Սկսեցինք կռվել:

ՍԱՆԱՍ. Ողորմած աստված:

ԱՂԱԲԵԳ. Նամարդները երկար չդիմացան: Սկսեցին մեկ-մեկ փախչել: Վերջը մեջտեղ մնաց մեկը՝ ոտից մինչև գլուխը ցեխաթաթախ:

ՍԱՆԱՍ. Ո՞վ էր, ախ աստված, ո՞վ էր:

ԱՂԱԲԵԳ. Չճանաչեցինք:

ՀԱՌԻՐԵՐԻՑ ՈՍԱՆԸ. *(Իրարու նշաններ են անում, թե ճանաչում են)*:

ԱՂԱԲԵԳ. Նա գոռում էր իր ընկերների վրա. «Է՛յ, բենամուս ընկերներ, ո՞րտեղ եք փախչում, կանգ առեք»: Բայց ոչ ոք չլսեց նրան: Փախան: Նամարդը սկսեց հայիոյել Ռուստամին, Նորահարսի ծնողներին: Հարբած էր այնպես, որ ոտքի վրա կանգնել չէր կարողանում: *(Չուռնայի ձայնը մոտենում է)*:

ՍԱՆԱՍ. *(Երկու ձեռները ծնկներին զարկելով)*: Վա՛յ ինձ, ուրախ օրս սևացրին:

ՀԱՌԻՐԵՐ. Հարսանիքը գալիս է, գալիս է: *(Իրարանցում)*:

ԱՂԱԲԵԳ. Իսկի մի վախենար, Սանամ խանում, իսկի մի վախենար, ոչ ոքի գլխի մագին վնաս չի հասնիլ: Հարսանիքը գալիս է ուրախ-ուրախ, գնանք առաջ: *(Գնում է խորքի դռներով)*:

ՀԱՌԻՐԵՐ. *(Ճանապարհ են բաց անում եկողների համար)*:

ՍԱՆԱՍ. *(Շտապով գնում է խորքի դռներով)*:

ՆՈՒՅՆՔ, ՌՈՒՄՏԱՄ, ՍՈՒՍԱՆ, ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ, ՇՊՊԱՆԻԿ, ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ, ԶԱՅԱՆԱ, ՏԻՐԱՑՈՒՆԵՐ, ՆՈՐ ԶՅՈՒՐԵՐ և այլն:

ՇՊՊԱՆԻԿ. (Ներս է գալիս խորքի դռներից ամենից առաջ: Բարձրահասակ չոր-չոր կազմվածքով կին է, քառասուն տարեկան: Հագած է կապույտ գոտի, ուներին հագած են սև չուստեր: Գլխին կապած է հասարակ ճուղիի և թռռ:

Ձևերը համարձակ են, շարժումներն ազատ, ոչ ոքից չի ամաչում: (Երաժիշտներին): Պատրաստվեցեք:

ԶՅՈՒՐԵՐ. Հենց որ ներս մտնեն, հուռա՛ր կանչեք: (Չուռնի ձայնը ընդհատվում է: Քահանան և տիրացուները երգում են հարսանիքի շարականը):

ՇՊՊԱՆԻԿ. Ճանապարհ բաց արեք թագավոր-թագուհու համար: Ուրախացեք, այ ջամահաթ, ուրախացեք, գալիս են:

ՌՈՒՄՏԱՄ. (Գալիս է խորքի դռներով Սուսանի հետ: Բարձրահասակ, հաղթանդամ տղամարդ է, ոչ ավել քան երեսունութու տարեկան: Երեսը սափրած է, դեմքը լուրջ, մի քիչ մռայլ, աչքերը խոր թաղված, ունքերը թավ: Հագած է մետաքսյա ծաղկազարդ արխալուղ, որի եզրերը կրծքի վրա զարդարված են ոսկեթելով (րաֆթա): Սև չուխա երկար, տերևածառ թևերով, ոսկեթել ծոպերով: Կոշիկները եվրոպական են: Գլխաբաց է: Գդակը կրում է հանդիսականներից մեկը: Կրծքին խաչաձև կապած է, ըստ հին սովորության, կանաչ, կարմիր ժապավեններ: Մի ձեռին մի հաստ վառած մոմ, մյուսը կրծքին դրած):

ՍՈՒՍԱՆ. (Գալիս է Ռուստամի հետ: Հագած է բեհեզյա չաքպան, մետաքսյա կարմիր շապկի եզրերը ոսկե դրամներով զարդարված, վարդագույն ատլասյա վարտիք: Փաթաթված է չարշովի մեջ, երեսը ծածկված է սպիտակ նուրբ և ցանցառ շղարշով):

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. (Ներս է մտնում Սուսանի հետևից՝ նույնպես փաթաթված չարշովի մեջ, միայն երեսը բաց է: Ամբողջ ժամանակ շշնջալով հասկացնում է Սուսանին, թե ինչ պիտի անել և առհասարակ ղեկավարում է նրան: Նա ինքը նոր է ամուսնացել և գիտե ձևերը):

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. (Մի երիտասարդ, հանդիսավոր հագնված, գալիս է անմիջապես Սուսամբարի հետևից: Վզովը քաշ է արած մի երկայն թուր արծաթյա պատյանով: Մի ձեռքում բռնած է մի մեծ մոմ, մյուսում իր գդակը, որ ներս մտնելով, անմիջապես տալիս է ոտնավորներից մեկին: Իսկույն ևեթ թուրը մերկացնում է և բռնում՝ դռների գլխին, որպեսզի նորապսակները նրա տակովն անցնեն):

ՍՄԲԱՏ. (Ներս է մտնում խաչեղբորից և Սուսամբարից հետո Սանամի հետ միաժամանակ: Հագած է ատլասի արխալուղ, նոր չուխա: Ոտներին եվրոպական նոր կոշիկներ: Գդակը ձեռումն է):

ՇՊՊԱՆԻԿ. (Սեղանի վրայից վերցնում է մի դատարկ ափսե և դնում Ռուստամի ոտների տակ):

ՌՈՒՄՏԱՄ. (Սուսանի հետ թրի տակովն անցնելով, ոտով զարկում է և ափսեն փշրում):

ԱՄԵՆՔԸ. Աստված շնորհավոր անե:

ՇՊՊԱՆԻԿ. Հուռռա՛:

ԱՄԵՆՔԸ. Հուռռա՛, հափ, հափ, հուռռա՛:

ԶԱՅԱՆԱ ԵՎ ՏԻՐԱՑՈՒ. (Շարականը ընդհատել են: Ներս գալով զգեստները հանում են և խառնվում հյուրերին):

ՇՊՊԱՆԻԿ. (Երաժիշտներին): Շախշախի ածեցեք: (Հանդիսականներին): Տեղ բաց արեք ինձ համար:

ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ. (Նվագում են):

ՀՅՈՒՐԵՐ. (Ծափ են տալիս):

ՇՊՊԱՆԻԿ. (Սեղանի վրայից վերցնում է մի ափսե և գլխի վրա բռնելով, պարում է):

Շոբոշ, ա՛յ շոբոշ: Տվողին աստված տա, չտվողին ինքը ողորմի: Շոբոշ, ա՛յ շոբոշ:

Բոյիդ մատադ, Ռուստամ ադա, տես ինչ հարս եմ բերել քեզ համար, շոբոշ, ա՛յ շոբոշ, ա՛յ շոբոշ: Երեք օր, երեք գիշեր կհամբերես, կտեսնես, թե չհավանես, ինձ կխեղդես: Շոբոշ, ա՛յ շոբոշ: Տվեք, այ ջամահաթ, ես ձերն եմ, դուք իմը: Շոբոշ, ա՛յ շոբոշ: Սուսան խանում, դուևիս գյոզալի թառվան դուշ, ջին ջավահիր: Շոբոշ, ա՛յ շոբոշ: Ռուստամն է Ռուստամ զալ, ջահիլ-ջիվան, բոյը չինար, ինքը ասլան, ասլան բալասի, նամուս դրիաթով, փառք ու պատվով: Շոբոշ, ա՛յ շոբոշ: Տվեք, տվեք: Սուսանն է մարալի պես, խանում-խաթուն, խելք ունե ծովի պես, սիրտ ունե ոսկի է, հուր ու մալաք, բիլ ու բուլբուլ: Շոբոշ, ա՛յ շոբոշ: (Շոբոշ բառն արտասանում է ամեն անգամ, երբ ներկա եղողները դրամ են գցում նրա ափսեի մեջ և, միևնույն ժամանակ, շարունակ պարում է):

ՌՈՒՍԱՄ. (Մի ոսկե դրամ է գցում Շապանիկի ափսեի մեջ):

ՍՈՒՍԱՆ. (Երեք ռուբլիանոց թղթադրամ է գցում ափսեի մեջ):

ՍԱՆԱՄ. (Մի թղթադրամ է գցում):

ՍՄԲԱՏ. (Մի քանի արծաթե դրամներ է գցում):

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. (Մի թղթադրամ է գցում):

ՀՅՈՒՐԵՐԻՑ ՈՄԱՆԶ. (Չանազան դրամներ են գցում):

ՇՊՊԱՆԻԿ. (Դրամները ժողովելով, դադարում է պարել և ժողովածը դնում է գրպանը, երաժիշտներին ծաղրական նշան անելով):

ՍԱՆԱՄ. (Երաժիշտներին): Բաղդադի ածեցեք: (Սկսում է պարել ծանր ու հանդիսավոր եղանակով):

ՍՄԲԱՏ. (Պարում է Սանամից հետո):

ՀՅՈՒՐԵՐ. (Չանազան թղթադրամներ թրջում են և կպցնում պարողների ճակատին):

ՊԱՐՈՂՆԵՐ. (Բացի Շապանիկից, ժողոված փողերը տալիս են երաժիշտներին)

ՍԱՆԱՄ. (Դադարելով պարել, համբուրում է նորապսակներին): Շնորհավոր, այ որդիներ, աստծու ձեռք ձեզանից անպակաս լինի: Բախտավոր լինեք, մի բարձի ծերանաք, ծիլք, ծաղկիք, պտուղներ տաք, ես էլ տեսնեմ, փառավորվեմ:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Ամեն, ամեն:

ՍՈՒՍԱՆ. (Համբուրում են Սանամի ձեռքը):

ՌՈՒՍԱՄ.

ՍԱՆԱՄ. Դե, համեցեք, նստեցեք, կանայք այս կողմ, տղամարդիկ այն կողմ:

ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ. (Մի առ ժամանակ դադարում են, հետո սկսում են նվագել զանազան եղանակներ, միայն հանդարտ):

ՀՅՈՒՐԵՐ. (Նստում են՝ կանայք ձախ, տղամարդիկ աջ կողմի սեղանների քով: Մեծամասնությունը գուլպաներով է և չգիտե սեղանի քով նստելու ձևը, ինչպես և դանակ, պատառաքաղ գործ ածելը, ուստի պատահում են ծիծաղելի սխալներ: Փոքրամասնությունը եվրոպական կոշիկներով է: Կանանցից երկուսը թասակրավով են, մեկը հագնված է եվրոպական տարագով: Տղամարդկանց մեջ ևս կան եվրոպական տրագով հագնվածներ: Կան երկու, երեք փոքրիկ չինովնիկներ, կոճակներով: Սրանք իրանց հպարտ են պահում):

ՍՈՒՍԱՆ. (Սուսամբարի թելադրությամբ վերցնում է չարշովը և նստում

երեսքողով սեղանի գլխում, ավանոցենի կողմը):

ՍՈՒՍԱՍԲԱՐ. *(Տեղավորվում է Սուսանի մոտ, նույնպես չարշովը վերցնելով):*

ՌՌԲՍԱՄ. *(Մոմն հանգցրել է, տվել ոտնավորներից մեկին և կարգադրություններ է անում, մերթ նստելով սեղանի գլուխը, ավանոցենի կողմ, մերթ վեր կենալով):*

ՍԱՆԱՄ. *(Մեծ մասամբ ոտքի վրա է, իսկ նստում է Սուսանի դեմ)*

ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ. *(Մերթ դադարում են, մերթ նվագում):*

ՈՏՆԱՎՈՐՆԵՐ. *(Խորքի դռներից կերակուրներ են բերում ու բաժանում):*

Կերակուրները երեք տեսակ են. նախ տալիս են տապակած գառը, ապա խնձորի դոլմա և վերջը փլավ, հետո տանձ ու խնձոր):

ՌՌԲՍԱՄ. *(Հուզված ձայնով խաչեղբորը):* Չիմացա՞ր ովքեր են:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. *(Որ նստած է Ռուստամի մոտ):* Չճանաչեցի:

ՌՌԲՍԱՄ. Այս քաղաքում ես թշնամիներ չունեմ: Տասնևյոթ տարի է հեռացել եմ Դադստան:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. Լավ հանգստացիր, մենք կիմանանք ովքեր էին այդ լոբերը և մի լավ կպատժենք:

ՌՌԲՍԱՄ. *(Կատաղությունը հազիվ զսպելով):* Ղարա Ռուստամի վրա հարձակվել, այն էլ այսօրվա օրը: Իմ պատվին դիպչողի գլուխը ուսերի վրա չեմ թողնիլ:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. Աչքուներդ բաց արա, հյուրերդ քեզ են նայում:

ՌՌԲՍԱՄ. *(Չսպելով իրան ոտքի է կանգնում, բարձր ձայնով):* Բարեկամներ, եթե ինձ մազի չափ սիրում եք կամ պատվում, պետք է այս երեկո մի լավ քեֆ անեք:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Զեֆ, քեֆ, հափ, հափ, հուռա՛ւ:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. Թամադա ջոկեցեք, թամադա:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Սերգեյ բեգը, Սերգեյ բեգը: Պրո՛սիմ, պրո՛սիմ:

ՍԵՐԳԵՅ ԲԵԳ. *(Փոքրահասակ տղամարդ է, հագած պաշտոնյայի կռակավոր քանկոն, տակից արխալուղ: Վեր է կենում տեղից նազ ու բազով):* Ղասպադա, ինձ ներեցեք, այսօր մի քիչ քեֆս լավ չէ:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Խնդրում ենք, խնդրում ենք:

ՍԵՐԳԵՅ ԲԵԳ. *(Կոտրատվելով):* Խնայեցեք:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Չի կարելի, չի կարելի: Կենացդ, հուռա՛ւ:

ՌՌԲՍԱՄ. Սերգեյ բեգ, եթե ինձ սիրում ես:

ՍԵՐԳԵՅ ԲԵԳ. *(Իբր թե ակամա համաձայնելով):* Դե, ինչ արած, աղա Ռուստամի խնդիրը չեմ կարող չկատարել: *(Բաժակը բարձրացնելով աջ ու ձախ, գլուխ է տալիս):* Շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ: *(Նստում է):*

ՍՈՒՍԱՄ. *(Հուզված երեսքողի տակից):* Նա էր, նա ինքը: Ես ձայնից ճանաչեցի:

Ա՛հ, խեղճ տղա:

ՍՈՒՍԱՍԲԱՐ. Դու նրան դեռ խղճո՞ւմ ես: Խեղճ մարդն այդ խայտառակ բանը չէր անիլ:

ՍՈՒՍԱՍԲԱՐ. Ինչո՞ւ չես ասում, որ լակած էր, ոտքի վրա կանգնել չէր կարողանում:

ՍՈՒՍԱՄ.

ՍՈՒՍԱՍԲԱՐ. Հիմար-հիմար մի խոսիր: Կանցնի, կմոռացվի, և դու բախտավոր կլինիս Ռուստամի հետ: Տես ինչ տղամարդ է, նմանը չկա այդքան մարդկանց մեջ:

ՍՈՒՍԱՄ. Ես նրան էլ եմ խղճում: Ախ, ինչո՞ւ յուր ջահել-ջիվան կյանքը կապեց ինձ նման մի անբախտի հետ: Տեր, տուր ինձ ուժ դիմանալու: *(Աչքերը սրբում է քողի տակ):*

ՍԵՐԳԵՅ ԲԵԳ. *(Ոտքի է կանգնում, անձեռոցիկը կրծքին կապած, լիք բաժակը բարձրացնելով):* Օբշչի կամպանիա, լսեցեք:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Հրամայիր, հրամայիր, աղա թամադա:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Բաժակներդ լիք-լիք տեսնեմ:

ՀՅՈՒՐԵՐ. *(Չվարձանում են, շտապում են իրենց բաժակները լցնել)*: Պատրաստ ենք, պատրաստ ենք:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Խաչեղբայր, ալլահվերդի:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. Խոսքդ շաքարով:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Խմենք թագավոր-թագուհիու կենացը: Ադա հափ, հափ, հափ, ուռա՛:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Հափ, հափ, հափ, ուռա՛:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Հոռա՛:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Հոռա՛, թագավոր-թագուհիու կենացը: *(Շատերը մոտենում են Ռուստամին)*:

ՌՈՒՍԱՄ. *(Ոտքի է կանգնում և աջ ու ձախ գլուխ տալիս)*:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Ոտքի է կանգնում Սուսամբարի թելադրությամբ և գլուխ տալիս կանանց)*:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. *(Երաժիշտներին, հրամայողաբար, իր ձեռքը կողքին կռթնած)*: Ադա, մի չարգահ ածեցեք:

ՌՈՒՍԱՄ. *(Միշտ մտազբաղ)*: Մինչև որ չիմանամ ովքեր էին և ինչո՞ւ հարձակվեցին, չեմ հանգստանալ:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. Փողոցի լակոտներ էին, քո արևը վկա: Հարբած շան օրի էին:

ՌՈՒՍԱՄ. Ես հանգիստ մարդ եմ: Ոչ ոքի վնաս չեմ տալիս: Բայց երբ ուզում են ինձ անպատվել, մոռանում եմ ամեն բան, մինչև անգամ հարազատ մորս չեմ խնայիլ:

ԽԱԶԵՂՈԱՅՐ.

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. *(Ոտքի կանգնելով)*: Ադա Ռուստամ:

ՌՈՒՍԱՄ. *(Սթափվելով)*: Հրամայիր, ադա թամադա:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Ալլահվերդին քեզ մոտ:

ՌՈՒՍԱՄ. Ծառա եմ:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Խաչեղբոր կենացը:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. *(Բաժակը ձեռին ոտքի է կանգնում և աջ ու ձախ գլուխ տալիս, բաժակը զարկելով Ռուստամի բաժակին)*:

ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ. *(Ամեն մի կենաց խմելիս տուշ են նվագում)*:

ՍՈՒՍԱՆ. *(Սուսամբարին)*: Աչքիցս չի հեռանում նրա կերպարանքը:

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Կհեռանա, կմոռանա: Եթե ես լինեի քո տեղը, այսուհետև նրա անունն էլ կմոռանայի: Մարդդ քանի գնում, այնքան դուր է գալիս ինձ: Իսկական տղամարդ է: ՍՈՒՍԱՆ.

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Ղասպադա, ալլահվերդին ինձ մոտ: Թագավոր-թագուհիու ծնողների կենացը: Հոռա՛, Սանամ խանում: *(Մոտենում է և բաժակը զարկում)*:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Հոռա՛, հոռա՛: *(Շատերը մոտենում են և բաժակ զարկում Սանամի հետ)*: Աչքդ լույս, աչքդ լույս:

ՍԱՆԱՄ. *(Ոտքի կանգնելով, աջ ու ձախ շնորհակալություն է անում)*:

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. *(Սուսանին)*: Քիչ լաց եղիր. բավական է կտեսնեն, ամոթ է:

ՍՈՒՍԱՆ. Աստված, աստված, ինչո՞ւ ես ստեղծել կնիկ ասված արարածը: Շունը, կատուն ավելի բախտավոր են, քան նա:

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Քիչ խոսիր, մենք որ չլինեմք, տղամարդիկ միմյանց չէին ուտիլ: Թող այժմ կոտորվեն մեզ համար, ցավս նրանց:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. *(Ոտքի է կանգնում, բերանը սրբելով, բաժակը միշտ ձեռին)*:

ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ.

ՀՅՈՒՐԵՐ. *(Ուշադրությունները լարում են)*: Սուս, սուս:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Ղասպադա , զա՛:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. (Միաձայն): Չա՛:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Ըզդարովիտե:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Ըզդարովիտե:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Նաշեդո:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Նաշեդո:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Դարադոդո:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Դարադոդո:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Սմբաթա:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Սմբաթա:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Բարխուդարիչա:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Բարխուդարիչա:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Ղոնդախսագովա:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Ղոնդախսագովա:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Օն-ժե:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Օն-ժե:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Ղոնդախսագյանցա:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Ղոնդախսագյանցա:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Վիպիոմ:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Վիպիոմ:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Զոլոնա՛:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Զոլոնա՛:
 ՇՊՊԱՆԻԿ. Զողս քեզ նման թամադի գլխին: Օնժե, մոնժե, պիպիոմ, միպիոն: Իսկի
 իմ կենացը չես խմում: Այսօրվա հարսանիքը ես եմ սարքել:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Ղասպադա, էքստրա: Չա զդարովիտե Նաշեդո զարանգիզի
 Շպպանիկ:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Զոլոնա՛:
 ՄԻԶԱՆԻ ԶՅՈՒՐ. Թող պար գա, թող պար գա, պար ենք ուզում:
 ՄԻ ԶՅՈՒՐ. Առանց շոբոշի, առանց շոբոշի:
 ՇՊՊԱՆԻԿ. (Վեր է կենում անձեռոցիկը վզին գցելով, երաժիշտներին): Ջումջումի
 ածեցեք:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Ջումջումի:
 ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ. (Նվագում են մի տարօրինակ եղանակ):
 ՇՊՊԱՆԻԿ. (Պարում է երկու բոպեի չափ): Ծափ տվեք: (Զյուրերը ծափ են տալիս):
 Զա ջա՛ն, հա ջա՛ն: (Մոտենում է մերթ Ռուստամին, մերթ Սուսանին): Բոյիդ
 մատադ, ջանիդ դուրբան:
 ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Աֆարիմ:
 ԶՅՈՒՐԵՐ. Մաշալլա՛, մաշալլա՛:
 ՇՊՊԱՆԻԿ. (Դադարում է պարել, նստում է հոգնած): Պարելացավի գաք, այ
 ջամահաթ, ոսկորներս էլ են պարում:
 ՍՈՒՍԱՆ. (Սուսամբարին): Ճշմարի՞տ է, որ աստված ինքնասպաններին առանց
 դատ ու դատաստանի է դժոխք ուղարկում:
 ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Այդպիսի բաների մասին խոսելու ժամանակը չէ:
 ՍՈՒՍԱՆ. Դե, ասա, մի՛ տանջիր:
 ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Այո՛, ճշմարիտ է:
 ՍՈՒՍԱՆ. Ուրեմն ինքնասպաններին փրկություն չկա մյուս աշխարհում:
 ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Չկա:
 ՍՈՒՍԱՆ. Թեկուզ անմեղ լինե՞ն:

ՍՈՒՍԱՍԲԱՐ. Թեկուզ եկեղեցի շինած լինեն:

ՍՈՒՍԱՆ. (Երեսը խաչակնքելով): Մեղա քեզ, տեր:

ՀՅՈՒՐԵՐ. (Կերել, կշտացել են: Չվարճանում են: Շատերը հարբել են):

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. (Երաժիշտներին): Ադա, մին սագահ զաբուր ածեցեք:

(Երաժիշտները նվագում են):

ՌՈՒՍԱՄ. (Խաչեղբորը): Շատ է երկարացնում: Ես համբերություն չունեմ: Չար կասկածն ընկել է սիրտս, կրծոտում է:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. Համբերիր, համբերիր:

ՍՈՒՍԱՆ. (Սուսամբարին տանջանքով): Օ՛հ, շոգ է, շոգ է, ես խեղդվում եմ:

ՍՈՒՍԱՍԲԱՐ.

ՌՈՒՍԱՄ. (Խաչեղբորը): Վերջացնելո՞ւ են, թե չէ՞:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. Իսկույն: (Ոտքի է կանգնում): Պարոններ, ադա թամադայի կենացը: ՀՅՈՒՐԵՐ.

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Սիլանս: Ոչ ոք իրավունք չունի ինձ կարգ ու կանոն սովորեցնելու: Ես խանի Պողոսանց տանն եմ թամադա եղել: Խաչեղբայր, բաժակդ լցրու, շտրաֆ խմիր:

ՀՅՈՒՐԵՐ. (Իրենց բաժակները լցնելով): Շարաֆ, շարաֆ:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. Հնազանդվում եմ: (Մի բաժակ գինի է դատարկում):

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Սիլանս: Ես պար գալ եմ ուզում:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Աֆարիմ, աֆարիմ, մաշալլա, մաշալլա:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. (Ընդհանուր աղմուկի մեջ ոտքի է կանգնում մի ձեռքին շիշը, մյուսում բաժակը: Երաժիշտներին): Ադա թրինդի ածեցեք (Երաժիշտները նվագում են: Սերգեյ բեգը պարում է երկու բոպեի չափ):

ՀՅՈՒՐԵՐ. (Ոմանք ծափ են տալիս, ոմանք չրթմա են զարկում, իսկ մի երկուսը դանակներով ներդաշնակորեն զարկում են շշերին: Պետք է այս բոլորի մեջ պահպանել որոշ ներդաշնակություն):

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. (Դադարելով պարել, հոգնած քրտինքը սրբելով, նստում է տեղը և իսկույն ոտքի էլնում): Ղասպադա:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Մի լավ կենաց, մի լավ կենաց, ծարավ ենք:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Սիլանս, ղասպադա, էքստրնիյ: Չա՛:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Չա՛:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Ըգդարովիե:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Ըգդարովիե:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Նաշեդո:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Նաշեդո:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Օբշչի:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Օբշչի

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Կամպանի՛:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Կամպանի:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Հափ:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Հափ:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Հափ:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Հափ:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Հափ:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Հափ:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Հոռնա՛:

ՀՅՈՒՐԵՐ. Հոռնա՛:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Զուռա՛:

ՅՅՈՒՐԵՐ. Զուռա՛:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Զուռա՛:

ՅՅՈՒՐԵՐ. Զուռա՛: Ապրի մեր թամադան, ապրի մեր թամադան:

Ա. ՅՅՈՒՐ. (Տղամարդ, հարբել է, ոտքի է կանգնում երերալով): Ես ճառ եմ ուզում ասել:

ՇՊՊԱՆԻՆ. Զաստ գլխիդ տված, լոի, լոլի ես անում կանգնած տեղդ, Նասիր:

Ա. ՅՅՈՒՐ. (Տղամարդ): Ճառ:

ՅՅՈՒՐԵՐ. Զետո: (Զարբածին Նաստեցնում են):

ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ. (Շարունակում են մեղմ եղանակով նվագել):

Բ. ՅՅՈՒՐ. (Տղամարդ, հարբած է, ոտքի է կանգնում երերալով): Ես ուզում եմ մոլխամբազ ասել: (Մեծ և կարմրակապույտ քիթը ցցում է օդի մեջ):

ՇՊՊԱՆԻԿ. Զը, դու էիր պակաս քո բաղըմջան քթով: Նասիր տեղդ, տընգըլ պուպուզ:

ՅՅՈՒՐԵՐ.

ՍՈՒՍԱՆ. (Սուսաբարին): Քանի դրանք ուրախանում են, այնքան ես տխրում եմ:

Սուսամբար, ինձ մի վատ բան է պատահելու, կտեսնես:

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Ահ, հոգիս բերանս բերեցիր քո ախ ու վախով:

ՌՈՒՍԱՄ. (Խաչեղբորը): Աշխատիր, որ շուտ գնան այդ մարդիկ:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. Իսկույն, իսկույն:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Ղասպադա, մեկ էլ խմենք թագավոր-թագուհու կենացը և ասենք, աստված շնորհավոր անե:

ՅՅՈՒՐԵՐ. Ամեն, ամեն: Թագավոր-թագուհու կենացը, հուռա՛:

Ա. ՅՅՈՒՐ. (Տղամարդ, երգելով): Մեր թամադան հարբած է, հարբած է:

ՅՅՈՒՐԵՐ. Սուս, սուս:

ՍԵՐՊԵՅ ԲԵԳ. Ես վերջացրի:

ԽԱԶԵՂԲԱՅՐ. (Ոտքի ելնելով): Աղա թամադայի կենացը:

ՌՈՒՍԱՄ. (Ոտքի կանգնելով): Սերգեյ բեգ, շատ շնորհակալ եմ, շատ:

ՅՅՈՒՐԵՐ. Զուռա՛, աղա թամադայի կենացը: (Վեր է կենում):

ՈՏՆԱՎՈՐՆԵՐ. (Արագ-արագ սեղանները քաշում են պատերի տակ և բեմը լայնացնում):

Բ. ՅՅՈՒՐ. (Տղամարդ, երաժիշտներին): Ղայթադի ածեցեք:

ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ. (Լեզգու պարերգ են նվագում):

ՅՅՈՒՐԵՐ. (Երկու սեռից հերթով պարում են):

ՍՈՒՍԱՆ. (Սուսամբարի օգնությամբ քաշվել է մի անկյուն, սակայն միշտ ավանսցենի մոտ): Էգուց կգնա՞ս մորս տեսնելու:

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Անպատճառ: Բան ունի՞ս ասելու:

ՍՈՒՍԱՆ. Զամբուրիկի նրան, սիրտ տուր, ասա, որ ուրախ եմ, բախտավոր:

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Եվ շուտով հորս էլ կուրախացնեմ, չէ՞:

ՍՈՒՍԱՆ. Այո, այո, Սուսամբար, թող հանգիստ լինի. ես անմեղ եմ: Զետո կգա՞ս ինձ մոտ: Մենակ մի թողնիր ինձ, Սուսամբար, ես կարող եմ խելագարվել:

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Զեմ թողնիլ, մի վախենար: Բայց երեսդ սկեսրիդ տխուր ցույց չտաս:

Վաղը չէ մյուս օրը կգամ քեզ տեսության: Դե, մնաս բարով: (Զամբուրում է և, աջ կողմի դռների մոտ ստանալով չարշովը պատանուց, գնում է խորքի դռներով):

ՅՅՈՒՐԵՐ. (Պարերը վերջացնելուց հետո, սկսում են ցրվել: Կանանցից ոմանք համբուրում են Սուսանին, մի քանի պառավ կանայք հետաքրքրված բարձրացնում են Սուսանի քողը: Ոմանք հիանում են նրա գեղեցկությամբ, ոմանք դժգոհության

նշաններ են անում: Տղամարդիկ սեղմում են Ռուստամի ձեռքը):
 ՍՍԲԱՏ. (Մոտենում է Սուսանին և հետք համբուրվում):
 ՍՈՒՍԱՆ. (Փաթաթվում է Սմբատի պարանոցին և դառնագին հեկեկում):
 ՍՍԲԱՏ. Լավ, Սուսան, երեխա մի լինիր, սիրտ առ, դու բախտավոր ես:
 ՍՈՒՍԱՆ. Ոչինչ, ոչինչ: Մամային չասես, որ լաց եղա:
 ՇՊՊԱՆԻԿ. (Մոտենում է Սուսանին Սանամի հետ): Աղջի, լաց լինելս ո՞րն է: Է՛հ, չէ, դա չսագեց այսօրվա օրին: Բոյիդ Շապանիկը մատաղ: (Համբուրում է Սուսանին):
 Գեոգալների գեոգալ, խանումների խաթուն, տես ինչ տուն եմ բերել քեզ: Խանի Պողոսի աղջիկն էլ այսպիսի տուն չի տեսել: Դեհ, մնաս բարով, աչքիս լույս:
 (Սանամին): Էգուց կգամ: Խալաթս պատրաստիր: (Գնում է խորքի դռներով, պարելով և չրթմա զարկելով):
 ՌՈՒՍԱՎԱՄ. (Փող է տալիս երաժիշտներին և Սմբատին ուղեկցում է, նրա նետ դուրս գալով խորքի դռներով):
 ՄԻ ԽՈՒԲԲ ԶՅՈՒՐԵՐ. (Երաժիշտներին պատվիրում են նվագելով դուրս գալ և գնում են նրանց հետ ներքին դռներով):
 ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ. (Այդ խմբի հետ դուրս են գալիս խորքի դռներով, նվագելով: Բավական երկար ժամանակ լսվում է նվագածությունը, կամաց-կամաց թուլանալով):
 ՍԱՆԱՄ. (Սուսանին): Դե, գնանք բալաս, հանգստացիր: (Տանում է աջ կողմի դռներով):

ՏԵՍԻԼ 5

Բեմի վրա մնում են առաջին, երկրորդ և երրորդ տղամարդ հյուրերը

Գ. ԶՅՈՒՐ. Գնանք, մենք ենք միայն մնացել:
 Ա. ԶՅՈՒՐ. (Հարբած): Ես էլ ուզում եմ կոնծել:
 Բ. ԶՅՈՒՐ. Ես էլ, Է՛յ, գինի բերեք: Բայց այստեղ ոչ ոք չկա:
 Գ. ԶՅՈՒՐ. Դրսումն են քեֆ անում, գնանք:
 Ա. ԶՅՈՒՐ. (Բարձր): Գինի:
 Գ. ԶՅՈՒՐ. Մի քիչ-քիչ խմեք, լեզուներդ Է՛լ ավելի կբացվի ստեր փչելու համար:
 Բ. ԶՅՈՒՐ. Սո՛ւտ: (Բռունցքը բարձրացնելով): Էյ, ես սուտ ասող չեմ: Ուզում եր հարսին ձեռքից խլել ու փախցնել:

ՏԵՍԻԼ 6

ՆՈՒՅՆՔ և ՌՈՒՍԱՎԱՄ

ՌՈՒՍԱՎԱՄ. (Ներս է գալիս խորքի դռներով, կրծքից վերցնում է կանաչ, կարմիր ժապավենները, խնամքով ծալում է, մի կողմ դնում: Ուշացած հյուրերին տեսնելով, կամենում է մոտենալ, բայց լսելով Բ. հյուրի վերջին խոսքերը, կանգ է առնում և ականջ դնում):

Ա. ԶՅՈՒՐ. Ես քեզ ասում եմ բանը պրծած է, դու էլ ասա. «հա պրծած է»:
 Բ. ԶՅՈՒՐ. Եթե այդպես լիներ, աղջկան կտային Սեյրանին:
 Ա. ԶՅՈՒՐ. (Ծիծաղում է): Հը՛, հը՛, հը՛, հիմար ես, հիմար: Եթե Սեյրանին տային, ամենքը պիտի ասեին «կոտրած ամանը կոտրողի վզին կապեցին»:
 Բ. ԶՅՈՒՐ. Իսկ հիմա խայտառակությունը պարտակել են, այ քեզ տանծի կորթ:

Գ. ՀԱՅԿԻՆ. Իմ կարճ խելքով այդ բոլորը սուտ է, զուր բամբասանք:
 Ա. ՀԱՅԿԻՆ. Գլուխդ դատարկ է, այ ինչ կասեմ քեզ: Երեք օրից հետո, կտեսնես Ռուստամի սիրու-սիֆաթը:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. (Ցնցվում է և դողում հուզմունքից): Տեր, մեղա քեզ աստված:
 Գ. ՀԱՅԿԻՆ. (Նկատել է Ռուստամին, ընկերներին կամացուկ): Սուս, նա այստեղ է: (Բարձր): Քնանք:
 Բ. ՀԱՅԿԻՆ. (Սեղաններին նայելով): Գինի չբերեցի՞ն:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. (Առաջ է գալիս): Համեցեք: Նստեցեք, ես կբերեմ գինի: (Ձայնը դողում է հուզմունքից):
 Ա. ՀԱՅԿԻՆ. Չէ, առանց երաժիշտների համ չունի: Աստված շնորհավոր անի: Հարիֆ ես, Ռուստամ աղա, հարիֆ: Բարի գիշեր: (Գնում է խորքի դռներով):
 Գ. և Բ. ՀԱՅԿԻՆԵՐ. Բարի գիշեր (Գնում են խորքի դռներով):

ՏԵՍԻԼ 7 ՌՈՒՄՍԱՄ և ՍԱՆԱՄ

ՌՈՒՄՍԱՄ. (Ուշացած հյուրերին ուղեկցելով մինչև խորքի դռները, ետ է գալիս շփոթված, այլալված: Ձեռք հենում է սեղանին, մի քանի վայրկյան մտածում, ապա արագ քայլերով մոտենում է աջ կողքի դռան և դեպի մյուս սենյակ): Մայրիկ:
 ՍԱՆԱՄ. (Բեմի հետևից): Այստեղ եմ: (Ուրախ դեմքով գալիս է աջ կողմի դռներով): Ի՞նչ հարս է, ինչ հարս: Մարալ է: Մարալ: Ի՞նչ ես ուզում, բոյիդ մատաղ է:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. Ո՞ւմ ես բերել իմ տունը:
 ՍԱՆԱՄ. (Չհասկանալով Ռուստամի տրամադրությունը, ուրախ): Հարս եմ բերել, մատաղ լինիմ, հարս: Ահ, վերջապես, աստված լսեց աղոթքներս և իղձս կատարեց: Հիմա ես բախտավոր եմ:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. (Ձայնը բարձրացնելով): Ես քեզ հարցնում եմ, ո՞ւմ ես բերել իմ տունը:
 ՍԱՆԱՄ. (Շփոթվելով): Այսինքն, ինչպե՞ս թե ում:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. (Ավելի խիստ եղանակով): Ո՞վ է մտել իմ առաստաղի տակ ասա՛:
 ՍԱՆԱՄ. Ղոնդաղսազանց Բարխուդարի աղջիկը: Պարկեշտ, խոնարհ, պատվով, նամուսով, Գյուլնազի մինիկ աղջիկը:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. Դու լա՞վ ես ճանաչում այդ աղջկան:
 ՍԱՆԱՄ. Եթե ծառը պտուղից է ճանաչվում, պտուղն էլ ծառից է ճանաչվում:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. (Տանջանքով): Փտած է, մայր, փտած է այդ պտուղը:
 ՍԱՆԱՄ. (Երկյուղիվ մի քայլ ետ կանգնելով): Ի՞նչ ես ասում, որդի՛, լավ կշռիր խոսքերդ:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. Այս րոպեին այստեղ երեք հոգի խոսում էին նրա մասին: Ես մի քանի խոսքեր լսեցի, ասելների պես ցցվեցին սրտիս մեջ: Մայր, դու ինձ խաբել ես:
 ՍԱՆԱՄ. Սուս, սուս արա: Ես քեզ համար հարս եմ բերել, որ ձյունի պես ճերմակ է, արևի պես պայծառ:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. Բայց նրա մասին էին խոսում, մայր, ականջովս լսեցի:
 ՍԱՆԱՄ. Ի՞նչ էին ասում:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. Չեմ կարող ասել, լեզուս չի զորում. բայց լավ բան չէին ասում, մայր, լավ չէին ասում:
 ՍԱՆԱՄ. Թող ինչ ուզում են դուրս տան, մե՞զ ինչ: Չար լեզուները ո՞ւմ չեն բամբասում:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. (Տանջանքով): Բայց ես ո՞ւմ հավատամ, ասա, ո՞ւմ:

ՍԱՆԱՄ. Քո մորը:

ՌՌԲՍԱՄ. Դու խելոք կ'իս ես, մայր, այդ գիտեմ, բայց դյուրահավան ես, քեզ խաբելը դժվար չէ:

ՍԱՆԱՄ. Հարցրու Շապանիկին, նա ամեն տուն մտնում է: Նա մեր քաղաքի բոլոր աղջիկներին ճանաչում է:

ՌՌԲՍԱՄ. Այդ շունը հինգ մանեթի համար յուր հոգին կծախի սաղայելին:

ՍԱՆԱՄ. (Դառն կշտամբանքով): Մեղք մի՛ գործիր, որդի, լավ չէ:

ՌՌԲՍԱՄ. Ես քեզ ասում եմ՝ հարսդ մի արատ ունե:

ՍԱՆԱՄ. (Վճռական և համարձակ): Ի՞նչ արատ, ասա էլի:

ՌՌԲՍԱՄ. Ես ի՞նչ գիտեմ: Տասնյոթ տարի է ես այս քաղաքից հեռացել եմ: Ո՞ւր եմ ճանաչում, ոչ ոքի: Մայր, դու պիտի զգույշ լինեիր, շատ զգույշ:

ՍԱՆԱՄ. Ռուստամ, ես աղջիկների մեջ աղջիկ եմ ջոկել քեզ համար, որ մեր քաղաքի գոհարներից մեկն է: Աղքատ, բայց պատվավոր ընտանիքից: Հարցրու ում ուզում ես Դոնդաղսագանց Բարխուդարի մասին: Կիմանաս, թե ինչ մարդ է նա: Նրա նման ազնիվ, նրա նման նամուսով մի ուրիշը չկա այս քաղաքում:

ՌՌԲՍԱՄ. Ես հավատում եմ քեզ, մայր, բայց լսիր, ես իմ կյանքի մեծ մասը Դադատանում եմ անցկացրել, չեչենների, դազի դմուխցիների, ավարցիների մեջ: Ես լեզգի եմ: Լեզգին կարող է ամեն բան տանել, բացի անպատվությունից: Ես իմ նամուսի գերին եմ, մայր, ես չեմ կարող տանել ոչ մի արատ ինձ վրա: Ասա, ո՞վքեր էին իմ հարսանիքի վրա հարձակվողները:

ՍԱՆԱՄ. Ես ինչ գիտեմ, որդի, այնտեղ է՛ի, որ իմանամ:

ՌՌԲՍԱՄ. Բայց ինչո՞ւ հարձակվեցին, ի՞նչ էին ուզում:

ՍԱՆԱՄ. Հանգստացիր, որդի, հանգստացիր: Էգուց բանը կպարզվի, կիմանանք: Երևի, փողոցային լակոտներ էին: Զի՞չ կան մեր քաղաքում:

ՌՌԲՍԱՄ. Ոչ, մայր. ո՛չ, այստեղ մի բան կա, որ ամենքը գիտեն, բացի ինձանից: Դու էլ գիտես, դու էլ, և թաքցնում ես ինձանից: Լսիր, մայր: (Բռնում է նրա ձեռք ամուր): Ես կարող եմ մարդ սպանել: (Բաց է թողնում Սանամի ձեռքը և հեռանում):

ՍԱՆԱՄ. Աստծու սիրույն, խելքդ զուլխդ հավաքիր: Ես քո մայրն եմ, օտար չեմ:

Ծնողը յուր զավակի թշնամին չի կարող լինել, այն էլ մինիկ զավակի:

ՌՌԲՍԱՄ. Ո՛չ, ո՛չ, համբերել չեմ կարող: Ես պետք է հենց այս գիշեր իմանամ ամեն բան: (Ուզում է գնալ աջ դռներով):

ՍԱՆԱՄ. Ո՞րտեղ ես գնում:

ՌՌԲՍԱՄ. Գնում եմ նրա հետ խոսելու:

ՍԱՆԱՄ. (Դրական, խիստ): Չի կարելի:

ՌՌԲՍԱՄ. Ինչո՞ւ: (Ուզում է գնալ):

ՍԱՆԱՄ. (Անցնում է արագ և կանգնում աջ դռուն առջև պաշտպանողական դիրքում): Չի կարելի, ասում եմ, նա դեռ պատրաստ չէ քեզ հետ խոսելու:

ՌՌԲՍԱՄ. Մայր, այժմ ես նրա ամուսինն եմ օրենքով:

ՍԱՆԱՄ. Ոչ, դու դեռ նրա ամուսինը չես: Անկարելի է: Դու նրան կտեսնես հարսանիքիդ երրորդ գիշերը: Դա մեր պապերի և տատերի ավանդությունն է: Ես քեզ չեմ թողնիլ նրան ոտնատակ անել:

ՌՌԲՍԱՄ. (Հոսսահատված): Անիծվեն ձեր օրենքները, անիծվեն ձեր ավանդությունները: Երեք օր պետք է սպասեմ, մինչև որ նրանից լսեմ ճշմարտությունը: Ես կխելագարվեմ:

ՍԱՆԱՄ. (Հանդարտ մոտենում է Ռուստամին, մի քանի վայրկյան լուռ նայելուց հետո, ձեռք դնում է նրա ուսին): Տեսնո՞ւմ ես այս ճերմակ մազերը, որդի: (Ծուլթխիի տակից դուրս է բերում ալեխառն գիսակը): Նրանք քեզ համար են ճերմակել: Աչքս

ճանապարհիդ ջուր է կտրել, եկեղեցիների շենքերն են մաշել, սրբերի գերեզմաններին են քսել ճակատս: Աղերսել են երկնավորին այսօրվա օրին արժանանալու, վերջապես արժանացել են: Ի՞նչ ես ուզում հիմա, սևացնե՞լ օրս: Մի արա, որդի, մի արա, խեղճ եմ: *(Միևթանայի գրպանից դուրս է բերում թաշկինակը և աչքերը սրբում, Ռուստամից հեռանալով):*

ՌՌԲՍԱՄ. *(Արմուհեկը սեղանին հենած, ճակատը ձեռին դրած լռել է, մտազբաղ: Զիչ լռություն: Չղջում է յուր կոպտության մասին):* Ներիր մայր, ես մի փոքր չափն անցա: Ով գիտե, կարելի է այն մարդկանց խոսակցությունը սխալ հասկացա, կարելի է ուրիշի մասին էին խոսում: Օ՛, երանի այդպես լիներ: *(Վեր է կենում):* Լավ, ես կհպատակվեմ ձեր ավանդություններին, կսպասեմ երեք օր, միսս ատամներով կկրծոտեմ, կսպասեմ: *(Հանկարծ նորից հուզվելով):* Բայց վայ ինձ, եթե իմ հարսն այն չէ, ինչ որ դու ես ասում, վայ այն ժամանակ:

ՍԱՆԱՄ. Թող վայը գա մորդ գլխին, եթե քեզ խաբել են: Համբերիր և կտեսնես:

ՌՌԲՍԱՄ. Գնա, մայր, գնա նրա մոտ: Թող ինձ մենակ:

ՍԱՆԱՄ. Ո՞վ կարող էր ասել, որ ուրախ օրս սգով պիտի վերջացնեմ: *(Աչքերը սրբելով, հանդարտ քայլերով գնում է աջ կողմի դռներով):*

ՌՌԲՍԱՄ. *(Նայում է Սանամի հետևից, ուները տարակուսանքով շարժում, հառաչում և, նստելով աթոռի վրա, ընկնում է մտածմունքների մեջ):*

Վ ա ր ա գ ու յ ր

ԱՐԱՐԿԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՍԵՅՐԱՆԻ ՎՐԵԺԸ

Ռուստամի խանութը Թեյմուր-խան Շուրա քաղաքում: Բեմը ցած միջնորմով բաժանված է երկու մասի: Այդ միջնորմը, խորքից սկսելով, հասնում է մինչև կեսը, այնպես որ չի խանգարում տեսարանի միությունը: Աջ կողմը ներկայացնում է բուն խանութը, լի ամեն տեսակ ապրանքներով, սկսած մահուդեղենից մինչև ուտելիքներ և ըմպելիքներ: Աջ պատի վրա շինած դարակները ծանրաբեռնված են այդ ապրանքներով: Նույնն է և պատի առջևի «գաստոյկան», որի վրա խառնիխուռն դարսված են ապրանքները: Խորքում, դեպի աջ, մի մեծ ապակյա ցուցափեղկ (витрина), որի ապակյա դարակների վրա դարսած են գույնզգույն ըմպելիքներով լիքը շշեր: Այդ ցուցափեղկի քով, դեպի ձախ, մի դուռ, որ տանում է դեպի փողոց: Ձախ կողմը բեմը ներկայացնում է կես գինետուն: Մեջտեղ մի կլոր սեղան՝ առանց ծածկոցի, քովը մի քանի նստարաններ (табуретки): Ձախ պատի մեջ դուռ, որ տանում է դեպի Ռուստամի ննջարանը և խոհանոց: Նույն պատի վրա դեպի խորքը, կախած է տեղական գորգ, որի վրա քարշ են արած մի սև յափուռնջի, մի լեզգու սպիտակ շուլահի՝ երկայն մազերով, մի գույգ ատրճանակ, կեռ, արծաթապատ կոթերով, մի չախմախի երկայն հրացան: Խորքի պատի մեջ մի լուսամուտ փակ փեղկերով: Այդ լուսամուտի միջով անցկացրած է մեջտեղ վառվող երկաթյա վառարանի ծխնելույզը դեպի փողոց: Բեմը լուսավորվում է երկու հնաձև լամպաներով, որոնցից մեկը կախված է առաստաղից հյուրասենյակ—գինետան մեջ, մյուսը՝ խանութում: Բացի դրանցից երկու շարժական լամպաներ, մեկը գաստոյկայի, մյուսը կլոր սեղանի վրա: Չաստոյկայի վրա եռացող սամովար, վրեն թեյաման: Ծննդյան երեկո է:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. (Խանութի գործակատար, որ միևնույն ժամանակ ծառայի պաշտոն է կատարում: Քսանուհինգ տարեկան սափրած երեսով և կարճ խուզած մազերով: Հագած է երկայն արխալուղ, վրեն կապած է շատ բարակ կաշվե գոտի, որի ծայրը հասնում է մինչև ծնկները: Ոտներին Դադստանի չուստեր: Վարագույրը բարձրանալիս՝ զաստոյկայի մոտ կանգնած ձուկ է կոտորում և շամփուրներին անցկացնում խորովելու: Հանդարտ ձայնով երգում է պարսկական եղանակով):

Դադ, ինձի որսացին,

Շամփրի վրա խորովեցին.

Դադ, ինձի լափեցին,

Ոսկորներս ձգեցին:

ՋԱՎԱԴ. (Ներս է մտնում խորքի դռներով, երբ Համբարձումը դադարել է երգել: Երեսունհինգ տարեկան տղամարդ է՝ երկայն ու լայն մորուքով, թավ ունքերով: Հագնված է այնպես, ինչպես բուն լեզգի: Գլխին սև շուլլափի, ուսերին յափնջի, որի տակից երկայն չուխա և գրեթե նույն երկայնությամբ արխալուղ, ոտներին չուստեր և կրկնակոշիկներ: Մեջքին կապած է չուխայի տակից հասարակ դաշույն: Խոսում է անվրդով, ձևերն ու շարժումները ծանրաբարո և հանդարտ են: Յափնջին ծածկված է ձյունով): Շնորհավոր ծնունդ Բրիստոսի: (Համբարձումին նշխարք է տալիս: Յափնջին վերցնում է ուսերից, ձյունը թափ է տալիս դռան մոտ և բերում կախ է անում միջնորմի վրա խանութի կողմից: Կրկնակոշիկները թողնում է անկյունում):

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. Օրհնյալ է ծնունդ Բրիստոսի: (Կրոնական երկյուղածությամբ նշխարքը բերանն է դնում):

ՋԱՎԱԴ. Ո՞վ կա:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. Մենակ է: Ձյո՞ւն է գալիս:

ՋԱՎԱԴ. Բուք է սկսվում:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. Իսկ և իսկ ծննդյան երեկո է:

ՌՌԲՍԱՄ. (Գալիս է ձախ կողմի դռով: Հագած է սև ոչ երկայն արխալուղ, վրեն դեղնագույն չուխա ուղտի բրդից: Գլխաբաց է: Մռայլ դեմքը պարզվել է: Ուրախ ու զվարթ): Ջավա՛դ:

ՋԱՎԱԴ. Շնորհավոր ծնունդ Բրիստոսի: (Նշխարք է տալիս):

ՌՌԲՍԱՄ. (Նշխարքը բերանը դնելով): Օրհնյալ է ծնունդ Բրիստոսի:

ՋԱՎԱԴ. Ինչո՞ւ եկեղեցում չեիր: (Անցնում է միջնորմի մյուս կողմը և նստում սեղանի քով):

ՌՌԲՍԱՄ. Ղազի-Ղմուխից մի քանի ծանոթ լեզգիներ էին եկել ապրանք առնելու, չկարողացա գալ: Այ տղա Համբարձում, չայ բեր:

ՋԱՎԱԴ. Ի՞նչ լուր ունիս մեր քանդվածից:

ՌՌԲՍԱՄ. Հենց այս րոպեին մորս նամակն էի կարդում: Էլի մի թեթև երկրաշարժ է եղել (Նստում է):

ՋԱՎԱԴ. Անիծվին այդ երկրաշարժները, որ մեզ օտար երկրներ գցեցին:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. (Բերում է երկու բաժակ թեյ և դնում կլոր սեղանի վրա):

ՌՌԲՍԱՄ. Քանի՞ տարի է չես եղել հայրենիքում:

ՋԱՎԱԴ. Առաջիկա գատկին տաս տարին կլրանա: (Թեյ է խմում):

ՌՌԲՍԱՄ. Չե՞ս կարոտել: (Թեյ է խմում):

ՋԱՎԱԴ. Ո՞վ ունիմ այտներ, որ կարոտեմ:

ՌՌԲՍԱՄ. (Հառաչելով): Ահ, եթե թներ ունենայի, այս րոպեիս կթռչեի այնտեղ:

ՋԱՎԱԴ. Այդպես շո՞ւտ: Երեք ամիս չկա այնտեղից գալի:

ՌՌԲՍԱՄ. Այո, բայց այժմ այդ երեք ամիսը ինձ երեք տարուց ծանր է թվում:
 ՋԱՎԱԴ. *(Նենգամիտ խորհրդավորությամբ)*: «Այժմ» *(բարեկամաբար)*: Հասկանում եմ, բարեկամ:
 ՌՌԲՍԱՄ. *(Լուրջ)*: Մի՛ ծաղրիր, Ջավադ, դու պսակված չես, դժվար թե հասկանաս ինչքան քաղցր է ընտանիքը: Գործերս չթողին, որ այս ջրօրհներին այստեղ անցկացնեմ, բայց զատկին անպատճառ գնալու եմ:
 ՋԱՎԱԴ. Որ այդպես կարոտում ես, բեր ընտանիքդ այստեղ:
 ՌՌԲՍԱՄ. Մայրս չի ուզում գալ, իսկ նրան չեմ կարող մենակ թողնել:
 ՋԱՎԱԴ. Այս պառավները իրանց հայրենիքի ավերակներն էլ են պաշտում:
 ՌՌԲՍԱՄ. Այն օրից, որ պսակվել եմ, ինձ համար էլ սիրելի են դարձել այդ ավերակները:
 ՋԱՎԱԴ. Ահա թե ինչ:
 ՌՌԲՍԱՄ. *(Ոգևորվելով)*: Ես կարող եմ ասել, Ջավադ, որ չկա ապրուստ առանց կնոջ:
 ՋԱՎԱԴ. Տեսնում եմ, տեսնում եմ: Առաջ դու անխոս, մռայլ մարդ էիր. այժմ բլբուլ ես դարձել: *(Հառաչելով)*: Երանի քեզ:
 ՌՌԲՍԱՄ. Պսակվիր, Ջավադ, պսակվիր, ընտանիքը քաղցր բան է:
 ՋԱՎԱԴ. Այո, քաղցր է, բայց չար մարդիկ այդ սրբությունն էլ են ապականում:
 ՌՌԲՍԱՄ. *(Հուզվելով)*: Ահ, մի՛ հիշեցնիր ինձ այդ, Ջավադ, մի հիշեցնիր: Ես իմ քաջած տանջանքները քեզ պատմել եմ: Այդ երեք օրը ինձ թվում էր, որ աշխարհը գլխիս խավարվեց:
 ՋԱՎԱԴ. Ինչ երեխայություն էր քո կողմից ուշադրություն դարձնել կեղտոտ ու հարբած մարդկանց բարբառանքներին:
 ՌՌԲՍԱՄ. Եվ ո՞ւմ էին զրպարտում, աստված իմ, Սուսանին, իր նամուսի գերի Բարխուդարի աղջկան: Մարդ պետք է հոգի չունենա այնպիսի մի անմեղ հրեշտակի վրա կեղտ զցելու համար: Էհ, տերը նրանց հետ, հարբած էին, իրենք էլ չգիտեին ինչ էին խոսում: Այժմ ես հավատում եմ իմ կնոջը: Հավատում եմ ինչպես մի սրբի և սիրում: Այժմ ինձ ոչ ոք և ոչինչ չի կարող խաբել: Այ տղա, Համբարձում, էլի չայ բեր: *(Ծխում է ծխախոտ երկայն եղեգնյա մոլորշտուկով)*:
 ՋԱՎԱԴ. Ես էլ չեմ ուզում:
 ՌՌԲՍԱՄ. *(Նայելով իր գրպանի ժամացույցին)*: Ինչո՞ւ են ուշանում մեր հայրենակիցները: Ես քաղցած եմ: Ձուկը դիր կրակի վրա, Համբարձում:
 ՀԱՄԲԱՐԶՈՒՄ. Ես սհաթին: *(Ձուկ անցկացրած շամփուրները վերցնում է և գնում ձախ կողմի դռներով)*:

ՏԵՍԻԼ 2

ՆՌԻՅՆԵ և ՄԱՐՏԻՐՈՍ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. *(Գալիս է խորքի դռնով: Նիհար, փոքրահասակ մարդ է, անորոշ տարիքով: Վրեն այնքան հագուստ կա, որ երեք անգամ ավելի հաստ է երևում: Ներս մտնելով, դուռը խնամքով ծածկում է, ապա յափնջին վերցնում, ձյունը թափ է տալիս և հանդարտ քարշ է անում միջնորմի վրա)*: Բարով ձեզ:
 ՌՌԲՍԱՄ. *(Լսելով դռան ձայնը, առաջ է եկել Մարտիրոսին ընդունելու)*: Աստծու բարին:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Դրսում մի արհավիրք է սկսվել, որ գազանը գազանությունով տնից դուրս չի գալ: *(Հանում է հաստ մաշկյա ձեռնոցները, ապա խիստ մաշված լայն*

վերարկուն, այնուհետև մի լայն չուխա, հետո բաշլոյը): Ձյունը կարկտի պես է զարկում մարդու երեսին: Մարմինս փետացել է: (Սկսում է բաց անել վզին փաթաթված երկայն կարմիր շարֆը): Ասացի գնամ աղա Ռուստամի մոտ վայ է, չգնամ վայ է: Եթե գնամ, կարող եմ մրսել, առանց այն էլ գյուքամ ունիմ: (Երեք անգամ հագում է): Իսկ եթե չգնամ, աղա Ռուստամը կարող է նեղանալ: (Բաց է անում երկրորդ չուխայի վրա կապած հաստ ասուլտ գոտին):

ԶԱՎԱԴ. Հեր օրհնած, էլ դուքանումդ հին փալաս-մալաս չկա՞ր որ վրեդ թափեիր:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Ուշադրություն չդարձնելով Զավադի խոսքերին): Երկու մեծ կրակի մեջ էի: (Բաց է անում մի երկրորդ գոտի, ապա հանում է թաղիքյա լայն կրկնակոշիկները, որոնց տակից ուրիշ կոշիկներ): Նստեցի, մտածեցի, վերջն ինքս ինձ ասացի. «Գնալու եմ, ինչ որ լինելու է, թող լինի»: Եվ եկա (Վերջին բառի հետ երևան է գալիս կարճ կասես արխալուղով կարճ պիջակով, սև մի նիհար, փորը մեջքին կապած մարդ):

ՌՈՒՍԱՎ. Շատ ուրախ եմ: Մի բաժակ չային ի՞նչ կասես:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Մոտենալով վառարանին ձեռները տաքացնում է): Վատ չեր լինի:

ՌՈՒՍԱՎ. Կոնյակո՞վ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Սարսափած): Եհովան փրկե ինձ: Ես վաղուց եմ ձեռք քաշել դժողքի ջրերից: (Նստում է սեղանի քով, կանխապես սեղմելով Ռուստամի և Զավադի ձեռքը):

ՌՈՒՍԱՎ. (Մի բաժակ թեյ է ածում և դնում Մարտիրոսի առաջ):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Զավադին): Եղբայր Զավադ, ինչո՞ւ է մեզ կանչել եղբայր Ռուստամը այս զարհուրելի գիշերին:

ԶԱՎԱԴ. Կանչել է, որ այս ազիզ երեկոն միասին անցկացնենք: Չէ՞ որ ծննդյան երեկո է:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Զերմեռանդորեն): Գիտեմ, գիտեմ: Այս երեկո մարդու որդին ծնվել է Բեթլեհեմում, ախոռի մեջ: (Դեպի վեր նայելով): Տե՛ր:

ԶԱՎԱԴ. (Առաջարկելով մի կտոր նշխարք): Ա՛ռ, պասդ բաց արա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Եհովան ների քեզ, եղբայր Զավադ, մի՞թե ես պաս եմ պահում:

ԶԱՎԱԴ. (Նշխարքը դնելով յուր բերանը): Ա՛խ, ես միշտ մոռանում եմ, որ դու լութերական ես:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Նշխարքն ես այն ժամանակ էի ուտում, երբ էի և երեսս խաչակնքում էի: Այժմ, գոհություն երկնավորին, ես հավատացյալ քրիստոնյա եմ: Բայց Հիսուսի ծնունդը մենք էլ ենք տոնում, միայն աղոթքով: (Ձեռներն իրարու կցելով, գլուխը

հեղուկամբ թեքում է դեպի մեջքը, աչքերը ուղղում է դեպի երկինք): Աստված, աստված, դու քո միևնույն ուղիով վերցրիր, ուղարկեցիր այս փչացած աշխարհը, որ մեզ ազատի գեհենից: Նա եկավ մեր մեղքերը հավաքեց, մի մեծ տոպրակի մեջ անց, վերցրեց, տարավ դժոխք թափեց: Մենք ազատվեցինք, բայց հեթանոսները, փարիսեացիները և սադուկեացիները նրան տանջեցին, խաչ հանեցին, ոտները ծակեցին, նա մեռավ, թաղվեց, երեք օրից հետո հարություն առավ, նստեց հրեշտակների թանի վրա, բարձրացավ երկինք, կողքիդ նստեց: Թող օրհնվի նրա անունը: Ամեն: (Երեսին չի խաչակնքում): Այսպես ենք մենք տոնում աստծու տոները: (Սկսում է թեյ խմել երանելի դեմքով):

ՏԵՍԻԼ 3

ՆՈՒՅՆԸ, ԶԱՅԱՆԳԻՐ և ԵԳՈՐ

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. (Գալիս է խորքի դռնով: Հագած է ոչխարի մորթուց մուշտակ, վրեն սև չուխա, տակից կարճ արխալուղ: Չուխայի վրայից յափնջի: Գլխին դրած է կլոր, ցած գդակ, որ ծածկված է բաշլղով: Յափնջին և բաշլղը, վերցնելով թափ է տալիս: Կարմիր դեմքով, առողջ, զվարթ տղամարդ է, մի քիչ հաստ փորով: Երեսը սափրած է, բեղերը ոլորած): Մեռա, ձեր արևը մեռա: Ձյուն չէ, փոթորիկ է:

ԵԳՈՐ. (Գալիս է Ձանանգիրի հետ խորքի դռնով: Հագնված է այնպես, ինչպես Ձավաղը: Բաշլղը և յափնջին թափ է տալիս և քարշ է անում միջնորմի վրա: Գեղեցիկ դեմքով երիտասարդ է, քսանուհինգ տարեկան): Քամին Շահդադից է փչում: Բարի երեկո դարդիմաններին: (Առաջ է գալիս խոշոր քայլերով՝ ձեռք է տալիս ու նստում):

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. Օհո՛, եղբայր Մարտիրոս, դու էլ այստե՞ղ ես: Ի՞նչ է ասում Եհովան:

(Ձեռով զարնում է Մարտիրոսի ուսին):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Կամաց, չայս թափեցիր:

ՌՈՒՍԱՄ. Էլ ոչ ոքի չեմ սպասում, դուռը կարելի է կողպել: (Փակում է խորքի դուռը և նիզը գցում):

ԵԳՈՐ. Եթե այս երեկո էլ գինի չիմես, եղբայր Մարտիրոս, գլխիդ եմ անելու:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Սատանայի ջուրը իմ փորը չի մտնիլ:

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. Բայց ինչու գարեջուրը խմում ես, անիրավ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Գարեջուրը գինի չէ: Սարգիս վարպետն ասում է, որ մեր հավատացյալ եղբայրները Բազելում գարեջուր են խմում (Նայելով փակ լուսամատին): Կարծեմ այդտեղից քամի է փչում. ականջս պաղեց (Տեղը փոխում է):

ՌՈՒՍԱՄ. (Աջ կողմից բերում է մի կապույտ սփռոց և գցում սեղանի վրա):

Համբարձում, փլավը դամի դրե՞լ ես:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. (Այդ միջոցին գալիս է ձախ դռնով): Դրել եմ:

ՌՈՒՍԱՄ. Խորովածը բեր, եթե պատրաստ է:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. Աչքիս վրա: (Դնում է աջ կողմ, զանազան ուտելիքներ է բերում, դնում է սեղանի վրա: Բերում է նաև երկու կուլա գինի և մի քանի կավե գավաթներ, հետո դնում է ձախ կողմի դռնով):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Համբարձումի հետևից): Տես խորովածը հում չլիսի, կարող է վնասել:

ՌՈՒՍԱՄ. (Մարտիրոսի առջև դնելով մի շիշ գարեջուր և մի բաժակ): Այս էլ քո Բազելի հավատացյալ եղբայրների խմիչքը, գարեջուր: (Ամենքը նստում են սեղանի շուրջը):

ԵԳՈՌ. (Մի բաժակ օղի խմելով): Ափսոս, որ սագանդարները չկան:

ՌՌԻՍՏԱՄ. Համբարձումին ուղարկեցի, չկարողացավ գտնել:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Սագանդարն սատանան է հնարել, որ մեզ շեղի աստծու

ճանապարհից: Հիսուսի աշակերտները սագանդար չունեին:

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. Եթե Հիսուսի անունը շատ ես տալու, ես վեր կենամ, կորչեմ: (Օղի է խմում):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Աչքերը նեղությամբ ուղղելով դեպի վեր, ձեռներն իրար կցելով): Ով աստված, ների՛ր այս հեթանոսին, որովհետև չի հասկանում, թե ինչ է ասում: Նա չգիտե, որ ճշմարիտ քրիստոնյան պարտավոր է ամեն օր, ամեն ժամ, ամեն դաղդա ի տվնջան և ի գիշերի հիշել քո սուրբ անունը և աղոթել: Ների՛ր, տեր, ների՛ր: Ամեն: (Գարեջուր է խմում):

ՀԱՄԲԱՐԶՈՒՄ. (Ձախ կողմի դռնից բերում է մի շամփուր խորոված ձուկ և պահում է Ռուստամի առջև):

ՌՌԻՍՏԱՄ. (Ձուկը շամփուրից հանում է մի մեծ ափսեի մեջ և դնում սեղանի վրա):

ԶԱՎԱԴ. (Մի բաժակ գինի ածելով): Տղերք, շնորհավոր ծնունդ Քրիստոսի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Եվ Հիսուսի, որդո մարդո:

ԱՄԵՆԸԸ. Օրինյալ ծնունդ Քրիստոսի: (Գավաթները զարկում են իրար և խմում):

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. Եղբայր Մարտիրոս, մի Շամախու շիքյաստա ասա: (Ձուկ է ուտում):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հիսուսի աշակերտները շիքյաստա-միքյաստա չէին ասում:

ԵԳՈՌ. Բայց դու առաջ ասում էիր, ես շատ եմ լսել:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Առաջ ես հեթանոս էի: (Ձուկ է ուտում):

ԶԱՎԱԴ. Այսինքն, հայ լուսավորչական:

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. Այդ անիրավը լուսավորչականներին հեթանոս է անվանում: (Ձուկ է ուտում):

ԶԱՎԱԴ. Տղերք, գավաթներից լցրեք:

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. (Յուր գավաթը լեցնելով): Պատրաստ եմ ծառայելու:

ԶԱՎԱԴ. Խմենք մեր անբախտ քաղաքի կենացը:

ԱՄԵՆԸԸ. Խմենք, խմենք:

ԶԱՎԱԴ. Աստված տա, որ վերջապես, նրա հողը հանդարտվի, քարը քարի վրա մնա:

ԱՄԵՆԸԸ. Ամեն, ամեն:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Մինչև որ բոլոր հեթանոսները Հիսուսի ավետարանը չընդունեն, մեր քաղաքը միշտ տակն ու վրա է լինելու: (Աչքերը վեր ուղղելով): Տեր, կարծում եմ, որ քո սիրած խոսքն ասացի:

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. Եղբայր Մարտիրոս, չինի թե քեզ այս կողմերի համար փաստորեն նշանակել:

ԵԳՈՌ. Երևի: Գլուխս տարել է յուր քարոզներով: Շարունակ հորդորում է ինձ ավետարանական դառնալ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Մեր պարտականություն է ի տվնջան և ի գիշերի աշխատել մոլորյալ ոչխարներին ճանապարհի բերելու: (Գարեջուր է խմում):

ԶԱՎԱԴ. (Նորից լեցնելով յուր գավաթը): Տղերք, խմենք մեր դարդիմանդ ընկերոջ կենացը: Ռուստամ, ապրես և լավ ապրես: (Բաժակը զարկելով Ռուստամի բաժակին, խմում է):

ԱՄԵՆԸԸ. Ամեն, ամեն: (Անում են նույնը):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Աբրահամի և Իսահակի Եհովան քեզ պահի, պահպանի մեղքերից:

ՌՌԻՍՏԱՄ. Շնորհակալ եմ, բարեկամներս: Շատ ուրախ եմ, որ հրավերս ընդունեցիք, եկաք: Կարոտել էի: Օտար երկրում մարդու հոգին փառավորվում է

յուր հայրենակիցներին տեսնելիս: Ձեր կենացը:
 ԵԳՈՌ. Տղերք, այսօր ես բազարում մի նոր շամախեցի տեսա:
 ՋԱՅԱՆԳԻՐ. Ո՞վ էր:
 ԵԳՈՌ. Չճանաչեցի: Մեր հարևան Լեզգի Օսմանից ատրճանակ էր գնում: Ջահել
 տղա էր, բարձրահասակ, բարակ բեղերով, դեղնած երեսով:
 ԴՐՍԻՑ. (Երկու անգամ զարկում են փողոցի կողմի դուռը):
 ՋԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. (Գալիս է ծախ կողմի դռնից, բերելով երկու շամփուր խորոված
 ձուկ):
 ՋԱՎԱԴ. Կարծես դուռը ծեծեցին:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. (Շամփուրներն առնելով ճամբարձումից): Տես ով է:
 ԵԳՈՌ. Ո՞վ պիտի լինի այս սարսափելի եղանակին:
 ԴՐՍԻՑ. (Նորից երկու անգամ զարկում են դուռը):
 ՋԱՅԱՆԳԻՐ. Ճամբարձում, առաջ հարցրու, հետո ներս թող:
 ԵԳՈՌ. (Ծիծաղելով): Ջահանգիրն էլի ցույց տվեց իր քաջությունը:
 ՋԱՅԱՆԳԻՐ. Անցյալ տարի մի այսպիսի գիշեր լեզգիները տասներկու հոգով մտան
 դարաբաղցի Ղահրամանի դուքանը, իրան էլ սպանեցին, եղբորն էլ, ծառաներին էլ,
 ապրանքն էլ թալանեցին:
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Չգուշությունը լավ բան է:
 ԴՐՍԻՑ. (Երրորդ անգամ զարկում են դուռը):
 ՋԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. (Մոտեցել է խորքի դռանը): Ո՞վ է:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. Բաց արա, ով որ է:
 ՋԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. (Դուռը թաց է անում: Զամին ուժգին թափով ներս է խուժում,
 բերելով ձյունի կույտեր):
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ես կարող եմ մրսել: (Վերարկուն գցում է ուսերին):

ՏԵՍԻԼ 4 ՆՈՒՅՆՔ և ՍԵՅՐԱՆ

ՍԵՅՐԱՆ. (Ներս է մտնամ յափնջու մեջ փաթաթված, գլուխն ու երեսը բաշխող
 ծածկած):
 ՌՈՒՄՍԱՄ. (Վեր է կացել հյուրին ընդունելու): Ո՞վ ես, բարեկամ:
 ՍԵՅՐԱՆ. Աստծու հյուրը:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. Աչքիս վրա տեղ ունի ամեն մի հյուր:
 ԱՄԵՆՔԸ. (Ոտքի են կանգնում և նայում նորեկին):
 ՍԵՅՐԱՆ. Ղարիբ եմ, մի տեղ կտա՞ս ինձ:
 ՌՈՒՄՍԱՄ. (Սիրալիր): Ղարիբների համար իմ դռները միշտ բաց են: Ճամբարձում,
 վերցրու ղարիբի յափնջին:
 ՍԵՅՐԱՆ. Չի հարկավոր: (Ինքը վերցնում է յափնջին և, առանց ձյունը թափ տալու,
 շարտում է մի անկյուն: Երեսը բաց է անում):
 ՌՈՒՄՍԱՄ. (Նայում է Սեյրանին, չի ճանաչում. միշտ սիրալիր): Առաջ եկ, նստիր,
 պասդ բաց արա, եթե հայ քրիստոնյա ես:
 ՍԵՅՐԱՆ. (Մոտենում է սեղանին):
 ԵԳՈՌ. (Նորեկին ճանաչել է մինչև Սեյրանի սեղանին մոտենալը): Տղերք, ձեր
 արևը վկա, այսօրվա իմ տեսած տղան է:

ԶԱՎԱԴ. (Հանգիստ նստելով իր տեղը): Հինգ չինեկս վեց լինեկս, եկողը մեր գլխի վրա տեղ ունե: Նստիր, աստծու հյուր:

ՍԵՅՐԱՆ. (Առանց բաշլղը գլխից վերցնելու, բայց երեսը բաց, սառը գլուխ է տալիս ամենքին և նստում սեղանի ծայրին, ձեռքը հենելով դաշույնի դաստակին): Տխուր է, գուճատ: Աչքերը կարմրած են, բայց դեմքն արտահայտում է մի անխախտ վճիռ:

Մինչև այժմ չի նայել Ռուստամին և աշխատում է խուլս տալ նրա հայացքներից): ՌՈՒՍԱՎ. (Հանգիստ նստում է յուր տեղը): Այ տղա, Համբարձում, մի գավաթ բեր, գինի տուր: Փլավը բեր:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Սեյրանին): Բամին թո՛ւնդ է դրսում:

ՍԵՅՐԱՆ. Բամի չկա:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ինչպես թե չկա: Չե՞ս լսում ինչպես է մռնչում գայլի նման:

ՀԱՄԲԱՐԶՈՒՄ. (Երկու կուլա նոր գինի և մի գավաթ ավելացնում է սեղանի վրա: Ապա գնում է ձախ կողմի դռնով և վերադառնում է ձեռին մի մեծ սկուտեղ փլավ, որ դնում է սեղանի վրա):

ՍԵՅՐԱՆ. (Առանց Ռուստամին նայելու, նրա առաջարկած գինին արհամարհանքով մերժում է): Արադ տվեք ինձ:

ԶԱՎԱԴ. (Օդի է ածում Սեյրանի համար): Համեցեք:

ՍԵՅՐԱՆ. (Մի կումով դատարկում է օդու բաժակը): Կարելի՞ է մեկն էլ խնդրել:

ԶԱՎԱԴ. (Նորից օդի լեցնելով): Մեկն էլ կարելի է, տասնմեկն էլ:

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. Մինչև կհասնես մեր գրադուսին: (Փլավ է ածում յուր համար):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Եվ հետո կսկսես սատանաների հետ դայթաղի պարել: (Փլավ է ածում յուր ամանի մեջ):

ՍԵՅՐԱՆ. (Մի կումով դատարկում է օդու երկրորդ բաժակը): Ես սատանաների հետ շատ եմ պարել:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Տեր մեղա քեզ:

ՍԵՅՐԱՆ. (Դատարկ բաժակը բռնելով գավաթի առջև): Մեկն էլ:

ԶԱՎԱԴ. Աչքիս վրա: (Լեցնում է նրա բաժակը):

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. (Եզոռնին): Տղան օրինավոր կոնծում է:

ԵԳՈՌ. Աչքիս կասկածելի է երևում: (Փլավ է ուտում):

ԶԱՎԱԴ. (Սեյրանին): Խմելուց հետո բերանդ բան դիր, թե չէ սիրտդ կխառնի:

(Դնում է Սեյրանի առջև խորոված ձուկ):

ՍԵՅՐԱՆ. Ես քաղցած չեմ, ծարավ եմ: Հիմի գինի տուր:

ԶԱՎԱԴ. (Գինի է ածում Սեյրանի համար):

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. (Սեյրանին): Շիքյաստա ասել գիտե՞ս:

ՍԵՅՐԱՆ. (Կտրուկ): Ես հոխկաբազ չեմ: (Խմում է):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Լավ ասաց:

ԵԳՈՌ. (Մեկուսի Ռուստամին): Օհո, շատ թունդ է կոտրատում:

ՌՈՒՍԱՎ. (Սեյրանին): Համեցեք, փլավ կեր:

ՍԵՅՐԱՆ. Ես իմ փլավը կերել եմ վաղուց: Հիմի դո՛ւ կեր: (Երեսը դարձնում է Ռուստամից):

ՌՈՒՍԱՎ. (Չգում է անախորժություն, բայց զսպում է իրան, բաժակը բարձրացնելու): Բարեկամ, ով որ էլ որ ես, բարով, հազար բարի ես եկել: Տղերք, խմենք մեր անծանոթ հյուրի կենացը (Քիչ կում է անում և գավաթը դնում է սեղանի վրա):

ԱՄԵՆՔԸ. Խմենք, խմենք: (Խմում են):

ՍԵՅՐԱՆ. (Չոր): Շնորհակալ եմ (Խմում է մի գավաթ գինի և գավաթը շարտում է հատակի վրա): Եղկ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ճա՞նճ էր ընկել գավաթի մեջ, հե՞:

ՍԵՅՐԱՆ. Ուրիշ գավաթ տվեք (Նայում է Ռուստամին գաղտուկ):

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. (Բերում է մի նոր գավաթ և դնում Սեյրանի առջև):

ԵԳՈՌ. (Մեկուսի, Ջավադին): Այդ բանը ես չհավանեցի, ի՞նչ կասես:

ՋԱՎԱԴ. (Մեկուսի, Եգորին): Թող, դեռ տեսնենք:

ՌՈՒՍԱՄ. Գինին ընտիր գինի է, նոր եմ ստացել Սադիանից:

ՍԵՅՐԱՆ. (Առանց Ռուստամին նայելու): Լավն է, շատ լավն է: (Գավաթը բռնելով Մարտիրոսի առջև): Եյ, ծիպլի ծատուր, գինի ածա ինձ համար:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Վշտացած կոմիկական շարժումով): Ի՞նչ, ծիպլի ծատո՞ւր, ի՞նչ ասել է ծիպլի ծատուր: (Սեղանակիցներին): Լսեցի՞ք:

ՋԱՎԱԴ. Ասածու հյուր, դա մեր ընկերն է ու բարեկամը: (Լեցնում է Սեյրանի գավաթը գինով):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հիսուսի խոնարհ ծառա, ճշկրտանց Մարտիրոս է անունս: Ծիպլի ծատո՞ւրս որն է: Ես վաճառական եմ:

ՍԵՅՐԱՆ. Գիտեմ, դուք ամենքդ վաճառականներ եք: Առնում եք, ծախում, փող աշխատում, քե՛ֆ անում և պատիվ տալիս այդ մարդուն (Առանց նայելու ցույց է տալիս Ռուստամի կողմը: Խմում է):

ԵԳՈՌ. (Ջավադին): Ես սկսում եմ կատաղել:

ՋԱՎԱԴ. (Եգորին): Համբերիր: (Նորից է լցնում Սեյրանի գավաթը գինով): Խմիր քեզ հյուրասիրողի կենացը: Ռուստամը մեր պարծանքն է:

ՍԵՅՐԱՆ. Այո՞, պարծա՞նքը: Լավ, լավ: (Խմում է):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Տակավին վրդովված): ՉԷ, ինչ կասեք ա՞. ծիպլի ծատուր: Արյունս խառնեց (Գարեջուր է խմում):

ՋԱՅԱՆԳԻՐ. Բայց, բարեկամ, դու մեզ չասացիր, թե որտեղից ես եկել, ով ես:

ՍԵՅՐԱՆ. Մի վռագիր, կիմանաս:

ՌՈՒՍԱՄ. Ինչ հարկավոր է իմանալ ով է և որտեղից է եկել: Բավական է, որ դարիբ է և հայ քրիստոնյա (Սեյրանին): Կեր, խմիր, բարեկամ, ինչպես քո տանը: Դրանք լավ տղերք են, ազնիվ, պատվական ընկերներ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Բայց նա ինձ ծիպլի ծատուր անվանեց, թող ասի տեսնենք, ի՞նքն ով է:

ԵԳՈՌ. Այո, ես էլ ուզում եմ իմանալ ով է մեզ հետ սեղան նստել: (Հուզված ծայնով Սեյրանին): Եյ, պարոն, անունդ ի՞նչ է:

ՍԵՅՐԱՆ. (Սառը, անուշադիր): Սեյրան (Թեթև լռություն):

ԱՄԵՆՔԸ. (Նայում են իրան):

ՍԵՅՐԱՆ. Ճանաչեցի՞ք:

ՋԱՅԱՆԳԻՐ. Շահարի Շիրվանում քառասուն Սեյրան կա: Լեղաբդ ասա՛:

ՍԵՅՐԱՆ. Կուժ ու կուլա ծախող Հայրապետի տղա Սեյրան: (Նայում է գաղտուկ Ռուստամին, որ տեսնի ինչ տպավորություն գործեց նրա վրա. Նորից թեթև լռություն):

ՌՈՒՍԱՄ. (Ցնցվում է): Դա նա է (Չսպում է իրան):

ՍԵՅՐԱՆ. (Ամենքին, որ միմյանց երեսին են նայում, բացի Ջավադից): Էլի չճանաչեցի՞ք:

ՋԱՎԱԴ. Ես ճանաչեցի (Ռուստամին նշաններով խնդրում է հուզվել):

ՋԱՅԱՆԳԻՐ. Հիմի եմ հասկանում, թե ինչու գավաթը փշրեցիր, բրուտի որդին

միայն աման կոտրել կարող է սովորել:

ՍԵՅՐԱՆ. (Երկիմաստ): Ճշմարիտ ես ասում, ես աման կոտրող եմ:

ՍԱՐՏԻՐՈՍ. Թեև դու ինձ ծիպի ծառուր անվանեցիր, բայց ես կասեմ, որ քո հայրը հեթանոսների մեջ լավ մարդ է: Նա մի ժամանակ ուզում էր մեր սուրբ հավատն ընդունել և Հիսուս Քրիստոսի աշակերտ գրվել, ձեր հարևան դերձակ Բարխուդարը չթողեց: Պետք է ասած, աղա Ռուստամ, որ աներդ աստծու գառներին թշնամի է: Նա մեզ չի սիրում: Թող տերը փրկե իրան գեղեկի կրակից: (Սեյրանին): Բայց դու չմոռանաս, որ ինձ ծիպի ծառուր ասացիր:

ԶԱՎԱԴ. Տղերք, գիշերն անցնում է, ժամանակն է Ռուստամին հանգիստ թողնելու: Գավաթներդ լեցրեք: (Լեցնում են):

ՍԵՅՐԱՆ. (Լեցնում է յուր գավաթը ու իսկույն և եթ դատարկում):

ԶԱՎԱԴ. (Սեյրանին): Լավ ես կոնծում, խոսք չունիմ: Բայց, բարեկամ, մի քիչ սպասիր, բան ունիմ ասելու: (Ոտքի է կանգնում): Տղերք, շնորհակալություն ասենք մեր դարդիմանդ ընկերոջն ու բարեկամին:

ԱՄԵՆՔԸ. (Բացի Սեյրանից): Շնորհակալություն, շնորհակալություն:

ԶԱՎԱԴ. Ռուստամ, աստված մի ուրախությունդ հազար անի, հազար հոգսերդ մի:

ԱՄԵՆՔԸ. (Բացի Սեյրանից): Ամեն, ամեն:

ԶԱՎԱԴ. Ռուստամ, սեղանդ միշտ բաց լինի սրտիդ պես, սիրտդ ուրախ լինի սեղանիդ պես: Վատ օրդ այս լինի, լավ օրիդ օր չհասնի: Գործիդ հաջողություն, կյանքիդ երկարություն:

ԱՄԵՆՔԸ. (Բացի Սեյրանից): Ամեն, ամեն:

ԶԱՎԱԴ. (Ոգևորվելով): Միշտ մե՛ր պարծանքը լինիս քո նամուսով, քո պատվով, քո մեծ ու պատիկ ճանաչելով: Ռուստամ, դու Դադստանում ազնիվ և քաջ մարդու անուն ես հանել, փառք ու պատիվ քեզ: Մենք հպարտանում ենք, որ ունինք քեզ նման հայրենակից և բարեկամ: Այսպես է, չէ՞ տղերք:

ԱՄԵՆՔԸ. (Բացի Սեյրանից): Այդպես է, այդպես է:

ԶԱՎԱԴ. Մենք գիտենք, որ դու քո նամուսի համար առյուծ ես, բայց գիտենք, որ դու մեծերի մոտ մե՛ծ ես, պատիկների մոտ պատիկ, զորավորների դեմ զորավոր, անգորների համար պաշտպան, որ ոչ գայլերից ես վախենում, ոչ գառներին ես արհամարհում: (Բարձր): Ապրի մեր Ռուստամը (Գավաթը դատարկում է):

ԱՄԵՆՔԸ. (Բացի Սեյրանից): Ապրի, ապրի (Գավաթները զարկում են Ռուստամի գավաթին և խմում):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Թող Եհովայի օրհնությունը քեզ վրա լինի: Ամեն: (Նայելով Սեյրանին կատաղի հայացքով): Ծիպլի ծատուր:

ԶԱՎԱԴ. Դեհ տղերք, մեկ էլ լցրեք բաժակներդ:

ԱՄԵՆՔԸ. (Լցնում են գավաթները, թացի Սեյրանից):

ԶԱՎԱԴ. Տղերք, ես այստեղ եկա ամենից առաջ: Եկա ու Ռուստամին տեսա ուրախ, զվարթ: Նա նոր յուր ընտանիքից նամակ էր ստացել: Նա այնքան ուրախ էր, որ տեսնեիք չէիք ճանաչի: Էհ, բարեկամներ, մենք պսակված չենք, հասկանալ չենք կարող ընտանիքի քաղցրությունը: Բայց մեր ընկերը, գոհությունն աստծո, այդ քաղցրությունը վայելում է: Այսպես է, թե՞ չէ:

ԱՄԵՆՔԸ. (Բացի Սեյրանից): Այդպես է, այդպես է:

ԶԱՎԱԴ. Դեհ, խմենք, ուրեմն Ռուստամի ընտանիքի կենացը: Տա աստված, որ նա միշտ բախտավոր լինի, միշտ այնպես ուրախ, ինչպես ես տեսա նրան այսօր:

ԱՄԵՆՔԸ. (Բացի Սեյրանից): Ռուստամ, ընտանիքիդ կենացը: (Գավաթները զարկում են Ռուստամի հետ և խմում):

ԶԱՎԱԴ. Մի բան էլ ասեմ, խոսքս վերջացնեմ: Հասկացող մարդիկ ասում են, որ ընտանիքն առանց գավաթների բախտավոր չէ: Էհ, այս էլ խմենք և աստծուց խնդրենք, որ նա մեր Ռուստամին շուտով պարգևի իր նման մի դոչ տղա:

ԱՄԵՆՔԸ. (Բացի Սեյրանից): Ամեն, ամեն, հուռռա՛. . .

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հիսուսը կպարգևի:

ՍԵՅՐԱՆ. (Միշտ նստած է, մինչ բոլորը կանգնած են: Խորհում է, շրթունքները կրծոտելով):

ԵԳՈՌ. (Շարունակ դիտել է Սեյրանին, բավականին գրգռված): Էյ, դարիբ, վե՛ր ես կենալու ոտքի, թե՞ չէ, խմելո՞ւ ես այս կենացները, թե՞ չէ:

ԶԱՀԱՆԳԻՐ. Ղարիբը հարբել է, շարժվել չի կարող:

ԵԳՈՌ. (Մեկուսի Ջավադին): Սատանան ասում է դրա կողքը ծակիր (Ձեռը սեղմում է դաշույնի դաստակին):

ԶԱՎԱԴ. Համբերիր:

ՍԵՅՐԱՆ. (Բարձր): Էյ, ո՞վ է հարբած, ե՞ս: Տեսնենք: (Ոտքի է կանգնում, ուղղում իրան, մի հայացք ձգում բոլորի վրա և գլուխը բարձրացնելով, աջ ձեռը սեղմում է դաշույնի դաստակին, ձախ ձեռով գավաթը բարձարցնում): Թամադա:

ԶԱՎԱԴ. Լսեցեք, լսեցեք, ղարիբն է խոսում:

ԱՄԵՆՔԸ. (Լարում են իրանց ուշադրությունը):

ՍԵՅՐԱՆ. Թամադա, ինչպես հրամայեցիր, ես էլ խմում եմ Ռուստամի կենացը: Ես էլ եմ ցանկանում նրան երկար կյանք, առողջություն, հարստություն, տուն-տեղ, բախտավորություն, ձեզ նման դարդիմանդ ընկերներ, այսպես ուրախ սեղաններ և ինձ նման անկոչ հյուր:

ՋԱՎԱԴ. Ապրես բարեկամ, ապրես:

ՋԱՅԱՆԳԻՐ. Մարդը խոսել իմացել է:

ԵԳՈՌ. Թող տեսնենք ինչ է ասելու:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Բայց ես ծիպի ծատուրը չեմ ներիլ նրան:

ՌՈՒՍԱՄ. (Ամբողջ ժամանակ միևնույն դիրքում կանգնած, շարունակ դիտում է Սեյրանին):

ՍԵՅՐԱՆ. Թամադա, դու ասացիր, որ Ռուստամը ձեր պարծանքն է, որ նա Դադատանում ազնիվ մարդու ու քաջ տղամարդու անուն ունի: Բայց դու այն էլ ասացիր, որ նա յուր նամուսի համար առյուծ է: Ես հարցնում եմ այդ մարդուն. ի՞նչ ասել է նամուս (Գավաթը դնում է սեղանի վրա և ձեռք ավելի ամուր սեղմում դաշույնի դաստակին: Ամենքը տարակուսանքով նայում են նախ միմյանց, ապա Ռուստամին: Իսկույն յուր հարցի պատասխանը չստանալով, քիչ լռությունից հետո): Հը՞, հարցնում եմ, ի՞նչ ասել է նամուս:

ՌՈՒՍԱՄ. (Հուզմունքը հազիվ զսպելով): Նամուսը գյադա-գյադաների կերակուր չէ:

ՍԵՅՐԱՆ. (Դառն հեգնությամբ): Աֆարիմ, աֆարիմ, իսկ և իսկ իմ ուզածն ասացիր գավաթը բարձրացնելով) Թամադա, ինչպես հրամայեցիր, ես էլ խնդրում եմ աստծուց, որ նա այդ մարդուն պարգևի մի դոչ տղա: Ցանկանում եմ, որ այդ տղան լինի այնքան նամուսով, որքան ինքը: (Ծիծաղում է դառն ծիծաղով):

ԱՄԵՆՔԸ. (Բացի Ռուստամից): Շա՛տ լավ, շատ լավ:

ՍԵՅՐԱՆ. Տա աստված, որ տղան լինի հարազատ ծնունդ, որ նա աչքունքով, երեսմերեսով նմանվի այդ մարդուն, որ ամեն մի տեսնող ասի, ահա, դա Քոչարյանց Ռուստամի զավակն է, իսկ և իսկ նրանն է, ուրիշինը չէ:

ՋԱՎԱԴ. (Լուրջ, խիստ): Հետո՞, հետո՞:

ՍԵՅՐԱՆ. Որովհետև, լսեցեք, որովհետև, անեծք չար սատանին:

ՋԱՅԱՆԳԻՐ. Որովհետև, գինին գլխիդ շատ է զոռում:

ԵԳՈՌ. (Նորից գրգռվելով): Թողեք, թողեք տեսնենք ինչ է դուրս տալիս:

ՍԵՅՐԱՆ. Որովհետև հաստատ գիտեմ, որ Ռուստամի տղան կամ աղջիկը—
աստծուն է հայտնի— նմանվելու է յուր իսկական հորը:

ՋԱՅԱՆԳԻՐ. (Յեզնաբար): Բան ասաց, լավ, տեղդ նստիր, դատարկապորտ:

ՌՈՒՍՏԱՄ. Իսկական հորդ: Ի՞նչ ես ուզում ասել, տղա:

ՍԵՅՐԱՆ. Հարի՜ք ես, հասկացիր ինչ ասացի: Ա, եղկ (Առանց խմելու գավաթս
շարտում է նա հատակի վրա: Ընդհանուր շփոթություն, հագում: Լռություն մի քանի
վայրկյան):

ՋԱՎԱԴ. Էյ, դարիբ, դու հարբած չես, դու խելագար ես:

ԵԳՈՌ. (Կատաղի): Ինչո՞ւ փշրեցիր գավաթը:

ՍԵՅՐԱՆ. Փշրելով գավաթը, ես փշրում եմ այն մարդու նամուսը, որին այդքան
պատիվ եք տալիս:

ՌՈՒՍՏԱՄ. Լակո՛տ: (Կորցնելով ինքն իրան, ուզում է հարձակվել Սեյրանի վրա,
բայց նույն վայրկյանին զսպում է իրան): Ոչ, ոչ, պետք է լսել մինչև վերջը:

ԵԳՈՌ. Շուն, շան որդի: (Դաշույնը մերկացնելով, ուզում է զարկել):

ՋԱՎԱԴ. Գնա, կորիր այստեղից, լիրբ:

ՌՈՒՍՏԱՄ. Կացե՛ք: Ես չեմ թողնիլ այդ մարդու գլխի մի մագին անգամ դիպչել: Նա
իմ հյուրն է: Մեն-մենակ մարդու վրա հարձակվելը նամարդություն է: (Միանգամայն
զսպելով իրան, դառնում է Սեյրանին): Տղա, ես քեզ չեմ ճանաչում: Անունդ լսել եմ,
բայց քեզ առաջին անգամն եմ տեսնում: Դու եկար, դուռս ծեծեցիր, ես բաց արի:
Ասացիր աստծու հյուրն եմ: Ընդունեցի: Ասա, ինչո՞ւ համար ես եկել:

ՍԵՅՐԱՆ. (Տանջանքով): Նամուսի համար եմ եկել, նամարդ, նամուսի համար:
Տանջանքն ու հուսահատությունն են ինձ բերել այստեղ: Սարեր ու ձորեր եմ անցել,
անքուն գիշերներ եմ անցկացրել, անհուն տառապանքներ եմ քաշել, որ գամ և
վերջապես երեսիդ ասեմ այն, ինչ որ ասացի: Չհասկացա՞ր, լավ, ավելի պարզ
կխոսեմ: Ես մի տղա էի, որին մայրերը մատով էին ցույց տալիս: Ծնողներիս միակ
գավակն էի: Ես ունեի մի հարսնացու, որ գոհար էր գոհարների մեջ: Նրա կյանքովն
էի ապրում, նրա շնչով էի շնչում ես: Դու նրան խլեցիր իմ ձեռքից: Խլեցիր, օգտվելով
նրա գազան հոր խստությունից և քո հարստությունից: Դու ինձ անպատվեցիր,
ստորացրիր: Այսօր իմ ընկերների երեսին մտիկ անել չեմ կարող: Նրանք ծաղրում
են ինձ: Նրանք ինձ անվանում են աննամուս: Շատ եմ մտածել, շատ եմ տանջվել,
հենց այսօր, հենց այս երեկո, մինչև որ վճռել եմ գալ այստեղ, գալ և այս ազիզ երեկո,
հենց քո ընկերների առաջ, վրեժս առնել: Դե, ես իմն արի, արա դու էլ, ինչ որ ուզում
ես:

ՌՈՒՍՏԱՄ. Լակոտ, սուտ ես ասում: Իմ կինը քո հարսնացուն
չի եղել:

ՍԵՅՐԱՆ. Ամբողջ մեր փողոցը գիտե: Վկա են մեր բոլոր հարևանները:

ՌՈՒՍԱՄ. Ես չեմ ուզում ճանաչել քո հարևաններին: Սուտես խոսում, ասում եմ, սուտ է:

ՍԵՅՐԱՆ. Քո աներոջ ավետարանի կողքին է գրված:

ՌՈՒՍԱՄ. Գրված է և ջնջված: Լակոտ, ես ուրիշի պատառը գողացողներից չեմ: Դեհ, էլ մի՛ երկարացնիր, չոքիր իմ առաջ, չոքիր և ներողություն խնդիր, եթե կյանքը թանկ է քեզ համար:

ՍԵՅՐԱՆ. Եթե ես քեզ նման մարդուց վախենայի, այստեղ չէի գալ, անսամուս:

ՌՈՒՍԱՄ. (Վազում է դեպի ձախ պատը, վերցնում է քաշ արած դաշույնը և հարձակվում է Սեյրանի վրա): Կտոր-կտոր պետք է անել շան շան ձագին:

ՋԱՎԱԴ. (Բռնում է Ռուստամին): Ես չեմ թողնիլ, որ ձեռներդ կեղտոտես:

ՋԱՅԱՆԳԻՐ. (Նույնպես անելով Ռուստամին): Թող գնա կորչի լիրբը:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Ձեռներն իրար կցելով, աչքերն ուղղում է դեպի վեր): Հիսուս, Հիսուս, ազատիր մեզ արյունհեղությունից:

ՌՈՒՍԱՄ. (Աշխատելով ազատվել Ջավադի և Ջահանգիրի ձեռներից): Թողեք ինձ, ես նրան չեմ սպանիլ: Ոչ, ոչ, նրան ուրիշ կերպ պիտի պատժել: Նա տղամարդ է, նա մեն-մենակ եկել է այստեղ վրեժ առնելու: Դադստանում այդպիսի թշնամու հետ կռվում են: Փռեցեք հատակի վրա մի յափնջի: Մենք կկռվենք դաշույններով: Եվ ով մեզանից ոտը յափնջուց դուրս դրեց, նա՛ է վախկոտը: Դե, շուտ փռեցեք յափնջին:

ՍԵՅՐԱՆ. (Արագությամբ յուր յափնջին փռում է հատակի վրա, մերկացրած դաշույնը ձեռին): Համեցեք. ես պատրաստ եմ: Կնիկը մի մարդ պիտի ունենա: Թող մեկն ու մեկը մեզնից կորչի:

ՋԱՎԱԴ. (Մոնչալով): Կորիր, լիրբ, կորիր, ասում եմ: Վաղը ես քո հաշիվը կվերջացնեմ: (Ռուստամին, հագիվ պահելով նրան): Ես չեմ թողնիլ քեզ այդ շան հետ մի յափնջու վրա կանգնել: Դա անպատվություն կլինի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Ձեռներն իրար կցելով): Եհովա, Եհովա, Աբրահամի և Իսահակի աստված:

ԵԳՈՌ. Ե՛ս կկռվեմ նրա հետ յափնջու վրա: (Ուզում է մեջտեղ մտնել, դաշույնը մերկացնելով):

ՌՈՒՍԱՄ. (Ճիգ անելով ազատվել Ջավադի և Ջահանգիրի ձեռներից): Ոչ ոք, ոչ ոք, բացի ինձնից: Նա իմ ձեռքով պիտի պատժվի, միմիայն ի՛մ ձեռքով: (Կրծոտում է իրան բռնող ձեռները): Ա՛, թողեք, ասում եմ. ես կխելագարվեմ:

ՍԵՅՐԱՆ. (Կատաղի ծիծաղով): Հա՛, հա՛, հա՛, ինչպե՛ս է կապտել (Դաշույնը դնում է պատյանի մեջ): Կատաղիր, փրփրիր, այրվիր: Քո կնիկն առաջ իմն է եղել:

ՌՌԻՍՏԱՄ. (Շնչասպառ): Ապացույց, ապացույց եմ ուզում:

ՍԵՅՐԱՆ. (Կծու ծիծաղով): Հա՛, հա՛, հա՛, ապացույց: Գնա, բաց արա կնոջդ կուրծքը և տես խալը, սև խալը նրա աջ ծծի տակ: (Յափնջին արագ վերցնում է և դուրս վազում խորքի դռնով: Քամին վզգալով ձյունի կույտեր է թափում ներս: Ամենքը սարսափի մեջ են: Լռություն):

ԵԳՈՌ. Նա դուրս եկավ քո հարկի տակից, այժմ ես կարող եմ նրան սպանել: (Յափնջին վերցնելով, վազում է փողոց):

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. (Ամբողջ տեսարանի միջոցին կուչ եկած կանգնած է մի անկյունում: Շտապով ծածկում է խորքի դուռը):

ՏԵՍԻՆ 5

ՆՈՒՅՆԸ, առանց ՍԵՅՐԱՆԻ և ԵԳՈՌԻ

ՌՌԻՍՏԱՄ. Ինչ ասաց նա՞: Խալը, սև խալը կրծքի վրա՞: Ահ, ճաքեց սիրտս, կտոր-կտոր եղավ: Դե, թողեք, դե բավական է, անիրավներ, բավական է (Ազատվում է Ջավադի և Ջահանգիրի ձեռներից): Խալը, սև խալը: (Թուլացած նստում է աթոռի վրա, դաշույնը ընկնում է ձեռից):

ՋԱՎԱԴ. Ջուր տվեք, ուշքը գնում է:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. (Շտապով ջուր է մատուցանում):

ՌՌԻՍՏԱՄ. Ոչ, ուշքս վրես է: Գնդակներ են պտտում մարմնիս մեջ: (Ջուրը մերժելով): Ոչ, ոչ, ես կնիկ չեմ, որ ուշաթափվիմ: Մի վախենաք, չեմ մեռնիլ: Խալը, սև խալը: Համբարձո՛ւմ:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. Այստեղ եմ, աղա:

ՌՌԻՍՏԱՄ. Գնա, ձիս թամբիր:

ՋԱՎԱԴ. Խելքի եկ, Ռուստամ, շունն անգամ չի հավատալ, այդ լրբի խոսքերին:

ՋԱՎԱԴ. Եգոռը կսպանի նրան:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Եհովան կպատժի նրան:

ՌՌԻՍՏԱՄ. Իսկույն, իսկույն թամբիր ձիս, առանց մի րոպե ուշացնելու:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. Բուքը սաստկացել է, քամին ծառեր է պոկում արմատից:

ՌՌԻՍՏԱՄ. (Կատաղի): Լռիր, շուն, ձիս ասում եմ: (Վեր է կենում):

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. (Շտապով գնում է ձախ կողմի դռնով):

ՋԱՎԱԴ. Բայց ի՞նչ ես ուզում անել:

ՌՈՒՍԱՄ. Լավ խաբեցին, լավ քանդեցին տունս, լավ կեղտոտեցին երեսուն ու երկու տարվա պատիվս: Ռուստամը մի լպստած պատառ ուտո՞ղ: Ռուստամը մի անառակ կնոջ մա՞րդ: Ո՞վ խլեց իմ գդակը գլխիցս: Մայր, մայր, ես այդ աղջկան չեի ճանաչում, ոչ էլ նրա ծնողներին: Ես ոչ ոքի չեի ճանաչում այն անիծված քաղաքում: Թամբիր ձիս, Համբարձում, թամբիր, գլուխս ուսերիս վրա չի կանգնում, բայց ես կպահեմ նրան: Կպահեմ, մինչև որ տեսնեմ այդ խալը: Ինչ հիմարն եմ ես: Ինչո՞ւ երբեք չեմ նայել նրա կրծքին: Լավ, շատ լավ, հիմա կտեսնենք, կստուգենք: Թամբիր Համբարձում, թամբիր նժույգս: Նա ինձ հինգ օրում կտանի, տեղ կհասցնի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Ամենակարող աստված, այս եղանակի՞ն:

ՋԱՎԱԴ. Ամոթ է, Ռուստամ, խելքի եկ, կինդ անմեղ է:

ՋԱՅԱՆԳԻՐ. Իհարկե, անմեղ է:

ՌՈՒՍԱՄ. Լռեցեք. դուք ինձ չթողիք, որ ես ժամանակին նրա լեզուն կտրեմ, այժմ ուշ է: Ի՞նչ, անմե՞ղ է: (Դառն ծիծաղ): Հա՛, հա՛, հա՛, ո՞վ կարող է հաստատել: Յոթ սարերի հետևում, մի պառավ կնոջ ձեռքին, մենմենակ: Խաբեցին ինձ, Ջավադ, շատ անաստված խաբեցին: Կրծքի խալը, սև խալը: Ա՛հ, ինչու ես թռչուն չեմ, որ այս գիշեր հասնեմ այնտեղ: Բայց ոչինչ, իմ ձին լավն է:

ՋԱՅԱՆԳԻՐ. Այս ուշ գիշերի՞ն, այդ զարհուրելի եղանակի՞ն:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Զամին մռնչում է գայլի պես: Դու Դադստանի ձորերում կթաղվես ձյունի տակ:

ՌՈՒՍԱՄ. Ինձ համար այսուհետև ո՛չ քամի կա, ոչ ձյուն, ո՛չ աստված:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Սարսափած Ռուստամի վերջին խոսքերից): Հիսուս, Հիսուս, ի՞նչ ասաց նա:

ՌՈՒՍԱՄ. Ամեն ինչ խավարվեց աչքումս: Ես աննամո՞ւս, իմ երեխան ուրիշի՞նը: Անիծվիս դու, Համբարձում, ինչո՞ւ ուշացար: Հա, պետք է հագնվել: (Վերցնում է ձախ կողմի անկյունում դրած երկար կոշիկները, հագնվում է, մեջքին դաշյունը, հագնում է վերարկուն, ուսերին զցում յափնջին և գլխին դնում սպիտակ շուլահին):

ՋԱՎԱԴ. Գոնե սպասիր մինչև առավոտ, թող լույսը բացվի:

ՌՈՒՍԱՄ. Լույսը չի բացվելու, Ջավադ, արեգակը խավարեց: Լսեցեք, բարեկամներս, խանութս հանձնում եմ ձեզ: Ով գիտե ինչ կարող է պատահել: Եթե ես չգամ, ծախստեցեք ամեն բան, գոյացած գումարը մորս ուղարկեցեք:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ. (Գալիս է ձախ կողմի դռնով): Ձի՛ն պատրաստ է:

ՌՈՒՄՏԱՄ. Դե՛հ, մնացե՛ք բարով, տղերք: Ինչ արած, աստված կամեցավ, որ մեր ազիզ երեկոն այսպես վերջանա: Մնա՛ք բարով:

ԶԱՎԱԴ. Գոնե համբուրվենք (Համբուրվում են): Բարի ճանապարհ: (Հուզված): Գնա, պետք է գնալ:

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. (Համբուրվելով): Փող ո՞ւնիս մոտդ:
ՌՈՒՄՏԱՄ. (Գրպանը շոշափելով): Բավական է, ինչ որ կա: Մնաս բարով, եղաբայր Մարտիրոս: (Համբուրվում է):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Հիսուսի օրհնությունը լինի քո ընկերը: Տես, չմիտես:

ՏՈՒՄՏԱՄ. (Վերցնելով պատից քարշ արախ մտրակը, գնում է ձած կողմի դռնով):

ԶԱՎԱԴ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ (Հետևում են նրան):

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. Դու չե՞ս ուզում ճանապարհ դնել:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. Վախենում եմ դուրս գալ, կարող եմ միտել:

ԶԱՅԱՆԳԻՐ. (Գնում է ձախ կողմի դռնով):

ՏԵՍԻԼ 6

ՄԱՐՏԻՐՈՍ և ԵԳՈՌ

ԵԳՈՌ. (Խորքի դռնը բացվում է սոսկալի դղրոյունով: Քամին ավելի է սաստկացել: Հոգնած և ուժասպառ):

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Սարսափով): Սպանեցի՞ր:

ԵԳՈՌ. Դժբախտաբար ոչ: Գնաքց, անհայտացավ խավարի ու բուքի մեջ:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ. (Հառաչելով): Գոհությունն աստծու: Թե չէ ինձ վկա պիտի կանչեին: Դռնը ծածկիր: Վո՞ւու, ինչպես է փչում, մարմինս զարզանդում է:

ՔԱՄԻ. (Քամին սուլում է սաստիկ):
Վարագույր

ԱՐԱՐՎԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՌՈՒՄՏԱՄԻ ՎՐԵԺԸ

Տեսարանը ներկայացնում է Ռուստամի բնակարանը Շամախում: Նույն սենյակը, ինչ որ երկրորդ գործողության ժամանակ, նույն կահ-կարասին, հարկավ, բացի

ճաշի սեղաններից: Պատերի տակ դրած են հնաձև ընկուզենու աթոռներ: Ձախ պատի առջև, դեպի ավանսցեն, մի մեծ կլոր մի ոտանի սեղան, առանց ծածկոցի: Աջ պատի առջև, լուսամուտների մոտ մի թախտ, պարսկական գորգով ծածկված: Վառարան չկա, նրա փոխարեն սենյակը տաքացնում է թախտից ոչ հեռու դրած մի մեծ երկաթյա կրակարան (մանդալ) վրեն մի երկաթյա կրակակալ:

ՏԵՍԻԼ 1

ՍԱՆԱՄ և ՇՊՊԱՆԻԿ

ՍԱՆԱՄ. (Նստած է թախտի վրա մի ոտը ծալած, մյուսը ձգած: Ուրախ տրամադրության մեջ է: Ձեռին բռնած է մի երկայն, հաստ ծխամորճ կեռասի կարմրագույն փայտից: Մետաքսյա քսակից վերցնում է ընտիր ծխախոտ և լեցնում ծխամորճի կավե կարմրագույն գլուխը: Հագած է մեխակագույն թավշյա արխալուղ, եզրերը ոսկեթելով զարդարած, կապտագույն մետաքսյա շապիկ. գունավոր փոխան: Ոտներին եվրոպական կոշիկներ): Անցյալ օրն ինքն ասաց: ՇՊՊԱՆԻԿ. (Նստած է Սանամի դեմոնդեմ ծալապատիկ: Հագնված է ավելի հասարակ, քան հարսանիքի երեկո: Ոտներին սև չուստեր, գլխին մի հասարակ կինեմոնագույն շալ: Անկարգ մազերը կիսով չափ սքողել են թուխ-թուխ և չոր-չոր դեմքը: Զիչ նման է գնչուհու): Հաա՛, դե շուտ ասա, որ ես էլ ուրախանամ է: Ուրեմն քանի՞ ամիս է:

ՍԱՆԱՄ. Իմ հաշվով պետք է որ չորս ամիս լինի:

ՇՊՊԱՆԻԿ. Սպասիր ես ասեմ (հաշվում է մատների վրա): Հիմի հունվարումն ենք, չէ՞: Հա, հունվար, փետրվար, մարտ, ապրիլ, մայիս, դա էլ հունիս: Աստծով Համբարձումանին կունենաս մի գեղզալ թոռնիկ:

ՍԱՆԱՄ. Երանի տղա լինի: (Ծխամորճը լցրել է, նշան է անում Շապանիկին կրակ դնելու ծխախոտի վրա):

ՇՊՊԱՆԻԿ. Անպատճառ տղա կլինի, սիրտդ ուրախ պահիր: (Վեր է կենում երկաթյա, կրակակալով վերցնում է մի վառ կրակ մանդալից և դնում Սանամի ծխամորճի վրա: Երբ սա ծխախոտը վառում է, ածուխը վերցնում է ու զցում մանդալի մեջ):

ՍԱՆԱՄ. Դու ինչի՞ց գիտես, որ տղա կլինի: (Ծխում է):

ՇՊՊԱՆԻԿ. Անցյալ օրը պոչավոր աստղ երևաց երկնքի վրա, օրենք է, որ պոչավոր աստղ երևալու տարին միայն տղաներ են ծնվում:

ՍԱՆԱՄ. Աստված քո ասածը կատարե: (Տեսնելով Սուսանին, աչքով ունքով զգուշացնում է Շապանիկին):

ՏԵՍԻԼ 2

ՆՈՒՅՆՔ և ՍՈՒՍԱՆ

ՍՈՒՄԱՆ. (Գալիս է ձախ կողմի դռներով. ձեռին մի սկուտեղ, վրեն երկու բաժակ սուրճ՝ կաթով: Գլուխը ծածկած է շքեղ ոսկեզարդ ճուղխիով, կարմիր թոռով: Հագնված է անհամեմատ շքեղ, քան իր ծնողների տանը: Ոտներին ավելի նուրբ եվրոպական կոշիկներ: Սկուտեղը դնում է Շպպանիկի ու Սանամի առջև և ուզում է հեռանալ):

ՇՊՊԱՆԻԿ. Կանգնիր, մի լավ մտիկ անեմ քեզ, այ մարալ: Երեկ ծնողներիդ մոտն էի:

ՍՈՒՄԱՆ. (Հետաքրքրված): Ի՞նչպես են:

ՇՊՊԱՆԻԿ. Հայրդ ուրախ, մայրդ ուրախ — բախտավոր: Էհ ապրիր հիմա, լվվա, տես ինչ տուն բերեց քեզ Շպպանիկը: (Սանամին): Բոյը չինար, աչքերը գիլաս-գիլաս, ունքերը դալամով քաշած, մատներ ունե շիմշագի պես: (Վեր է կենում պինդ գրկում Սուսանին և համբուրում): Ըհ, Շպպանիկը մախմար, մախմար թշերիդ մատաղ:

ՍՈՒՄԱՆ. (Ամոթխածություկից, կարմրելով երեսը դարձնում է և լուռ գնում է ձախ կողմի դռնով):

ՏԵՍԻԼ 3

ՍԱՆԱՄ և ՇՊՊԱՆԻԿ

ՍԱՆԱՄ. Խեղճ երեխային ամաչեցրիր:

ՇՊՊԱՆԻԿ. Հը, ասա տեսնեմ, շնորհակա՞լ ես ինձանից, թե չէ: (Նստում է և սկսում է սուրճն խմել պնակից):

ՍԱՆԱՄ. Տափից մինչև երկինք շնորհակալ եմ, տափից մինչև երկինք: (Ծխամորճը դանդաղորեն մի կողմ դնելով, սկսում է սուրճն խմել բաժակից):

ՇՊՊԱՆԻԿ. Համ սիրուն, համ խելոք, համ էլ պատվով, մեծ ու պատիկ ճանաչող:

ՍԱՆԱՄ. Եվ ամոթով, օ՛, շատ ամոթով, շատ պարկեշտ: Տեսնո՞ւմ ես այս լուսամուտները, այս երեք չորս ամսվա մեջ մի անգամ էլ չի մոտեցել, որ փողոց մտիկ անի:

ՇՊՊԱՆԻԿ. Զեզ էլ սիրում է, իհարկե, ու պատվում:

ՍԱՆԱՄ. Օրինվի նրա ծնունդը: Ամեն գիշեր ինքն է շինում տեղերս ու ինձ պառկեցնում: Մինչև քնելս մեջքս ճմռում է: Շաբաթ օրերը գլուխս լվանում է: Էլ չեմ խոսում եփել-կարելու մասին: Խնձորի դոլմա է եփում, որ մատներդ էլ հետը կուտես: Թոռ գործելում նմանը չկա: Մի խոսքով, կարող եմ ասել, որ ոսկի է:

ՇՊՊԱՆԻԿ. (Ուրախ-ուրախ): Տեսնում ես, տեսնո՞ւմ ես: Դե, թող օրես դեն էլ թշնամիներս ասեն Շպպանիկն այս, Շպպանիկն այն է: Դիդիրի դի, դիր, դիդիրի դիր: (Զըրթմա է զարկում և նստած տեղը պարում): Դի, դի, դի:

ՍԱՆԱՄ. Աղջի, դե պար ես գալիս, մարդավարի պարիր, որ քեֆս բացվի:

ՇՊՊԱՆԻԿ. Աջքիս վրա: (Շալը գլխից դեն գցելով, արագ ոտքի է կանգնում և սկսում է պարել չըրթմա զարկելով): Այ, հա՛ ա, հա՛. . . Ծափ տուր, ծափ տուր, Սանամ խանում: Դիրիրի, դիրիրի, դիդիլ, դիդիլ: Դիդիլ, դիդիլ: Ծափ տուր հա, ուխա, ուխա, չալդուս բռնեց, չալդուս բռնեց: (Պարում է):

ՍԱՆԱՄ. (Ծափ տալով, շարունակ կուշտ-կուշտ ծիծաղում է բարձրաձայն):
Չմեռես, դու Շապանիկ, չմեռես, սպանեցիր ինձ: Դե, լավ հերիք է, թե չէ, իմ պարս
էլ բռնում է: (Նստած տեղը պարում է):

ՇՊՊԱՆԻԿ. (Դադարում է պարել և, շալը գլխին գցելով, նստում է): Օհ, հոգնեցի:

ՍԱՆԱՄ. (Տակավին ծիծաղելով): Օ՛հ, թուլացա, թուլացա, սատկած, գիշեր-ցերեկ
պարում ես:

ՇՊՊԱՆԻԿ. Ինչո՞ւ չեմ պարիլ: Ոչ փող ունիմ, ոչ պարտք: Մի մարդ ունիմ զուռնաչի,
գիշեր-ցերեկ փչում է: Չփչելիս՝ կոնծում է: Հենց որ գլխին զարկում եմ, լափաշվում է
ձկնի պես, խռմփում է խոզի պես: Այս քաղաքն իմ տունն է, քոռ ու քաչալ իմ դուլն է:
Այստեղ ուտում եմ, այնտեղ խմում, աղջիկներին պսակում, խալաթները ստանում:
Բայց քեզանից նեղացած եմ, Սանամ խանում, շատ եմ նեղացած:

ՍԱՆԱՄ. Ինչո՞ւ, ա կնիկ:

ՇՊՊԱՆԻԿ. Մի՞տդ է ինչ օյին բերեցիր գլխիս հարսանիքի մյուս օրը, երբ եկել էի
խալաթս ստանալու:

ՍԱՆԱՄ. Ա՛խ, Շապանիկ, մի՛ խոսիր դրա մասին: Օ՛, չգիտես Ռուստամս ինչ
դրուրթյան մեջ էր այդ երեք օրը: Տունը քանդվի բամբասողների, ի՞նչ ասեմ:

ՇՊՊԱՆԻԿ. Ախար չե՞ որ ես Շապանիկն եմ: Քաղաքը կաթսա է, ես շերեփ, կարող
եմ այսպես էլ խառնել, այնպես էլ: Բայց ես անսամուս չեմ, չեի թողնի, որ քեզ նման
պատվավոր կնոջ տունը թքած պատառ մտնե:

ՍԱՆԱՄ. Դե, անցածն անցել է, թողնենք: Հիմա որդիս ինձանից այնքան շնորհակալ
է, այնքան, որ ասել չեմ կարող: Նա Սուսանին սիրում է իր աչքի լույսի պես:

ՇՊՊԱՆԻԿ. Ըհը, Շապանիկը Ռուստամիդ ջանին մատաղ, երբ է գալու:

ՍԱՆԱՄ. (Հառաչելով): Վալլահ, չգիտեմ: Առաջ գրել էր, թե ջրօրհներին այստեղ
կլինի, չեկավ: Հիմա գրում է, թե զատկին է գալու:

ՇՊՊԱՆԻԿ. Նամակ գրելիս ինձանից շատ-շատ բարով արա և գրիր, որ այն
սատկած մարդուս համար մի կտոր լեզգու շալ բերի չուխացու:

ՍԱՆԱՄ. Աջքիս վրա: Մատիս թել կապիր, որ չմոռանամ: (Մեկնում է ձեռք):

ՇՊՊԱՆԻԿ. (Իր շալի ծագերից մի թել պոկելով, կապում է Սանամի մատին): Երեք տարին մի չուխա է մաշում, այնքան հարբում է ու փողոցները շնթռնում: Հոգիս դուրս եկավ շատ ծեծելուց: (Լսվում է երեկոյան զանգերի ձայնը):

ՍԱՆԱՄ. (Երեսին խաչակնքելով): Չանգերը տվին: Այսօր կիրականամուտ է, պետք է եկեղեցի գնալ: (Բարձր): Աղջի, Սուսան: (Վեր է կենում):

ՏԵՍԻԼ 4

ՆՈՒՅՆՔ և ՍՈՒՍԱՆ

ՍՈՒՍԱՆ. Համմե: (Երևամ է ձախ դողմի դռների մեջ):

ՍԱՆԱՄ. Չարշովս տուր ինձ:

ՍՈՒՍԱՆ. (Դուրս է գալիս ձախ կողմի դռներից Սանամի չարշովը ձեռքին):

ՇՊՊԱՆԻԿ. (Վեր է կենում): Էհ, ես էլ գնամ, մի քանի տներ ունեմ մտնելու: (Սուսանին): Եկ, մին էլ պաչեմ այդ թշերդ: (Համբուրում է Սուսանին): Բարով մնաս: (Գնում խորքի դռներով):

ՍԱՆԱՄ. (Սուսանի օգնությամբ փաթաթվել է չարշովի մեջ): Ես եկեղեցի եմ գնում. չտխրես առանց ինձ: (Գնում է խորքի դռներով):

ՏԵՍԻԼ 5

ՍՈՒՍԱՆ մենակ. հետո ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ

ՍՈՒՍԱՆ. (Ուղեկցելով Սանամին և Շապանիկին մինչև խորքի դուռը, հետ է գալիս, դատարկ բաժակները վերցնում է, տանում է ձախ դռներով, վերադառնում է մի տեսակ հոգնած: Հառաչում է: Նորից գանգի ձայն: Ցնցվում է, երեսին խաչակնքում: Չոքում է հատակի վրա երեսը դեպի արևելք և աղոթում երեք անգամ՝ ճակատը հպելով հատակին): Երկնային դատավոր, մի բան եմ խնդրում քեզանից՝ արտասուքը աչքերիս, որ այն խեղճ տղան ինձ մոռանա և իմ անբախտ ծնողները բախտավորվեն: Ամեն: (Ոտքի է ելնում):

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. (Գալիս է խորքի դռներով, չարշովով և եվրոպական կոշիկներով): Բարով, Սուսան: (Համբուրվում է: Չարշովը վերցնում է ու մի կողմ դնում):

ՍՈՒՍԱՆ. (Ուրախանալով): Ինչ լավ արիր, որ եկար, սիրտս ճաքում էր տխրությունից:

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Դռների մոտ սկեսրիդ պատահեցի, ասաց մենակ ես, եկա: (Նստում է):

ՍՈՒՍԱՆ. Որտե՞ղ էիր: (Նստում է):

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Մարիամ բաջու մոտ:

ՍՈՒՍԱՆ. (Հետաքրքրված): Ինչպե՞ս է խեղճ կինը:

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Էհ, խեղճ ասես, թողնես: Պառավել է, լղարել, կուչ եկել:

ՍՈՒՄԱՆ. (*Տխուր*): Անիծո՞ւմ էր ինձ:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Նա քեզ չի անիծում, Սուսան. ծնողներիդ է անիծում: Չանգերի ձայնը որ լսեց, սկսեց կուրծք թակել, աստված կանչեց. «Կնիկդ օրս ընկնի, Բարխուդար: Ասում էր: Տափը փուշ դառնա, նա ոտաբաց, ֆարրաշներ ընկնեն նրա հետևից, վազ տա, վազ տա, տեղ չհասնի, աման ալլահը, կսկծալի հարայը, դադ ու բեդադը, երկինք բարձրանա, աստծուն չհասնի»: Ինչ գիտեմ, էլի այս տեսակ հազար ու մի անեծքներ:

ՍՈՒՄԱՆ. (*Խորին սարսափով*): Աման, աման Սուսամբար, իմ ծնողներն այդ անեծքների տակից դուրս գալ չեն կարող: Իմ գիշեր-ցերկվա աղոթքները չեն փրկիլ նրանց: Ու սարսափելի է: Նրան էլ տեսա՞ր:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Սեյրանի մասի՞ն ես հարցնում: Նա այստեղ չէ:

ՍՈՒՄԱՆ. Այստեղ չէ՞:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Ահա մոտ երկու շաբաթ է գնացել է Դաղստան:

ՍՈՒՄԱՆ. (*Վախեցած*): Դաղստա՞ն: Ինչո՞ւ համար է գնացել:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Լեզգու շալ բերելու: Մայրն ասում է, ուզում է այժմ առուտուրով պարապել: Բայց դու ինչո՞ւ վախեցար. սփրթնեցիր:

ՍՈՒՄԱՆ. Ոչինչ, ոչինչ: Սիրտս մի կասկած ընկավ: (*Աշխատում է զսպել իրան*):

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Ես զարմանում եմ քեզ վրա, Սուսան, որ դու էլի մտածում ես Սեյրանի մասին:

ՍՈՒՄԱՆ. Կարո՞ղ եմ չմտածել, քանի որ ես եմ նրա անբախտության պատճառը:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Իսկի էլ դու չես, հայրդ է մեղավոր:

ՍՈՒՄԱՆ. Ո՛չ, ո՛չ, Սուսամբար, ես եմ մեղավորը: Ճշմարիտ է, հայրս խիստ մարդ է, բայց նա իր նամուսի գերին է ու իր խոսքի տերը: Նա պատվիրել էր, որ ես մինչև պսակվելս չտեսնվեմ Սեյրանի հետ, չպիտի տեսնվեի:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Էհ, ի՞նչ պատահեց, որ տեսնվեցիր, աշխարհը տակն ու վրա եղա՞վ:

ՍՈՒՄԱՆ. Հարցրու հորս, տես ինչեր էր մտածում իմ մասին:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Գիտեմ: Նա կարծում էր, որ դու. . .

ՍՈՒՄԱՆ. (*Ընդհատելով*): Հապա, հենց այդ էր, որ տանջում էր նրան: Պետք է տեսնեիր, թե ինչ օր էր քաշում նա մինչև պսակվելս: Շատ անգամ ամոթից տնից դուրս չէր գալիս:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Գիտեմ: Հարսանիքիդ երրորդ օրը ես ձեր տանն էի: Ահ, ինչպես ուրախացան ծնողներդ, երբ Շապանիկը պարերով և երգերով մտավ և աչքալույս ասաց: Մայրդ ասում էր, որ հայրդ թոկ էր սապնել վզովը գցեցելու, եթե դու պարզերես դուրս չգայիր: Երանի գիտենայի այժմ նա զոջո՞ւմ է, որ քեզ փչացած էր համարում:

ՍՈՒՄԱՆ. Չոջում է, Սուսամբար, զոջում է: Ամեն անգամ ինձ տեսնելիս ամոթից կարմրում է: Բայց ինչ օգուտ, որ ինձ էլ անբախտացրեց, այն խեղճ տղային էլ: Լսիր, Սուսամբար: Սրանից երեք օր առաջ երազումս տեսա նրան: Աստված իմ, ինչպես էր փոխվել: Ես մոտեցա նրան, ձեռք բռնեցի: Թվում էր, որ մենք երեխաներ ենք, թթի ծառի տակ: Խոսիր, ասացի, խոսիր, Սեյրան. ինչո՞ւ ես տխուր: Հայրդ ծեծե՞լ է քեզ: Նա չխոսեց, ձայն չհանեց: Ծուռ-ծուռ մտիկ արավ երեսիս, շուռ եկավ և հեռացավ: Մնացի մենակ: Ահ, նա փախչում էր ինձանից ինչպես մի զզվելի օձից: Ես գոռացի և ինքս իմ ձայնից զարթնեցի:

ՍՈՒՄԱՍԲԱՐ. Կարող եմ ասել, որ դա շատ լավ երազ է: Նա քեզ է մոռացել, դու էլ նրան կմոռանաս, պրծավ գնաց:

ՍՈՒՄԱՆ. Ես առավոտյան բաց արի «Երազագիրքը», նայեցի: Այստեղ ասված է՝ «օրը չար է, երազը երրորդ օրը կատարի»: Այսօր երրորդ օրն է, առավոտից դես ես ահ ու

սարսափի մեջ եմ: (Գրկում է Սուսամբարին և հանդարտ լալիս):
 ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. (Համբուրելով Սուսանին, շոյում է նրա գլուխը): Լավ, հանգստացիր:
 Հողերս «Երազագիրք» շինողի գլուխն էլ: Իսկի չտեսա, որ նրա ասածը կատարվի:
 ՍՈՒՍԱՆ. Սիրտս, սիրտս է վկայում, որ իմ գլխին մի փորձանք է գալու:
 ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Ո՞ւ՛ֆ, հոգիս բերանս բերեցիր քո ախ ու վախով: Դե, հերիք է ինչքան
 լաց եղար: Գնա գարմոնդ բեր, ածեմ մի քիչ քեֆդ բացվի:
 ՍՈՒՍԱՆ. (Աչքերը սրբելով ու Սուսամբարից բաժանվելով): Գարմոն չունիմ,
 Սուսամբար, կոտրվեց, դեն գցեցի:
 ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Գիտես ի՞նչ. եթե այսուհետև լաց ես լինելու, ես քո տունը ոտ չեմ
 դնիլ:
 ՍՈՒՍԱՆ. (Ժպտալով): Լավ, լավ, մի նեղանար, էլ լաց չեմ լինիլ:
 ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Ավելի լավ է եկ նստենք այստեղ և մտիկ անենք փողոցով
 անցնողներին: Դա մեր միակ զվարճությունն է: (Մոտենում է լուսամուտին և
 նստում թախտի վրա: Լուսամուտից դուրս նայելուց հետո): Սպասիր, սպասիր,
 աղջի, այդ ձիավորն ո՞վ է, որ մոտենում է ձեր դռներին: Աղջի, մարդդ գալիս է,
 մարդդ: (Ծափ է տալիս ուրախ-ուրախ): Այս էլ քո երազը: (Վեր է կենում):
 ՍՈՒՍԱՆ. (Ցնցվել է): Սխալվում ես, մարդս գատկից առաջ չի կարող գալ:
 ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Քեզ բան եմ ասում: Նա ինքն է, սպիտակ ձիով, շուլլահիից
 ճանաչեցի: Այ, տես, ձիուց ցած եկավ, ներս է մտնում (ետ դառնալով): Դեհ, աչքդ
 լույս: Բայց ինչ պատահեց քեզ:
 ՍՈՒՍԱՆ. (Գունատվել, դողում է): Դա լավ նշան չէ, Սուսամբար:
 ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Հիմար-հիմար մի խոսիր: Վազիր առաջը, վզովը փաթաթվիր: Դե
 շուտ, լավ, ես կգնամ, որ պաչպչելի չտեսնեմ:
 ՍՈՒՍԱՆ. (Իշխելով իրան): Ա՛հ, Սուսամբար, աղաչում եմ, ինձ մենակ չթողնես:
 ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. Գնա, գնա:
 ՍՈՒՍԱՆ. (Գնում է խորքի դռներով):

ՏԵՍԻՆ 6 Կենտրոն

ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. (Զարշույլը վերցնում է և պատրաստվում է գնալու):
 ՌՈՒՄՍԱՎՄ. (Գալիս է խորքի դռներով ճանապարհի հագուստով ձեռքին մի
 խուրջին: Դեմքը հոգեկան տանջանքներից և հոգնածությունից աղավաղվել է:
 Ներս մտնելով, խուրջինը դնում է մի անկյունում, վերցնում է ուսերից հրացանն ու
 յափնջին: Նայում է Սուսամբարին և գլխի շարժումով պատասխանում է նրա
 բարևին): ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. +(Երեսը շալով ծածկելով): Բարով, հագար բարի եկար:
 (Տեսնելով, որ իր ներկայությունն անախորժ է Ռուստամին, փաթաթվում է չարշույլի
 մեջ և գնում է դեպի խորքի դուռը, ուր հանդիպում է Սուսանին): ՍՈՒՍԱՆ. +(Ետ է
 գալիս խորքի դռներով: Նշաններով խնդրում է Սուսամբարին իրան մենակ
 չթողնել): ՍՈՒՍԱՄԲԱՐ. +(Մերժում է Սուսանի խնդիրը և դուրս գնում):

ՏԵՍԻՆ 7

ՌՈՒՄՍԱՎՄ և ՍՈՒՍԱՆ

ՍՈՒՍԱՆ. +(Առաջ է գալիս, ճնշված է, բայց ուշքը ժողովել է: Կանգնում է
 Ռուստամից հեռու, սպասողական դիրքում): ՌՈՒՄՍԱՎՄ. +(Բավական լռությունից

հետո): Ո՞վ էր այդ կինը: (Շուկլահին վեցնում է և մի կողմ դնելով նստում): ՍՈՒՍԱՆ.
+Վալադանց Սուսամբարը: ՌՈՒՍԱՆԱՄ. +Ո՞րտեղ է սկեսուրդ: ՍՈՒՍԱՆ. +Եկեղեցի
է գնացել: ՌՈՒՍԱՆԱՄ. +(Մեկուսի): Ինձ համար աղոթք անելու: (Հառաչում է):
Ծառան ձին տարա՞վ ախոռատուն: ՍՈՒՍԱՆ. +Տարավ: ՌՈՒՍԱՆԱՄ. +Պիտի
ասեիր, որ գարի ու դարման շատ տա: ՍՈՒՍԱՆ. +Ասացի: (Վերցնում է խուրջինը,
հրացանն ու յափնջին տանում մյուս սենյակ և իսկույն վերադառնում):

ՏԵՍԻԼ 8

ՆՈՒՅՆՔ և ՍԱՆԱՄ

ՍԱՆԱՄ. +(Դրսից): Ղո՞րթ ես ասում: Ահ, ահ (Շտապով ուրախ գալիս է խորքի
դռնով): Ռուստամ, բալաս, թարթափիլ անեմ ոտներիդ տակ: Եկա՞ր, Բարով,
հազար բարի ես եկել: (Չարշովը վերցնում է և Ռուստամին մի քանի անգամ
համբուրում): Կարոտած մայրդ բոյիդ մատաղ: Աստված աղոթքներս լսեց: Աղաչում
էի նրան, որ ինձ շուտ արժանացնի տեսությանդ, արժանացրեց: Թող մեկ էլ
կարոտս առնեմ: (Ուզում է կրկին համբուրել):

ՌՈՒՍԱՆԱՄ. (Սաստված, բայց ոչ կոպիտ, հրում է Սանամին ոտքի է կանգնում):
Բավական է:

ՍԱՆԱՄ. (Հիասթափված): Չե՞ս թողնում, որ քեզ համբուրեմ, ամոթ քեզ: (Տոնը
փոխելով): Ախ, կուրանամ ես, խելքս աստված առել է: Դու ցրտից ես գալիս: Աղջի,
Սուսան, ծառային հրամայիր սամովարը դնի, որ մարդդ տաք-տաք չայ խմի:
ՍՈՒՍԱՆ. (Ուզում է գնալ ձախ կողմի դռներով):

ՌՈՒՍԱՆԱՄ. Հարկավոր չէ:

ՍՈՒՍԱՆ. (Կանգ է առնում):

ՍԱՆԱՄ. Ի՞նչ է պատահել քեզ, որդի, ինչո՞ւ Լ աչքունքդ թթված է:

ՌՈՒՍԱՆԱՄ. Հինգ օր, հինգ գիշեր եմ անցկացրել ձիու վրա:

ՍԱՆԱՄ. Հինգ օր ու հինգ գիշեր, քար կտրվի մայրդ: Նա տաք տնում նստի, դու
Դադստանի սարերը չափչփես ձյուն ու ձմեռ: Հանգստացիր, որդի, հանգստացիր:
Աղջի Սուսան, տեղեր պատրաստիր մարդուդ համար: Կուզե՞ս:

ՌՈՒՍԱՆԱՄ. Թող պատրաստի (Ծխախոտ է ծխում, վեր է կենում ու սկսում ետ ու
առաջ քայլել):

ՍՈՒՍԱՆ. (Մյուս սենյակից բերում է մի վերմակ, մի ներքնակ սկսում անկողին
պատրաստել թախտի վրա: Հետո վառում է երկու մոմ սեղանի վրա):

ՍԱՆԱՄ. Բայց առաջ մի բան կեր, հետո կհանգստանաս: Երևի քաղցած ես, լավ
ճտեր ունիմ, փլավ պատրաստեմ:

ՌՈՒՍԱՆԱՄ. (Ներվային): Ես ոչինչ չեմ ուզում, ոչ ուտել, ոչ խմել, գլուխս մի
ցավացնիր:

ՍԱՆԱՄ. (Վշտացած): Լավ, լավ, չեմ եփիլ, մի նեղանար, բայց գիտես. . .

ՌՈՒՍԱՆԱՄ. (Անհամբեր ընդհատելով): Գնա սենյակդ:

ՍԱՆԱՄ. Դու ինձ դո՞ւրս ես անում: Լավ, լավ (Հանկարծ մի բան հիշելով նենգամիտ
ժպտով): Հա՛, հասկացա, ինչ միամիտն եմ: Լավ, լավ գնում եմ: Դե, իհարկե, դու
ջահիլ, նա ջահիլ: Մի բարձի ծերանաք, վայելեցեք:

ՌՈՒՍԱՆԱՄ. (Վրդովվելով): Հիմար-հիմար բաներ ես խոսում, պառավ:

ՍԱՆԱՄ. Ես մեղա ասածու, ես մեղա ասածու, էլ չեմ խոսիլ. ին՞չ անեմ,
ուրախությունից խելքս կորցրել եմ: Տեսա՞ր, Սուսան, տեսա՞ր: Չասացի՞ քեզ, որ այս
գիշեր լավ երազ եմ տեսել: Գիտե՞ս, Ռուստամ, դու նստած էիր սպիտակ ձիու վրա:
Սպիտակ ձին անմեղություն է:

ՌՈՒՄՏԱՄ. (Խիստ): Մի երկարացնիր բարի գիշեր:
ՍԱՆԱՄ. Գնում եմ, գնում եմ, որդի: Բարի գիշեր: Տերը քեզ հետ: (Հանդարտ
քայլերով գնում է ձախ կողմի դռներով, թաքուն արտասվելով):

ՏԵՍԻԼ 9 ՌՈՒՄՏԱՄ և ՍՈՒՄԱՆ

ՌՈՒՄՏԱՄ. (Անցողորձ է անում, բեղերը ներվային ոլորելով: Առանց Սուսանին
նայելու): Կողպիր այդ դռները:

ՍՈՒՄԱՆ. (Որ վերջացրել է գործը, կանգնել է մի անկյունում տխուր, նեղ, բայց
արդեն վճռական դեմքով, ծածկում է ձախ դուռը):

ՌՈՒՄՏԱՄ. (Նստում է անկողնի վրա և նայում Սուսանին զննական հայացքով):
Մոտ եկ:

ՍՈՒՄԱՆ. (Անշարժ է):

ՌՈՒՄՏԱՄ. (Ձայնը բարձրացնելով): Մոտիկ եկ, ասում եմ:

ՍՈՒՄԱՆ. (Մի քանի քայլ առաջ է գալիս):

ՌՈՒՄՏԱՄ. Մոտիկ արա աչքերիս:

ՍՈՒՄԱՆ. (Նայում է նրա աչքերին և սարսափած երեսը դարձնում):

ՌՈՒՄՏԱՄ. Ինչո՞ւ վախեցար:

ՍՈՒՄԱՆ. Աչքերդ արյուն է կոխել, մի՛ նայիր ինձ այդպես: (Երեսը ծածկում է
ձեռներով):

ՌՈՒՄՏԱՄ. Դուռը կողպեցի՞ր:

ՍՈՒՄԱՆ. Ծածկեցի:

ՌՈՒՄՏԱՄ. Ես քեզ հրամայեցի կողպել: (Վեր է կենում, արագ մոտենում ձախ կողմի
դռան, կողպում և բանալին վերցնում): Ահա այսպես: Ա՛հ, եթե կարելի լիներ ձեր
ամոթը այսպես կողպել և բանալին շարտել աղբանոց (Բանալին ձգում է հատակի
վրա): Անպատկա՞ռ:

ՍՈՒՄԱՆ. (Ուժգին ցնցվում է, բայց իշխում է իրան և գլուխը հպարտ
բարձրացնում): Ինչո՞ւ ես ինձ անպատվում:

ՌՈՒՄՏԱՄ. Նրա համար, լիրբ, որ դու ինձ խայտառակել ես ամբողջ քաղաքում:

ՍՈՒՄԱՆ. Ինչո՞ւ եմ քեզ խայտառակել:

ՌՈՒՄՏԱՄ. Հարցրու այս անկողնին: Ասա, քանի՞ անգամ ես անպատվել այդ
անկողինը նրա հետ:

ՍՈՒՄԱՆ. Չեմ հասկանում, ինչ ես ուզում ասել:

ՌՈՒՄՏԱՄ. Ամեղ մի ձևանար, ես համբերություն չուեիմ: Պատմիր բոլորը, ինչ որ
արել ես:

ՍՈՒՄԱՆ. Ես ոչինչ չեմ արել, թող ինձ հանգիստ:

ՌՈՒՄՏԱՄ. Խոստովանիր, ասում եմ, քանի որ ուշ չէ: Ասա: ճանաչո՞ւմ ես կուժ
ծախող Հայրապետի տղա Սեյրանին:

ՍՈՒՄԱՆ. (Ցնցվում է, բայց և իսկույն արհանում): Ճանաչում եմ:

ՌՈՒՄՏԱՄ. Դե, դե, շարունակիր, պատմիր:

ՍՈՒՄԱՆ. Ես պատմելու ոչինչ չունիմ: Բոլորը հայտնի է քեզ: Սեյրանը մեր
հարևանի որդին էր: Մեր ծնողները երեխա ժամանակներս մեզ նշանել են այնպես,
ինչպես սովորություն է մեզանում նշանել: Մենք մեծացել ենք, նա փչացել է: Հայրս
չի հավանել նրան և ինձ տվել է քեզ: Բայց ինչո՞ւ համար է հարց ու փորձը, քանի որ
դու ամեն բան գիտես:

ՌՈՒՄՏԱՄ. Ես էլ կարծում էի հիմարի պես, որ ամեն բան գիտեմ: Անպատկա՞ռ:

ՍՈՒՄԱՆ. Մի անպատվիր ինձ անմեղ տեղը, գլխիդ վրա աստված կա:
 ՌՌԲՍԱՄ. Չկա իմ գլխին աստված: Նա ինձանից խռովել է այն օրից, երբ դու ոտք
 ես դրել իմ տունը: Դե, մի երկարացնիր, ասա սիրե՞լ ես այդ լակոտին:
 ՍՈՒՄԱՆ. *(Քիչ տատանվելով, վճռական)*: Սիրել եմ:
 ՌՌԲՍԱՄ. *(Ցնցվելով)*: Աճ, լավ, շարունակիր:
 ՍՈՒՄԱՆ. *(Արիանալով)*: Ականջ դիր, Ռուստամ, ես ո՛չ մարդկանց
 զրպարտություններից եմ վախենում, ո՛չ քո դաշույնից, որի վրա այդպես սեղմել ես
 ձեռքը: Ես միայն մի երկյուղ ունիմ: Դա աստծո ահեղ դատաստանն է: Այն օրը, երբ
 դու և ես կկանգնենք այդ դատաստանի առաջ, դու կզոջաս քո ասածների համար:
 Ես անմեղ եմ քո անկողնի մոտ:
 ՌՌԲՍԱՄ. Սուտ ես ասում, լիրբ, սրանից հինգ օր առաջ քո սիրեկանը իմ
 խանութում, չորս ընկերներիս և ծառայիս առաջ, խոստովանեց, որ դու պատկանել
 ես նրան:
 ՍՈՒՄԱՆ. *(Անչափ զայրացած)*: Այդ անկարելի է, սուտ է: Սեյրանը չէր կարող այդ
 ասել:
 ՌՌԲՍԱՄ. *(Ահեղագոչ)*: Կուրծքդ:
 ՍՈՒՄԱՆ. Ես վախենում եմ քեզանից: Դու կարող ես ինձ սպանել:
 ՌՌԲՍԱՄ. *(Ահեղագոչ)*: Կուրծքդ:
 ՍՈՒՄԱՆ. Մի արա, մեղք եմ, մի արա:
 ՌՌԲՍԱՄ. Կուրծքդ: *(Հարձակվում է Սուսանի վրա)*:
 ՍՈՒՄԱՆ. *(Փախչում է դեպի խորքի դուռը)*: Օգնեցե՛ք, օգնեցե՛ք, նա ուզում է ինձ
 մորթել:
 ՌՌԲՍԱՄ. *(Մոտենում է բռնում Սուսանին)*: Ձայնդ կտրիր, շան աղջիկ:
 ՍՈՒՄԱՆ. *(Չոքում է Ռուստամի առջև)*: Աղաչում եմ, մի՛ սպանիր, խեղճ եմ, խնայիր:
 ՌՌԲՍԱՄ. *(Չննում է Սուսանի կուրծքը)*: Ահա՛, ահա՛ նա, քո անմեղությունը: Սև
 խալը, խալը: Ես խանչալիս ծայրով դուրս կբերեմ և շներին կշարտեմ: Սատկիր,
 անառակ: *(Դաշույնը խրում է Սուսանի կուրծքը)*:
 ՍՈՒՄԱՆ. *(Ընկնելով հատակի վրա)*: Արգանդիս երեխան վկա, անմեղ եմ:

ՏԵՍԻՆ 10

ՆՌԲՅՆՔ և ՍԱՆԱՄ

ՍԱՆԱՄ. *(Մինչև Սուսանի մեռնելը դռների հետևիդ գոռում է)*: Ի՞նչ պատահեց
(Ուժգին զարկելով դռներին): Բաց արեք, բաց արեք:
 ՌՌԲՍԱՄ. *(Կանգնում է մի անկյունում, արյունոտ դաշույնը ձեռքին և նայում է Սուսանին)*:
 ՍԱՆԱՄ. Ի՞նչ պատահեց:
 ՌՌԲՍԱՄ. Աստծու դատաստանը կատարվեց, մայր: Ուրախացիր քո բերած
 հարսով:
 ՍԱՆԱՄ. *(Տեսնելով Սուսանի դիակը, սարսափած)*: Գազան, գազան, այդ ի՞նչ արիր:
(Վազում է դեպի լուսամուտ, կտորում ապակին և դեպի փողոց): Օգնությո՛ւն,
 օգնությո՛ւն, այստեղ եկեք:

ՏԵՍԻՆ 11

ՆՌԲՅՆՔ, հարևաններ երկու սեռից և ՍԵՅՐԱՆ

ՀԱՐԵՎԱՆՆԵՐ. *(Ներս են խուժում խորքի դռներից կանայք և տղամարդիկ)*:
Ոմանք գիշերվա հագուստով են:

ՍԵՅՐԱՆ. (Վազում է ներս խորքի դռներից ճանապարհի հագուստով: Գունատ է, մազերը գգգգված, աչքերը կարմրած: Խելագար է): Բռնեցեք Ռուստամին, մի՛ թողնեք մոտենա թուրթի ծառին: Ես սուտ եմ ասել, Սուսանն անմեղ է: Խալը մայրս է տեսել բաղնիսում, ես չեմ տեսել:

ՌՈՒՍԱՄ. (Ցնցվում է Սեյրանի խոսքերից): Նա անմեղ էր, հոգիս էլ կորավ (Դաշույնը ձեռից բաց թողնելով, ընկնում է հարևանների գիրկը):

ՍԵՅՐԱՆ. (Տեսնելով Սուսանի դիակը, արձակում է վայրենի ճիչ): Ա՛ա, ա՛, նա ընկած է: Վեր կաց, Սուսան, վեր կաց, քեզ համար թուրթ եմ թափ տալիս: (Բռնում է ներկա եղողներից առաջին պատահողին և թափահարում իբրև ծառ): Վեր կաց (Կատաղի ճիչ): Ա՛հ, ահ, ահ. . .

ՄԻՋԱՐԵՎԱՆ. Նա խելագարվել է, կապոտենք նրան:

ՍԱՆԱՄ. Բալաս, վա՛յ, վայ բալաս (կուրծքը կեղեքում է):

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ